IRODALMI SZEMLE

LXIV ■ 2021 ■ 12

ÁRA: 1,80 € / 800 FT
ELŐFIZETŐKNEK: 1,50 € / 600 FT

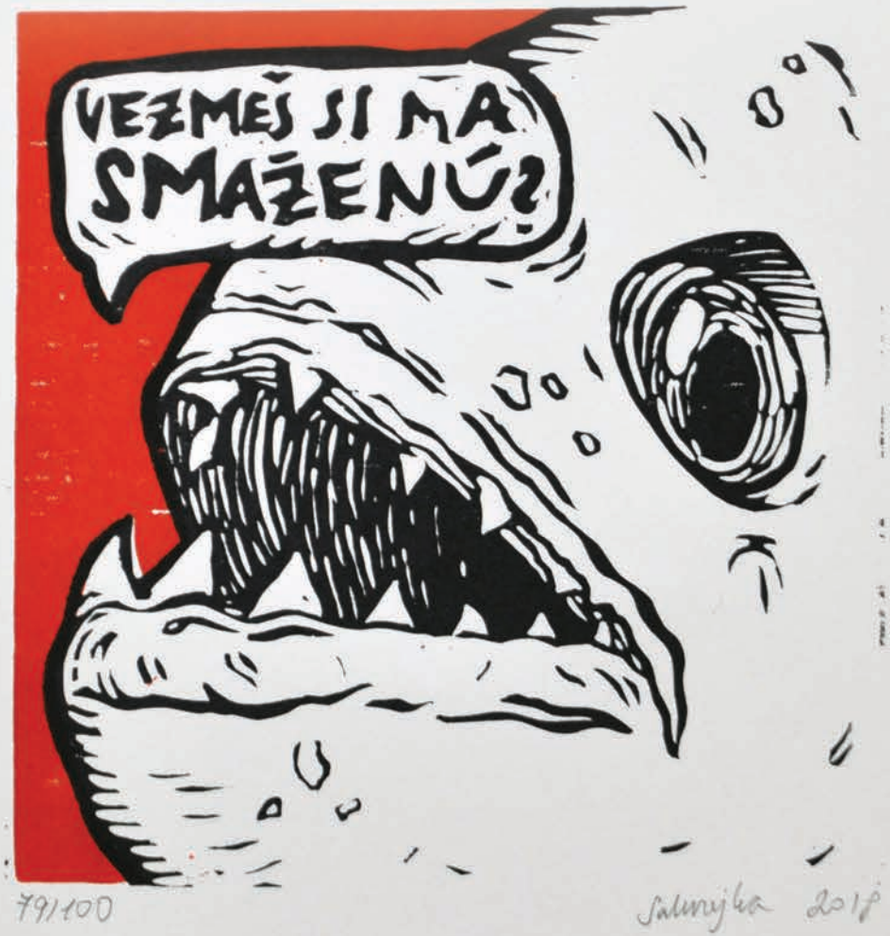

■ ALAPÍTÁS ÉVE: 1958
■ LXIV. ÉVFOLYAM
■ ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DOBOS LÁSZLÓ
■ FŐSZERKESZTŐ: **MIZSER ATTILA** (ATTILA.MIZSER@GMAIL.COM)
■ SZERKESZTŐ: **NAGY CSILLA** (CSILLESTER@GMAIL.COM) **NÉMETH ZOLTÁN** (NEMETX@GMAIL.COM)
■ LAPTERV ÉS TÖRDELÉS: **GYENES GÁBOR, VÁCLAV KINGA**
■ KÉPSZERKESZTŐ: **GYENES GÁBOR**
■ KORREKTOR: **SZANISZLÓ TIBOR**
■ FŐMUNKATÁRSAK: CSANDA GÁBOR, GRENDEL LAJOS, N. TÓTH ANIKÓ, POLGÁR ANIKÓ, TŐZSÉR ÁRPÁD
■ **SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:** BALÁZS IMRE JÓZSEF, BÁRCZI ZSÓFIA, DARVASI FERENC, JUHÁSZ TIBOR, NAGY HAJNAL CSILLA, PLONICKY TAMÁS, SZALAY ZOLTÁN
■ **SZERKESZTŐSÉG:** MADÁCH EGYESÜLET, P.O.BOX 7, 820 11 BRATISLAVA
■ ISSN 1336-5088
■ WEB: WWW.IRODALMISZEMLE.SK
■ FACEBOOK.COM/IRODALMISZEMLE
■ IRODALMISZEMLE@GMAIL.COM

SZÁMUNKAT **MÁRIA SLÁDEČKOVÁ** ALKOTÁSAIVAL ILLUSZTRÁLTUK.

MÁRIA SLÁDEČKOVÁ (művésznevén: Saturejka) 1993-ban született a Pozsony melletti Máriavölgyben. Főiskolai tanulmányait a pozsonyi Komenský Egyetemen kezdte művészettörténész szakon, majd a pozsonyi Képzőművészeti Főiskolán folytatta előbb Dušan Kállay illusztrációs műtermében, ezután Vojtech Kolenčík szabad grafikai műtermében. Jelenleg diplomamunkáján dolgozik, de számos független projektben is részt vesz (Pecha-kucha prezentációk: KALAB, Pozsony, 2018; Kunsthalle, Pozsony, 2019; Plakát triennálé, Nagyszombat, 2018; linómetszet workshopok: Grafix, Martin Malinával közösen, Happy Company konferencia, 2019; *Trans Europe Halles,* Cvernovka Martin Malinával és Martin Štefanovičcsal közösen, 2021). Több könyvet illusztrált, melyek közül a „Zasa ty?“ című művészkönyvvel 2018-ban elnyerte a Szlovákia Legszebb Könyve díjat. Képzőművészete az illusztratív ábrázolás és a kép-szöveg ütköztetésen alapul, de nagyon jellemző rá az interaktivitás, a közönség reakcióinak kiváltása, majd a képzőművészeti projektekbe való beépítése is. Sládečkovára hangsúlyosan jellemző az önirónia és a humor. Legnagyobbat futott projektje a szójátékokat vizualizáló „Slovné hračky” című grafikai ciklusa.

■ A CÍMLAPON: WILL YOU FRY ME, SZÓJÁTÉK, LINÓMETSZET, 2018

CÍM NÉLKÜL, A *TRAM* C. SOROZAT RÉSZE, LINÓMETSZET, 2017

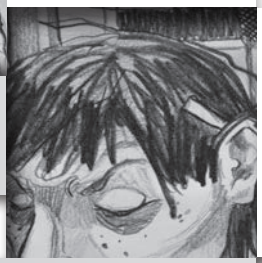

3 VIDA GERGELY: TURISTASZEM; BALATON. DALÍ ALSÓÖRSÖN; BALATON. VÁLTOZÉKONY IDŐ A STRANDON; BALATON. UTOLSÓ KÓLA (VERSEK)

7 KUKORELLY ENDRE: Ó, ALT, ÖREG, ŐS, RÉGIES (PRÓZA)

13 GYÖRGY NORBERT: KACSUKA ÉPPEN ELDURRANTJA (REGÉNYRÉSZLET)

16 HAJTMAN KORNÉL: TAMÁS; ORGIA; CSODA; ÉN; DÉLIBÁB; SZEPLŐ (VERSEK)

23 R. NAGY KRISZTIÁN: DÉLIBÁB (PRÓZA)

26 DAŠA KRIŠTOFOVIČOVÁ: DEBILEK NAGYKÖNYVE (PRÓZA SZANISZLÓ TIBOR FORDÍTÁSÁBAN)

34 SÁNTA MIRIÁM: PÁN SZÁLKÁT SZED KI EGY SZATÍR LÁBÁBÓL (VERS)

38 KOÓS ISTVÁN: NONENTITÁS ÉS ALLEGORIKUS IDENTITÁS (JÓKAI MÓR: AHOL A PÉNZ NEM ISTEN) (TANULMÁNY)

52 N. TÓTH ANIKÓ: GÖRÖGBÍBOR, NÉMASZÜRKE (A SELMECI KÜLÖNÖS HÖLGY LEGENDÁRIUMÁBÓL) (PRÓZA)

59 BARTALOS TÓTH IVETA: BALI (PRÓZA)

61 PAVLOVICS ZSÓFIA: SARTRE *LEGYEK* CÍMŰ DRÁMÁJÁNAK PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATA (TANULMÁNY)

74 BÍRÓ JÓZSEF: I . A . O . O . . O / EGYFELVONÁSOS (RENDHAGYÓ) – MINI – OPERA / MÁSODIK ÉS HARMADIK SZÍN (PILINSZKY JÁNOS EMLÉKÉRE)

78 GOTHÁR TAMÁS: A HOMOKRÓL (VERS)

80 ROBERT GABRIEL ELEKES: VALAHOL ABORTÁLT MAGZATOK; ANYAJEGYEK; FERNWEH (VERSEK ANDRÉ FERENC FORDÍTÁSÁBAN)

86 CLAUDIU KOMARTIN: CSALÁDI CIRKUSZ; BLACK BUTTERFLY; EMILY SZEMEI AMHERST FELETT (VERSEK ANDRÉ FERENC FORDÍTÁSÁBAN)

90 NAGY HAJNAL CSILLA: NOVEMBER. NYELVED HELYÉN A SZAVAK (PRÓZA)

93 MIZSER ATTILA: 2122 (JEGYZET)

96 SZERZŐINK

▌KIADJA A „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET"
▌(EV 153/08), NYILVÁNTARTÁSI SZÁM: 30807719.
▌A LAP MEGJELENÉSÉT A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG KISEBBSÉGI KULTURÁLIS ALAPJA TÁMOGATTA.

KULT MINOR
FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

▌NYOMTA A VALEUR KFT., DUNASZERDAHELY. ▌TERJESZTI A KIADÓ ÉS A SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉGBEN, ILL. A KÖVETKEZŐ CÍMEN: SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. STREDISKO PREDPLATNÉHO TLAČE, UZBECKÁ 4. ▌P. O. BOX 164, 820 14 BRATISLAVA 214., ▌E-MAIL: ZAHRANICNA.TLAC@SLPOSTA.SK ▌MEGJELENIK HAVONTA (ÉVENTE 10 RENDES ÉS EGY ÖSSZEVONT SZÁM). PÉLDÁNYSZÁM: 300. ▌EGYES SZÁM ÁRA: 1,80 €. MAGYARORSZÁGON: 800,-FT. ELŐFIZETŐKNEK FÉL ÉVRE 9,- € , EGY ÉVRE 18,- €, ▌MAGYARORSZÁGON FÉL ÉVRE 3600,- FT, EGY ÉVRE 7200,- FT. SZLOVÁKIÁN, ILL. MAGYARORSZÁGON KÍVÜLI POSTÁZÁS ESETÉN A POSTAKÖLTSÉGET FELSZÁMÍTJUK.

▌DECEMBER/2021 ▌ VYDÁVA „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET" ▌(EV 153/08). ▌SPOLOK IRODALMI SZEMLE EGYESÜLET ▌ŠÉFREDAKTOR: ATTILA MIZSER ▌REDAKTOR: CSILLA NAGY, ZOLTÁN NÉMETH ▌ GRAFICKÁ ÚPRAVA A OBÁLKA: GABRIEL GYENES, KINGA VÁCLAVOVÁ ▌VÝTVARNÝ REDAKTOR: GABRIEL GYENES ▌JAZYKOVÝ REDAKTOR: TIBOR SZANISZLÓ ▌ADRESA REDAKCIE: MADÁCH EGYESÜLET, P.O.BOX 7, 820 11 BRATISLAVA. ▌ISSN 1336-5088. ▌WEB: HTTP://WWW.IRODALMISZEMLE.SK ▌ADRESA VYDAVATEĽSTVA: SPOLOK MADÁCH, MIEROVÁ 16, 821 05 BRATISLAVA 2. ▌ IČO VYDAVATEĽSTVA: 30807719. ▌ REALIZOVANÉ S FINANČNOU PODPOROU FONDU NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN ▌TLAČ: VALEUR, S.R.O., DUNAJSKÁ STREDA. ▌ ROZŠIRUJE VYDAVATEĽSTVO A SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. OBJEDNÁVKY NA PREDPLATNÉ PRIJÍMA REDAKCIA A KAŽDÁ POŠTA SLOVENSKEJ POŠTY. OBJEDNÁVKY DO ZAHRANIČIA VYBAVUJE SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. STREDISKO PREDPLATNÉHO TLAČE, UZBECKÁ 4. P. O. BOX 164, 820 14 BRATISLAVA 214.,
▌ E-MAIL: ZAHRANICNA.TLAC@SLPOSTA.SK. ▌VYCHÁDZA MESAČNE (10 RIADNYCH A 1 SPOJENÉ ČÍSLO ROČNE). ▌NÁKLAD: 300. ▌CENA JEDNÉHO ČÍSLA: 1,80 €. PREDPLATNÉ ZA POLROK: 9,- €, NA ROK: 18,- €.

GARBAGE CAN, RAJZ, PAPÍR, 2019

VIDA GERGELY

TURISTASZEM

Lekapjuk,
ahogy éppen intubálnak.
Arcot keresünk
az infúziós állvány mögött.
Felágaskodunk
a nappaliban, hogy átlássunk
az orvos válla fölött.
A híradókat rögzítjük
az okostévénken,
a kitakart részeket
rekonstruáljuk.
Lehallgatjuk
a nagyvizit utáni értekezletet.
Felkeressük az ismerős orvosokat,
borítékkal.
Eltereljük az éjjeliőr figyelmét.
A mélygarázsban várjuk,
hogy betolnak valakit.
Vagy hogy éppen kitolnak.
Bekamerázzuk a patológia
felé vezető folyosót.
Behatolunk, lefotózzuk a boncolási
jegyzőkönyveket,
ellentmondásokat keresünk
a leírásokban.
Következetesen kerüljük
a találkozást egymással.
Ha lehet,
otthonról dolgozunk.
Neten foglalunk.
Befizetünk az összes fakultatív
kirándulásra, velünk nem
szarozhatnak.

BALATON.
DALÍ ALSÓÖRSÖN

Július közepe van az arcok megolvadt óralapján.
Szombat, délután fél kettő.
Bármelyik év.

BALATON. VÁLTOZÉKONY IDŐ A STRANDON

Ennyire közel egyikünk a másikhoz.
Szándékosan sértjük meg egymás
privát szféráját, hatolunk át
szomszédaink intim zónájába.
Mi másért jöttünk volna, ha nem
azért, hogy összeálljunk egy hatalmas,
kétezer, kisebb-nagyobb dúcból álló
organizmussá.

A szombatok ilyenek. Minden fényt
magába szív a sok test. A fotonok
egy része eltűnik, beborul.
Kiemelkedő teljesítmény. Mindenki
mocorog, izgatott, egy-két felsőtestre
póló kerül, néhányra libabőr.
Mintha senki sem hallotta
volna az időjárás-előrejelzést,
de a zsigerekben legalábbis valamit
sejtenek.

A hús belsejében dolgozni kezd
a fény, mint valami parazita.
Megkeményedik a máj, éget a
gyomor, felpüffed a has.
Foton jut a húgyutakba
– egész sorok a vécék előtt,
amelyek szokatlanul bűzlenek –,
majd szétveti a mellkast.
Besűrűsödik a vér, növekszik a
pulzusszám.

Végül felhólyagzik a bőr. Az el-
szaporódó fény ezeken át
talál kiutat az iszonyú börtönből:
kibuggyan a sok gümő, kicsorog
a sárga, lágy zacc. Ott csillog
a hámon. Mindenki visszanyeri
nyugalmát, a szörny elszunnyad,
irány gyorsan a víz. Ez egy ilyen
szombat.

BALATON. UTOLSÓ KÓLA

Estére nem marad rajtuk semmi.
A bőr maradék foltjai úgy dél körül
tűnnek el. A csontokat porként söpri le
a szervekről a délutánra ígért hűsítő
légmozgás. Zsigerekig rágja magát a nap.
Dehát lehetséges-e, hogy a fény
csokis shake-ké sűrítse a csarnokvizet,
s az utolsó kóla feketén áramoljon
az elomló erezetben?

KUKORELLY ENDRE

Ó, ALT, ÖREG, ŐS, RÉGIES

„A költőnek az volt a szándéka, hogy még hat regényt ír, amelyben kifejthette volna nézeteit a fizikáról, a polgári életről, a háborúról, a történelemről, a politikáról és a szerelemről, ahogyan az *Ofterdingen*ben a költészetről tette."
Ludwig Tieck kiegészítése Novalis *Heinrich von Ofterdingen* című regényéhez

„It is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing."
Shakespeare: *Macbeth*

(Szerelem. 0000) Egy melltartó, önmagában. ((C)) melle. ((C)) maga. (K) és ((C)). ((C)) szuszog. Oldalvást fekszik, (K) szorosan mögötte. ((C)) melltartója a széken. A két függönyszárny közötti résen bejön az utcai lámpa fénye. Lassan lecsúszik a melltartó a parkettra, finoman koppan. (K) felül az ágyon, megkeresi a papucsát, kimegy a mosdóba. Visszafelé fölveszi ((C)) melltartóját, és a székre teszi. Megnézi a telefonját. 00:17.

(Fizika. 2006) Ezeket a nőket szereti. Élvezi, ahogy jár az agyuk. Ahogy váratlanul, mondat közepén fölpattannak a fotelből és kiviharzanak a konyhába, ahogy behunyják a szemüket, amikor átöleli őket, ahogy a szájukba veszik a faszát. Szereti őket, megbassza őket, otthagyja őket, nem jutnak eszébe. Ha eszébe jut valamelyik, azonnal hevesen vágyakozni kezd utánuk. És valahogy mindig rá bírja őket venni, hogy álljanak vele szóba, noha hónapokra eltűnik. Valahogy megint ráveszi őket, hogy jöjjenek föl hozzá, vagy hogy odaugorhasson hozzájuk. Konkrétan hozzá. De hol is lakik? És aztán megint az van, hogy szerelem, megbassza, hazamegy, eljön onnan, elfelejtkezik róla. Összekeveri egy másikkal. Hol is laksz? Ezt nem meri megkérdeni, valahogy körülírja. És hányas szám? Melyik sarokhoz van közelebb? Ez a Nyugati pályaudvar előtti villamosmegállóban jutott (K) eszébe. Azon az oldalon, ahonnan az Oktogon felé indulnak a villamosok. Egy negyven körüli nőről jutott eszébe, aki egy hamburger utolsó darabkáját nyelte le, és közben őt bámulta. (K) legalábbis úgy vette ki, hogy őt bámulja. És vagy bámulta, vagy nem.

(Polgári élet. 1977) A spájz spájzszagú. Három polc, legfelül nagyon régi, megbarnult őszibarackbefőttek. Karácsonykor lesz kinyitva. Vagy soha. Nehezen jön le az üvegkupak, késsel feszegetik, cuppanva nyílik, recseg az üveg. A spájz ablaka rosszul záródik. Rosszul nyitható, ki kell ütögetni a helyéből, ha ki akarod nyitni. Felül vannak a befőttek, főleg sárgabarack, különféle évjáratok, összekeveredve, az egészen sötét régi lekvártól a legfrissebbekig. Alul a krumpli és a vöröshagyma, fonott kosárban. Kenyér, száraztészta, szépen csírázgató krumpli, egy dobozban a kidobni való téli cipők. Egy palack szürkebarát. Egy megbontott palack szürkebarát, néhány ujjnyi borral. (K) betolja ((C))-t a spájzba. Ha a fejemre esik, kiabálok, susogja ((C)) (K)-nak, és a befőttesüvegekre mutat. Nem büdös, hanem spájzszagú, susogja vissza (K) ((C))-nek. Összekeveredne a szagok. ((C)) leszopja (K)-t.

(Történelem. 1944) Volt valami családi történet a zsidó bérlőről. Inkább a vicces oldala a dolognak, semmi közvetlenség, igazából senkit sem érdekel, óhéber történet, ahogy (K) anyja mondja, ha előkerül, és néha valamiért előkerült, csak legyint rá. Nem is lehet rendesen elmondani. Jellemző, mondja rá a Miki. Loli megrántja a vállát, mi jellemző, mordul a férjére. Azért csak jellemző, nem igaz? válaszolja Miki, némileg ijedt hangon. Hülye vagy, fiam, *zárja le* a felesége a *témát*. Lezártuk a témát, jó? jelenti ki határozott hangon, mint aki nem tűri, hogy más is zsidózzon az ő jelenlétében. Bizsu pontosan idézi Petőfit Széphalmon, hogy zsidó földbérlő lakik Kazinczy kúriájában, ahol *most piszkos nyávogó porontyok Hentergenek, S a szentek szentéből, nejének Szobájából ím kamra lett, Mely ronda lommal van tele.* Hentergenek, ez pontos, teszi hozzá. Mely ronda. A bérlő elsikkasztott valamit, amit lehetett, és lelépett Törökországba. És onnan Amerikába, ezt (K) mintha hallotta volna. Valami ilyesmit, bérlő, sikkasztás, Törökország, de már senki nem emlékszik rá pontosan, hogy mi volt.

(Háború. 1964) A tánciskolában a lányok körben a fal mellett álltak. A fiúk előttük. Illedelmesen állnak, nézik egymást. Nem basznak. Nem fognak baszni. Basznak, majd egyszer, de nem egymással. Nézik egymást, tetszenek egymásnak, nem basznak egymással. A lányok maradnak, a fiúk mindig eggyel tovább lépnek. (K) számolja, hogy még mennyit kell lépnie, hogy elérjen ((C))-hez. Valószínűleg nem érek oda, gondolja. Aztán mégis odaér, és akkor nem történik semmi. Odaérni, ugyan! Odaért, ott van, aztán tovább kell lépnie, ez a táncrend.

(Szerelem. 1977) Az erősebb jel üt. Amihez hozzátapad, az leesik vele, és összetörik. Nagyon oda kell majd figyelnie, de az a helyzet, hogy nem tudja, mire. Ahogy erre gondol, megtorpan. A falnak támaszkodik. Tulajdonképpen a lába miatt. Remeg a lába, érdekes, így remeg.

Jé.

Megáll, aztán inkább leül a járdára, ugyanis pont az van, hogy nem tudja, mi van. Fogalma sincs. Nem ((C))-vel, mert azt persze, hogy nem tudja, hanem mi van vele. Mi van velem, mondja maga elé. Nem kérdezi, azért beszél magában, hogy történjen valami.

Hátha ettől történik majd valami.

De mi történne? Ő az, otthon van, (K) látja ((C))-t, az utcáról valamelyest belátni az ablakon. Látja, hogy ((C)) járkál a szobában, egyedül van. Vagy nincs egyedül? Nem ő az? Halálosan meg fog tőle ijedni? Ha becsönget hozzá, halálosan megijed majd. Nem? Dehogynem. Nem ijedezik, néz majd, és rácsukja az ajtót. Megtántorodik, halkan felsikolt, sírni kezd, csak megrázza a fejét, lesüti a szemét, és int a kezével, ne, mondja, ne, ne!

A bejárattal szemben, középen, két lift, vörös, összekarcolt fémajtók, olyan az egész, mint valami díszletraktár egy kiürített színpad mögött.

Örül nekem vagy nem, vagy mi lesz, majd nem nézek oda. Gondolja (K). Túl korán van, néhány perccel nyolc előtt, még nem megyek föl, gondolja. De mihez képest van túl korán? Kilép az utcára, a kapu elé, felváltja a pénzét a szemközti trafikban, vesz egy doboz csokoládés nápolyit. A szemközti járdán egy telefonfülke, nyitva az ajtaja. Bedobálja az aprópénzt, tárcsázik. Háromszor kicseng. Visszaakasztja a kagylót.

Innen is látszik az ablak, ég a lámpa. Szerinte az az ablak.

Újra tárcsázik, most foglaltat jelez.

Ha megjelenne megint valami árnyékféle a keretben.

Nincs senki az utcán. Átmegy a parkoló kocsik közt, be a kapun. Hangosan ropog a nápolyi, nem érzi az ízét.

Van íze?

Mintha lenyelt volna egyben egy ilyen… Egy almát.

Sokemeletes ház, kilenc vagy tíz, keskeny, világoszöld olajjal kifestett, alacsony, zárt folyosók, hosszú járatok, a lifttől kétfelé nyílnak. Kétoldalt kisméretű, egyszárnyú ajtók, nincsenek kiírások, nincs számozás, semmi ilyesmi. Ez az emelet. Kicsit meghajtja a fejét, pedig nem kellene. Biztos, hogy nem. Nem azért hajtja meg a fejét, mert meg kéne hajtania. Műanyag padló, sötétebb zöld, látszik a takarítás nyoma, a felmosórongy csíkjai és félkörei. Meglátszanak a lábnyomai, a cipőtalp mintázata. Friss festés, nem ment ki még a szaga. Nincs lábtörlő, a lengőajtóból hiányzik az üveg, a folyosók végén ólomüveg ablakok, nem nyithatók. Egy villanykörte ég valahol középtájt, erős a fénye. Épp elég erős.

Ahhoz, hogy ne lásson végképp semmit.

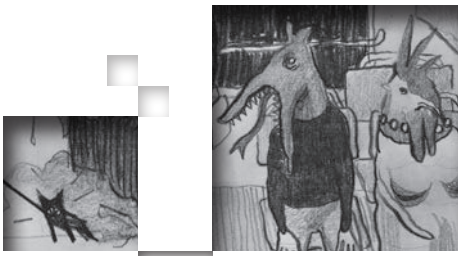

És zúgolódának a farizeusok és az írástudók, mondván: Ez bűnösöket fogad magához, és velök együtt eszik (Lk 15, 2): ez az.

Mit gondol mégis. Mi lesz. Mit gondol. Álljon az ajtó elé?

Egy puha jel tartozik ide.

Erős fény, ellentétes irányok.

(Háború. Politika. 1972) Breier anyja. Lenőtt piros haj, élénkvörösre rúzsozott száj. Breier (K) markába nyomja a lakásuk kulcsát. Breier anyja Breier markába nyomja a kulcscsomót, Breier azonnal átadja (K)-nak. Mint valami áttüzesedett vasat. Fél négytől jöhettek, mondja Breier Tomi mamája (K)-nak. Fél négy, ismétli meg, és furcsán le-föl viszi a hangját. Nem előbb, nem később. Vicces is, fenyegető is, pedig hát hol itt a vicc, és mi volna fenyegető abban, ha egy asszony, akit akkor lát életében először, a katonatársának az anyja odaadja a lakása kulcsát. Breier vigyorog. Basztok, utána bedobod a kulcsot itt, mondja, és a felső konyhaablakra mutat. De csak óvatosan hajigáljál, mert valamit tuti szétbaszol a stelázsin. Az anyja közben az öngyújtójával szerencsétlenkedik, meg se hallja a fia okoskodását. Nálunk is ilyen a konyhaajtó fölötti ablak, gondolja (K). Ez nálunk is így van, mutat az ablakra, de Breier néni egyáltalán nem foglalkozik (K)-val. Az öngyújtójával foglalkozik. Van tüzed, kérdi (K)-tól, a választ meg se várja, legyint, otthagyja őket a konyhában. Ez van, heherészik Breier, és a fejével az anyja után int. Állat, mondja.

(Polgári élet. 2018) Az anyja fáradt. Die Mutter ist im Pommerland. Vagy rosszkedvű. Fáradt és rosszkedvű. A tükör előtt áll, legyint. Az ablaknál áll, nézi a szomszéd bérház tetején a cserépsorokat. Bokor, fa, szép virágzás, szépen virágzik a kert, nem mintha létezne csúnya virágzás. (K)-nak fogalma sincs, miféle

virágok. Aranyeső? Rózsa, tulipán, ez biztos. És hóvirág. Az mifé-le, kérdezi az anyját, aki úgy rezzen össze, mint akit mély álmából ébresztenek. Vagy az nem is rezeg?

(Költészet. 1995) Rengeteg tulipán van a fűben. Egy nap alatt bújtak elő, legalábbis (K) úgy látja. Tegnap még semmi, most meg teli a kert apró fejű tulipánnal. Két rigó ugrál, olyan *képpel*, mintha azon csodálkoznának, honnan került ide ennyi virág. A tulipánok is csodálkoznak. (K) is csodálkozik. Ül a kertben. Madár és minden, nagy nyüzsgés van, nyüzsög mindenféle, és (K) azon morfondírozik, hogy egyszer majd jobban meg kéne néznie, mi nyüzsög voltaképp. De most még nem nézi meg. Majd egyszer, gondolja, és összeszorul tőle a gyomra. Meg kéne vizsgálni a teremtést.

(Szerelem. 2008) A férfiak disznók. Miért mind ilyen mocskos disznó. Összeszorul a szája. Az ökle. A szíve. Rohadt disznók. Látszik rajta, hogy nem tetszik neki, amiket beszél, hogy ez jut eszébe, és nem csak eszébe jut, de ki is mondja, maga elé, mintha nagy darabokban kihányná a reggelijét. Még előre is hajol kicsit hozzá. (K) elfordul. Azonnal visszafordul, mert udvarias. Mert jól van nevelve. Látja magát kívülről, ahogy visszafordul, pusztán úrifiúságból. Ő is gép, mint az az ügyetlen szabású kutya a szomszédban. (K) is gép, az átkozódó is gép.

ILLUSZTRÁCIÓ A *BOOK YOU AGAIN C.* SZERZŐI KÖNYVHÖZ,
MONOTÍPIA, LINÓMETSZET, 2017

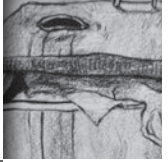

GYÖRGY NORBERT

KACSUKA ÉPPEN ELDURRANTJA*

(REGÉNYRÉSZLET)

Nincs a porszívónál alattomosabb szerszám, gondolja a Kolbászrúgó, miután a Gizgazella néni kiadja az ukázt, hogy mikor igen, akkor jó, tehát hogy a Szeszkazánháznak úgy kell fénylenie, mint a Salamon tökének, és a Kolbászrúgó elképzeli, vajon hogyan fénylik a Salamon töke, és egyáltalán, ki a tököm az a Salamon, és vajon ez a Salamon mennyit vacakolhatott a porszívóval, mire elérte azt a kívánt hatást, hogy a tökei úgy fénylettek, ahogy azt a Gizgazella néni is elképzelte a Szeszkazánházzal kapcsolatban. A Kolbászrúgó ekkor azonnal kétségbeesik, és azt gondolja, hogy ő egy ilyen horderejű feladat elvégzésére a priori képtelen, mert először is, már elnézést, de nem fogja egy porszívócsővel fényesíteni a tökeit, bár hallotta, hogy a Bornyú Finő például kipróbált már ezt-azt, de a Finő egy másik level, mondja a Kolbászrúgó, és a Finőtől meg a veszett bandájától félni kell, majd hozzáteszi, hogy ebben a porszívós projektben nem a Finő, és a Finő fenegyermekeskedésének a gondolata a legveszedelmesebb, nem alábecsülve, természetesen, egy a Finővel és a veszett bandájával való konfrontációval járó esetleges következményeket, hanem maga a por szívózásának intézménye.

Képzeljük csak el, képzelte el a Kolbászrúgó, már maga a mozdulatsor, amivel előbányászszuk a sarokból, vagy a szekrényből, vagy az ágy alól, ha elég magas és elég régi ágyunk van ahhoz, hogy egy porszívó elférjen alatta, szóval már maga e mozdulatsor is fölöttébb problematikus, és e mozdulatsort már végiggondolni is fárasztó egy Kolbászrúgó számára, nemhogy kivitelezni. Mert mi történik: először is le kell hajolni, hogy egyáltalán szemkontaktusba kerülhessünk az alattomos szerszámmal, és hát a francnak sem akarózik megalázkodni, másrészt, attól hogy szemkontaktusba kerültünk a porszívóval, az még nem fog önszántából kimászni az ágy alól, és nem fogja azt mondani, hogy itt vagyok, kedves kis Kolbászrúgó barátom, rendelkezz velem és használj legjobb belátásod szerint. Nem bizony. És itt kezdődnek a valódi bonyodalmak, mert ennek a nyüvesnek még csöve is van, igen, az a cső, amivel a port szívja, aztán elraktározza az ő pöpec porszívótestében, és ha mindez még nem volna elég, akkor gondolj csak arra, mondja a Kolbászrúgó, s közben valóban erre gondol, hogy ott van még, ördög tudja, mi célból, az a pörölycápák elülső úszójához hasonlatos bigyó is, ami derékszögben van rácsusszantva e por szívására rendeltetett cső végére, és ez így már elmondva is borzalmas, és ilyenkor mindenki pontosan átérezheti egy Kolbászrúgó kínját-baját, jelesül, hogy már az is miféle megpróbáltatásokkal jár, hogy egy ilyen démoni masinát egyáltalán előhúzzon valaki egy lejárt szavatosságú, termeszrágta ottomán alól.

* *A szerző a kézirat elkészítése idején a Kisebbségi Kulturális Alap alkotói ösztöndíjában részesült.*

Mert a Szeszkazánházban a Gizgazella néni által nagy műgonddal berendezett, de használaton kívül álló helyiségében csupa ilyen lejárt szavatosságú vicik-vacakok voltak mindenfelé: a sarokban saroklámpa, a szekrényen egy maszatos tükör, amely tükör persze annyira azért nem volt maszatos, hogy a Kolbászrúgó ne pillanthassa meg benne annak a másik, e tükör síkja mögött ácsorgó Kolbászrúgónak a tanácstalanságát, de a tükrön innen álló Kolbászrúgónak ez egyáltalán nem szegte kedvét, hogy továbbra is a porszívózás embert próbáló küldetése, és e küldetés beteljesítésének lehetetlensége fölött elmélkedjen, közben nem feledkezve meg arról az egyszerű tényről sem, hogy az ominózus szerszám még mindig az ágy alatt hever.

Mikor igen, akkor jó, mondta a Gizgazella néni, amikor a Kolbászrúgó kezébe nyomta a szappanos vízzel teli vödröt és a felmosórongyot, s hogy odafigyelni ám a részletekre is, tette hozzá, hát persze, hogyne, természetesen, mondta erre a Kolbászrúgó, különös tekintettel a molyokra, hogy odafogok, mert a Gizgazella néni erre külön felhívta a Kolbászrúgó figyelmét, és mert a Gizgazella néni is egy olyan moly, aki önmaga fejében lakozik, és ezt a fejet rágja belülről már egy jó ideje, következetesen és reménytelenül. A Gizgazella néninek tehát fölöttébb fontos, hogy mindenütt rend legyen: e kobakon kívül, ami itt a Szeszkazánházat, illetve, annak egy használaton kívül álló szobáját jelenti, és ugyanúgy e kobakon belül, ami jelentsen bármit is ebben az esetben.

A Kolbászrúgó fejében viszont most egészen más gondolatok cikáztak, olyanok például, hogy bele tudna-e szeretni egy porszívóba, és ez nem csak egy afféle légből kapott ötlet volt a Kolbászrúgó részéről, de nem ám, mert a Kolbászrúgó perpillanat úgy érezte, hogy szinte bárkibe és/vagy bármibe szerelmes tudna lenni, mert volt ő már szerelmes egy búvárszivattyúba is, például, amit a zabiédesapja hozatott a házhoz azzal a céllal, hogy a kerekeskútból kibúvárszivattyúztassa a vizet, és ez a szerelem sem indult zökkenőmentesen, mert a Kolbászrúgó ezt az egész szivatytyúzást úgy képzelte el, hogy egy traktor jön el egy ciszternás kocsival, és hogy azok fognak szivattyúzni, mert a Kolbászrúgó ekkoriban, természetesen, a traktorba és

annak ciszternás kocsijába volt szerelmes, és kimondottan csalódott volt, amikor kiderült, hogy se traktor, se ciszternás kocsi nem lesz, és e csalódásból fakadó rosszérzését szóvá is tette a zabi édesapjának, akinek ekkor nyilván az összes közül ez volt a legkisebb gondja, így különösebben nem foglakozott a Kolbászrúgó érzelmi világával. És amint ez hamar kiderült, a Kolbászrúgó zabiédesapja nagyon jól tette, hogy nem foglakozott zabigyermekének lelkivilágával, mert amikor a Kolbászrúgó megpillantotta a búvárszivattyút, azonnal feledte a traktort és a ciszternás kocsit, mint ahogy most sem igazán marcangolják már a búvárszivattyú iránt korábban viseltetett gyöngéd és kétségbeesett érzelmek, mert életében hirtelen megjelent a porszívó.

Elbóbiskoltam, mondta a Kolbászrúgó, miután előbb félálomban, majd néhány bizonytalanul lebegő másodperc után a valóságban is érzékelte a Gizgazella néni határozott böködését a bicepsze, de úgy is mondhatnánk, a felsőkarján lerakódott zsírképződmény tájékán, és végre kinyitotta a szemét. Aztán e nyitottnak tetsző szemekkel előbb azt látta, hogy a Gizgazella néni olyan furcsa arcot vág, ami itt feltehetően azt jelenti, hogy különösebben nem repes az örömtől, majd némi hunyorgás és pislogás után a szekrénybe épített maszatos tükörben már azt is látta, amit a Gizgazella néni láthatott, miután benyitott a Szeszkazánház e használaton kívül álló szobájának ajtaján, nevezetesen, hogy a Kolbászrúgó répafejével a karfára bicsakolva egy termeszrágta ottománon hever valami bizarr, természetellenes pózban, miközben húsos ajkai közt keskeny erecskében szivárog a nyáladék.

HAJTMAN KORNÉL

TAMÁS

már test sincs
zárt ajtókon át mutatja a sebeket
braille-írással írt evangélium
hitt

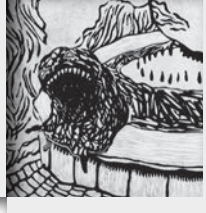

ORGIA

a legközhelyesebb hónap a tavasz
szerelem, virágok, újjáéled
a legerotikusabb hónap is egyben
tavasz maga a szerelmi aktus
a tél visszanövesztette a föld szűzhártyáját
és ezt újra és újra átszakítják –
gyenge hóvirág
illatos ibolya
búza, napraforgó és pipacs –
hogy beleélvezzenek
és a magokba zárva
gondoskodjanak az újabb
orgiáról
ha csendben figyeled a tavaszt
apró nyögéseket is hallasz
Gaiai élvez

gyenge hóvirág
illatos ibolya
tavasz

CSODA

kép nyoma a falon
aranyozott rámában
barokk madonna
már régen kilopták
csak ebben a fehérségben látni
az egykori pompát
a hajléktalanok hugyozás közben
nézegetik itt magukat
mindent elfelejtenek
könnyeznek
barokk madonna

ÉN

Hold előtt nincs titok
Napot átverni könnyű

hajnalban az öreg tölgyre
felfeszül árnyékom
tetszem magamnak
táncolok

éjszaka a hold vetíti
sziluettem a kéregre
hiába a puha test

mellek és combok

az árnyék nem hazudik
éneklek
nézem ádámcsutkám mozgását

DÉLIBÁB

könnyű szavakat hazudtál
telet, nyarat, őszt
hazudtad fiú vagy
kívántalak
aztán hogy lány
így is
el akartad mondani ki vagy
elszaladtam
azóta hazudlak magamnak
nem érdekelsz
csak a szavaid
amiben nem te vagy
csak a tavasz

SZEPLŐ

megfeszültél
Istenbe ugrottál
hogy kizöldüljön a fű
újra teremjen a gyümölcs
Fügefalevelek mögött
újra lássam az embert
levél nyoma ottmaradt
fehér bőr nem hazudik

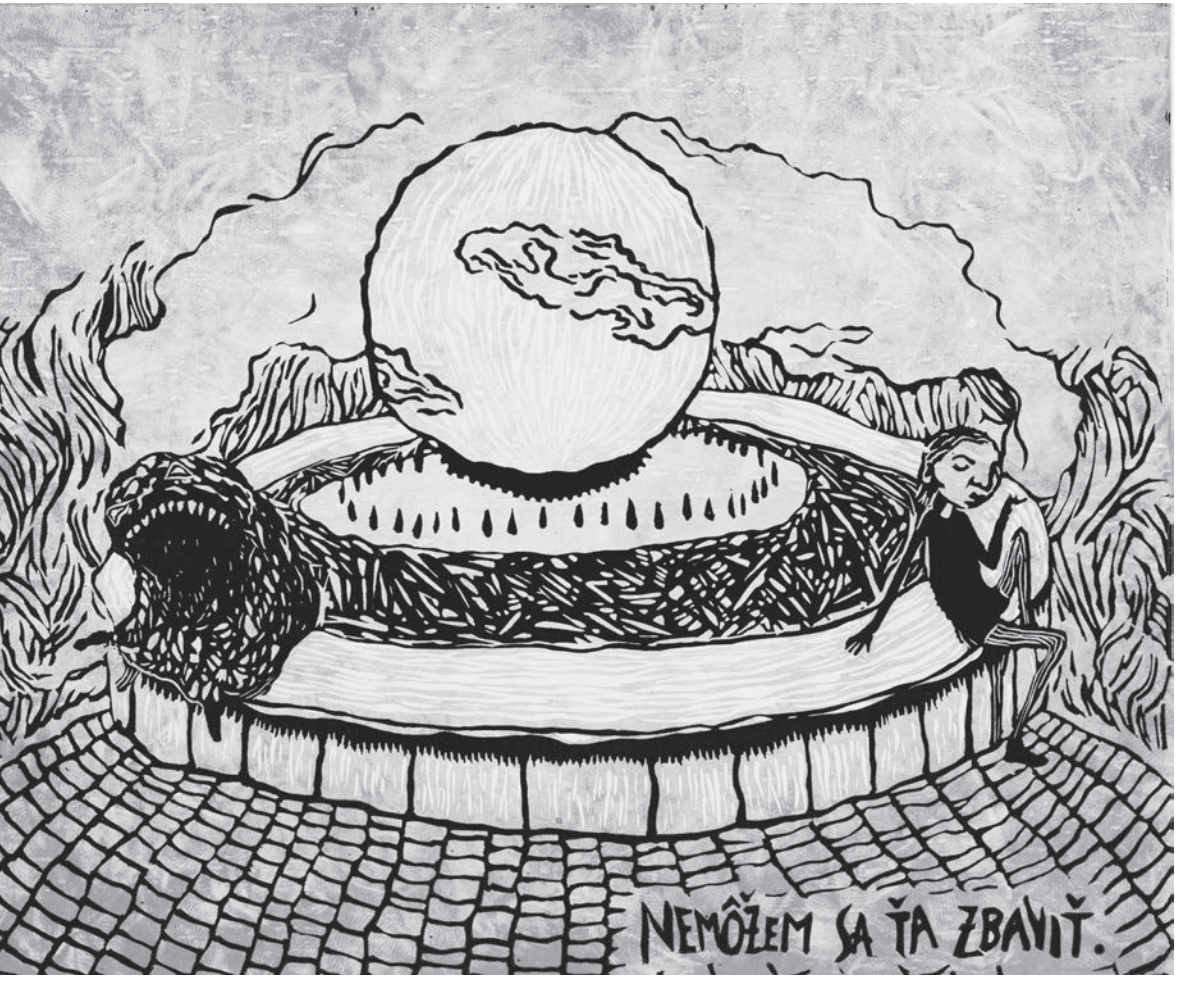

ILLUSZTRÁCIÓ A *BOOK YOU AGAIN C.* SZERZŐI KÖNYVHÖZ,
MONOTÍPIA, LINÓMETSZET, 2017

R. NAGY KRISZTIÁN

DÉLIBÁB

A legtöbben úgy gondolják Al Thergo oázisa soha nem is létezett. Ezek az emberek valószínűleg az alakváltókban sem hisznek. Lények, amik bárki kinézetét lemásolják, elég hozzá egy érintés. Dajkamese! Csakúgy, mint a hírhedt titkos városuk a sivatag mélyén.

Hová tűnt ez a legendás oázis, kérdezheti Nagyuram, egy olyan korban, mikor a sivatag minden homokdűnéjét felderítette már dicső seregem? Mi történt? Ha az alakváltók örök életűek, mégis, hová tűntek...?

Abdul Gazim a vidék legtehetősebb kereskedője volt. Ha afelől kíváncsiskodott valaki, honnan szerezte vagyonát, kitérő választ adott, de találkozásunk alkalmával rájöttem, csak a megfelelő kérdést kellett feltenni.

Egy este, amikor Abdul Gazimnál vendégeskedtem – vendégszeretete természetesen messze alulmúlta Nagyuramét! – észrevettem egy kopott vörös famaszkot a fogadóterme falán. Kíváncsi tekintetemet követve leemelte az ereklyét, és mesélni kezdett.

– Fiatalkoromban szerény kereskedőként kezdtem magam is. Al Thergo oázisa az alakváltók otthona volt – látom, mosolyogsz, gondolom, azt hiszed, be akarlak ugratni. Al Thergo, alteregó, kézenfekvő név az alakváltók városának... A valóság az, hogy az alteregó szavunk az, ami az oázis nevéből származik, nem pedig fordítva.

Nos, kedves barátom, ha ismered a legendákat, tudod, az alakváltóknak nincs saját külcsínük, kizárólag mások kinézetét utánozva léteztek. Az emberek hajlamosak voltak tolvajokként, megbízhatatlan csalókként gondolni rájuk. Bizonyos, hogy egyes alakváltók valóban azok is voltak, de a legtöbbjük tisztes életet szeretett volna élni, és úgy hitték, ezt saját városukban, távol az emberiségtől, megtehetik.

Az alakváltóké tehetős népség volt. Nem haltak természetes halált, vagyonukat évszázadokon keresztül halmozták fel. Al Thergo kincseskamrái így színültig telve voltak kincsekkel.

Egyike voltam azon kevés kereskedőknek, akikkel az alakváltók hajlandóak voltak üzletelni. Évente egyszer mentem el az oázisukba, titkos csapásokon, negyven tevével. Olyan élelmet, fűszereket, kelméket vittem nekik, amelyekhez másképp nem volt hozzáférésük. Évről évre egy szép summa arannyal tértem vissza, amelyből a következő utamat fedeztem hozzájuk, egy csekély profit zsebretételét követően, természetesen. Hatszor jártam meg az utat már, oda-vissza, amikor a hetedik évben indulás előtt felkeresett egy alakváltó, azt kérve, had jöjjön velem, szeretne csatlakozni népe városához. Nem hittem neki, azt gondoltam, egyszerű csaló, aki Al Thergo mesés kincsei után sóvárog, egészen addig, amíg lemásolta fiatal arcom és testalkatom, így bizonyítva, hogy az alakváltók népéhez tartozik.

– Nem garantálhatom, hogy befogadnak – mondtam neki. – Először is szükséged lesz egy maszkra.

Az alakváltó szerénykedve előhúzott egy vörösre mázolt famaszkot. Tudniillik, az alakváltók városukban mind egy-egy teljesen egyedi maszkot viseltek arcként, hiszen sajátjuk nincs – páratlan műalkotások voltak ezek, némely aranyból, platinumból, gyémántból, vagy akár tiszta velencei tükörből készült. A fiatal alakváltó kopottas, saját két kezével faragott maszkja olyan egyszerű, olyan pórias volt, megesett rajta a szívem. Beleegyeztem, magammal viszem.

Társam csendes volt az út során. A legtöbben óvakodtak volna tőle, félték volna szándékait – de én ismertem az alakváltókat, tudtam, nem kell, hogy a visszafogottság mögött rosszindulatot sejtsek.

Megérkezvén lebonyolítottam a szokásos üzletem, amíg Vörösmaszk prezentálta magát a város vezetői előtt. Örömmel fogadták az új jövevényt, különösen, hogy meséjéből kiderült, az oázis egyik alapítójának testvére – egy démon apa sarjai, bár születésüket éónok választották el egymástól. Éjszakára nagy mulatságot szervezett a város, amelyen magam is meghívottként részt vehettem. Pertut ittam vörös maszkos barátommal, az este későbbi részei viszont homályosak – az alakváltók bizony piszkosul jó datolyapálinkát készítenek.

Másnap hazaindultam, és nem is töprengtem sokat az alakváltók oázisáról a következő esztendőig. Visszatértemkor azonban borzalmas kép fogadott.

A valahavolt dicső várost maszkos fejfákkal jelzett sírhantok ölelték körbe. Az épületek elhagyatottan omladoztak a sivatagi por súlya alatt. Mi történhetett...?

Az egy évvel ezelőtti mulatságot követő reggelen holtan találták utastársam az oázisban, a maszkja nélkül. Azt, hogy ő volt, azért tudták csak, mert még mindig az én alakomat viselte. Egy alakot, melyet senki más nem vett fel az alakváltók közül – legalábbis tudtommal, bár megint csak meg kell jegyeznem, hosszú volt az az este, emlékeim ködösek róla.

A gyilkosság egyetlen logikus gyanúsítottja a városalapító alakváltó volt, Vörösmaszk elveszett és újra megtalált testvére, elvégre mással nem volt semmiféle kapcso-

lata a jövevénynek. A famaszkot, a bűnjelet azonban nem találták meg a városatyánál, így sosem derült fény arra, mi történt pontosan.

Al Thergo alappillére, a bizalom azonban megroppant. Egy város, melyben bárki életét ellophatod mindössze egy álarc jól időzített elcserélésével, sosem működhetett, ha a lakosai nem bíztak meg szomszédjaikban. Gyanúsítgatások, maszklopások, gyilkosságok követték egymást. Sokan csak távoztak, amikor látták a helyzet menthetetlenségét.

Így esett, hogy visszatérve nem találtam mást, csak az üres oázist – nos, üres volt, leszámítva a javakkal teli kincseskamrákat. Hiányzott belőlük ez-az, ebben biztos vagyok – a távozó alakváltók, kétségkívül nem üres kézzel vágtak neki a sivatagnak –, de ami maradt, elég volt arra, hogy életem végéig gazdagságban élhessek.

Most már tudod hát, tisztes vendégem, így jutottam vagyonomhoz, és ez a története Al Thergo oázisának és a vörös maszknak.

Látom Nagyuram orcáján a kétkedést, és tudom is, mit akar mondani. Hogy került a maszk végül Abdul Gazimhoz? Honnan tudta, mi történt távollétében? Bár közel sem vagyok oly bölcs, mint Nagyuram, ezek a kérdések bennem is felmerültek. A további faggatózástól azonban, úgy döntöttem, jobb, ha eltekintek, a tehetős kereskedő szemében gyúló fényt látva, ahogy kezembe adta a vörös famaszkot, hogy közelebbről megcsodálhassam.

Nem úgy nyújtotta át, mint aki egy bús történet avítt mementóját szeretné megmutatni – hanem mint valaki, aki büszke saját keze munkájára.

DAŠA KRIŠTOFOVIČOVÁ

DEBILEK NAGYKÖNYVE*

Állítólag akkora debil volt, hogy az egész hátára ki volt tetoválva: *A gonosz a dzungelből érkezik*.

Egyszer egy másik debil odajött egy lányhoz, a lakására, hogy két hét együttlét után közölje vele: ennyi volt. Megérkezett, leült a nappaliban, és azt mondta, hogy ez valahogy nem klappol, nem illenek egymáshoz, és hogy inkább szeretne egyedül lenni. A lány hidegvérrel, békésen fogadta, mint egy angol úrinő, s még ki is kísérte a panelház elé.

Mielőtt a debil beszállt volna a kocsijába, sokatmondóan ránézett, mintha emlékként meg akarta volna őrizni az arcát, vagy mi a szösz. Akkor a lány rájött, hogy ez a debil, ez olyan igazi mintapéldány ám a seggfejek között, és hogy megérdemelne egyet a képére. És rögtön ezután az jutott eszébe, hogy mikor, ha nem most?

Így hát ökölbe szorította a kezét, és bemosott neki egy jobbost. A bökkenő ott volt, hogy ez volt élete első jobbosa, így azt a hülye fejét az ütés éppen csak meglegyintette és elmaradt a szatiszfakció. A debilnek nem volt ideje meg sem mukkanni, mert e pillanatban a lány ismét arra gondolt, hogy mikor, ha nem most? És behúzott neki még egyet. És ez körübelül betalált. Ezután a lány sarkon fordult, hazament, és hazafelé a liftben az öklét simogatta.

Egy fiatal nő, amikor harminckét éves lett, rádöbbent, hogy a munkában nem akar neki semmi sikerülni. Először elszomorodott emiatt, elég sokat sírt is, és sehová nem akart kijárni, csak feküdt az ágyában és tolta az olcsó lasagnét. Később azonban beismerte, hogy össze kellene kicsit szednie magát, ki kellene lábalni ebből a hervadozásból, így aztán két napig azon gondolkodott, hogy mihez lehetne kezdeni egy ilyen élettel. Megpróbálta kiötleni, hogy mi egyebet csinálhatna. Felhívott egy-két barátot, hogy mit gondolnak róla, mik azok a dolgok, amik nagyon jól mennek neki, és mindannyian azt mondták, hogy a sztorizásban nagyon jó. Így hát ez a fiatal nő úgy döntött, hogy eztán már csak történeteket fog mesélni. És megváltoztatta a nevét Borisa Filanovára.

Ez a nő nem volt debil. Még ha időnként az is volt.

* Az eredeti *Veľká kniha debilov* című elbeszélés a *Poviedka* elnevezésű szlovák irodalmi pályázat egyik díjazott darabjaként a *Poviedka 2020* című antológiában jelent meg, KK Bagala kiadásában.

A színházban volt egy takarítónő, egy roma, aki a fél lábával már egészen a sírban volt. Hosszú, ősz haját két vastag varkocsba fonva hordta, ezért mindenki Ribanának hívta. Ribana úgy takarított, hogy leült az első széksorban, és ültében a felmosót ide-oda huzigálta, ahová csak elért vele. Amikor már nem ért el vele tovább, átült egy másik székre, és ismét huzigálta a rongyot egy kicsit maga körül. Így mosta ő fel a színpadot. Aha, és közben még cigarettázott is, méghozzá úgy, hogy a cigi egész idő alatt fityegett a szájából, mint a farkasnak a *No, megállj csak!* című mesében, és a hamu közben odapergett a nézőtéri székre, ahol éppen üldögélt. Egyszer borzasztóan megharagudott valamiért, káromkodott, mindenkit lehülyézett, lepicsázott meg lebüdöskurvázott, majd beadta a felmondását.

Ezután jött egy másik takarítónő, aki kolosszálisan kövér volt, ezért mindenki Debellának hívta. Bár eléggé lihegett közben, de a színpadot pikk-pakk felmosta, és mindezt álló testtartásban. Egyszer elkezdett fogyózni, eléggé le is fogyott (de azért nem annyira, hogy többé már ne hívják Debellának). Örült neki, hogy lefogyott, és szerette volna, ha az emberek is megdicsérnék, hogy mennyire. Csakhogy ez senkit sem érdekelt.

Így hát elkezdte dicsérni ő az embereket.

Egyszer ilyenformán összefutott a folyosón egy fiatal kellékes csajjal, és azt mondta neki, hogy: amióta a színházban tetszik dolgozni, azóta biztosan le tetszett fogyni, mert látszik ám. De a kellékes csaj holtbiztos volt benne, hogy nincs lefogyva, ezért csak dünnyögött neki valamit és elvonult pityeregni valahová a sarokba.

Debella nem akarta, hogy a kellékes csaj bőgjön, ő csak egy olyan választ szeretett volna tőle, hogy: persze, de maga is szépen lefogyott. Debella erre elmesélhette volna a történetét arról, hogy a múltkoriban elromlott náluk a felvonó, és gyalog kellett felmennie a nyolcasra. Korábban ez nem sikerült volna neki, száz év alatt se.

Volt két olyan debil, színészek voltak, hosszú-hosszú ideig agglegények is, váltogatták a nőket is. Aztán teljesen váratlanul megnősültek, kézilabdás lányokat vettek el, azok meg gyepálták őket. Az egyikük már nem bírta cérnával, és elment dolgozni a transzszibériai vasútvonalra, otthagyta a kézilabdajátékos feleségét a három gyerekkel.

A színházban volt két másik színész is, szintén debilek, ők viszont szörnyen perverzek és utálatosak voltak. Úgy hatvan körül lehettek, és azt hitték, hogy sármosak, mint Richard Gere, pedig igazából undorítóak voltak, mint a fos. És nem voltak egymásnak barátai, annak ellenére sem, hogy olyan sok közös volt bennük.

Az egyikük, amelyik fiatalabb volt és kövérebb, annak egy cseppet az alkohollal is problémája volt. Néha már reggel tízkor úgy be volt állva, ahogy egy átlagembernek éjjel kettőkor sem sikerül. És ő úgy gondolta, hogy az olyan sármos, ha a színfalak mögött egy kellékes csaj után fog futkosni, és olyanokat fog suttogni a fülébe, hogy milyen jó lenne, ha elkaphatná a csodás melleit. Egyszer meg is fogdosta az egyiknek, de nem a kellékesnek, hanem a ruhatárosnőnek. A ruhatárosnő megharagudott rá, ezért másnap eljött bocsánatot kérni, hogy neki valójában nem voltak hátsó szándékai, ő csak meg akarta ragadni őt, úgy színpadiassan. A ruhatárosnő elfogadta a bocsánatkérést, de a háta mögött mégis azt híreszteli róla, hogy egy részeges faszkalap.

Na, és az a másik debil – amúgy lehet, hogy annak is gondja volt az alkohollal, legalábbis nagyon úgy tűnt, még ha nem is pletykálták róla –, szóval ő a kulisszák mögött egyszer odament a kellékes csajhoz, és egy krétával szívecskét kezdett rajzolni a melleire. A kellékes csaj rávágott a kezére, és közölte vele, hogy elég, és hogy ez utoljára történt. És még hozzátette azt is, hogy nem szégyelli-e magát az ő korában. A kor ez esetben persze semmilyen szerepet nem játszott, csak azért mondta, mert sértésnek szánta, hogy öreg. Ám a fickó erre csak harsányan felnyerített, és azt válaszolta a kellékes csajnak, hogy: te kis frigid. És a többi ott téblábló, a jelenetükre várakozó, kb. húsz színész és színésznő erre szintén nevetni kezdett. De nem azon, hogy a kiscsaj rábaszott a kezére, és megmondta neki, hogy öreg, hanem azon, hogy ő a frigid. A kellékes csaj kirohant a folyosóra, és szégyenében ott helyben elsírta magát. Az a debil soha nem kért tőle bocsánatot, sőt megsértődött, s ezután még csak nem is köszönt neki, a lány pedig azóta csak nyálas vén faszként emlegeti.

És ez a kellékes csaj voltam én. Borisa Filanová.

Volt egy debil rendező is, aki ha részeg volt, szívesen meztelenre vetkőzött a kocsmában. Egyszer két fiatalnak volt ott randija, és ez a debil már pucér volt, hát odament hozzájuk, és belelógatta a péniszét a lánynak a borocskájába. A lány ezután a borocskáját már nem kérte.

A technikusok között, akik majdnem mind férfiak voltak, dolgozott egy nő is. A kollégái, ha úgy tetszett nekik, szemétkedtek vele, de néha nagyon kedvesek is voltak hozzá. Nagyon kedvesek akkor voltak, ha valamire szükségük volt a takarítónőtől. A takarítónőt Renátának hívták, de senki nem tudta, hogy ez az igazi neve. Mert ha valaki fújtat és kolosszálisan kövér, akkor a kétszínű emberek az ilyet nem fogják Renátának nevezni. De a technikusok bármennyire is képmutatóak voltak, úgy féltek a tőle, hogy nem volt merszük Debellának szólítani.

Féltek tőle, mert az a hír járta, hogy valamikor volt egy debil férje, akitől három gyereke lett, és ez a debil eléggé ment már az agyára. A férje a hivatását nézve színész volt, és kissé jóképű is volt, így hát a szoknyák után is forgolódott. Azt mondogatták róluk, hogy ha Debellát elkapta a hiszti, bármikor odasózott neki kettőt-hármat a pofázmányára. Állítólag jól kezére állt neki a pofon, merthogy kisportolt kézilabdás kezecskéi voltak.

Na és ez a debil aztán egyik nap, kb. harminc évvel ezelőtt, hipp-hopp csak úgy köddé vált. Vagy eltűnt. Vagy könnyű lett neki a föld. Bárhogyan is történt, a szóbeszéd szerint mindez Renáta, a.k.a Debella lelkén szárad.

Néhányan azt mondják, hogy már börtönben is ült ezért, s hogy már megfizette a bűnét a társadalomnak, szóval ez az eltűnés most már felejtős. Mások viszont azt állítják, hogy börtönben biztosan nem volt, s ezt a tetkók hiányával bizonygatják. És vannak, akik úgy tartják, hogy a férje állítólagos halálát olyan zseniálisan megtervezte, hogy soha semmi nem derült ki, és az, hogy ennyire gyanútlannak látszik, csak egy álarc.

Bármilyen legyen is az igazság, ha a technikusoknak kellett egy kis takarítás, a kolléganőjüket küldték Renáta után, mondván hogy: hiszen hallottad, hogyan bánik a férfiakkal.

Egy színésznőnek lagzija volt. Nagy lagzi, kétszáz vendéggel, kint mulattak a szabadban, sok alkoholt is fogyasztottak, mindenféle hangszeren zenélgettek, és így. Az egyik csaj ott ismerkedett meg egy olyan debillel.

Ezt a bizonyos debilt soha nem vette volna magától észre, de amaz már a városban észrevette őt, méghozzá többször is, ezért közölte is vele: én látásból ismerlek téged valahonnét.

Ezután rumot ittak, valahogyan elvoltak, és amikor már nagyon lerészegedtek, szexeltek is, de a lány erre már nem emlékszik. De szóval úgy nem, hogy semmire nem, még egy momentumra sem. Senkit nem zavart, hogy a lány nem emlékszik erre, hiszen az emberek sokféleképpen szoktak ismerkedni egymással, nem igaz? Szóval ezek ketten összejöttek egymással. Két hétig jártak, de ez talán már túlzás, hogy kettőig. Egyik este találkájuk lett volna, de a debil írt egy sms-t, hogy ő valahogy nem érzi üzemképesnek ezt az egészet, és hogy inkább egyedül szeretne lenni.

És a lány ekkor nem azt írta vissza az sms-re, hogy akkor basszódj meg, te hülye pöccs. Ő azt a debilt még sajnálta is, hogy talán szenved emiatt.

Ez alatt a kéthetes kapcsolat alatt csak néhány említésre érdemes esemény történt. Például a lány megismerkedett a debilnek a debil bátyjával. Amaz hosszan bámulta őt, és azt mondta, hogy: én téged látásból ismerlek valahonnét. A másik érdekesség, ami megtörtént velük, hogy amikor egyszer együtt randiztak, egy csupasz debil rendező belenyomta a péniszét a lánynak a poharába.

Ez alatt a kéthetes kapcsolat alatt voltak olyan dolgok is, amik nem történtek meg. Például a két hét alatt ezek ketten nem érkeztek szexelni egymással.

De az üzenettel, miszerint a debil nem érzi működőképesnek a dolgot, és inkább egyedül szeretne lenni, nem volt még vége a történetnek, mert a lánynak mindez valahogy megzavarta a fejét vagy mi. Minden alkalommal, ha összefutott a debillel a városban, örömmel szóba elegyedett vele, és ő is kedves volt hozzá, szépen mosolygott rá. Így húzódott a dolog egy évig, míg egyszer csak ismét összebuliztak és részegen szexeltek egymással, amit a lány ekkor azért már megjegyzett magának. És megjegyezte azt is, hogy megegyeztek a barátságban, extrákkal. Amit tulajdonképpen ő ajánlott fel, hogy úgy tűnjön, ő a helyzet ura. Valójában az ő összezavarodott fejecskéjével arra gondolt, hogy ha elég gyakran fognak majd szexelni, akkor az a debil majd megfelelő mennyiségű időt fog vele eltölteni ahhoz, hogy magától is rájöjjön arra, hogy ő mennyire szuper, és így majd beleszeret végül.

Igen, mert ez pontosan így történik az életben.

Egyszer egy hajnali szex után, kb. fél ötkor az a debil azt mondta a lánynak, hogy ne játssza már meg magát, őszerinte a lány úgyis lefeküdne az ő összes debil haverjával, ha adódna rá alkalom. A lány erre nem mondott semmit, mert mit is mondanátok akkor, ha valaki bedobja a szívetek a turmixgépbe.

A lány többé nem hitt a marhaságokban, és elkezdte kerülni ezt a debilt.

Nem látták egymást háromnegyed évig, amikor is összefutottak egy fesztiválon. A debil a debil haverjainak társaságában volt ott, és köztük volt a debil bátyja is. És ennek a lánynak ismét átkattant valami a fejében, valami összezavarodott, egy kis csevej ezzel, small talk azzal, és rövidre vágva, egyszer csak összejött a debilnek a debil bátyjával.

Azok ketten ikrek voltak, egypetéjűek.

Aki nem értené a lényeget, annak elmondanám, hogy ugyanúgy néztek ki. És kicsit ugyanúgy is viselkedtek, mert a debil testvér is otthagyta a lányt két hét múlva. De mivel valamivel keményebb alaknak tartotta magát, személyesen jött elrendezni a dolgokat.

És a lány azok után, amiket már átélt ezzel a debil családdal, behúzott neki egy jobbost. Csak másodszorra sikerült, na de akkor is.

És az a lány megint csak én voltam, Borisa Filanová, aki megzavarodá.

Aztán volt még a színházban egy tetovált sminkes csaj, aki, amikor az az öreg debil színész közeledni próbált hozzá (az, amelyik szerette mondogatni a nőknek, hogy milyen szívesen megfogná a mellüket), szóval ő azonnal elkezdett rá kiabálni, hogy tűnj a picsába innét, tartsd távol magad tőlem!

És ha valaki ezen megbotránkozott, mármint, hogy ő mégiscsak egy színész, egy idősebb úr, ő meg csak sminkes, szóval a hierarchia, meg blablabla, akkor azt válaszolta, hogy csakis az tehet róla. És még annyit mondott, hogy: én megpróbáltam tapintatosan elmagyarázni neki, hogy engem nem érdekel, mit gondol a melleimről, de ezt az első száz alkalom után elfelejted, és most már abban a stádiumban vagy, hogy repülnek a pofonok.

És ez a lány viszont nem én voltam. Sajnos.

Valamikor, de már tényleg nagyon régen, volt a színházban egy nő, egy világosító, aki előadás közben halt meg. Senki nem vette észre, mert egy olyan előadás volt, ahol nem voltak fényhatások. Csak később, mikor a technikusok eltakarították a színpadot, vette

észre valaki, hogy a világosítók fülkéjében még mindig fény van, ezért elkezdett kiabálni, hogy: Etela, Etela! De Etelát már csak kinyújtózva találták.

Amúgy neki egyáltalán nem Etela volt a neve, csak így hívták, mert ezt akkoriban valami szuper jó hülye viccnek tartották.

Egyszer a színházi kantin tele volt emberekkel, és ekkor belépett egy debil, akit addig ott még senki nem látott, és csak meredt az ajtóban, mint egy cowboy, aki mögött himbálóznak a lengőajtók. Éppen csak hogy rendes ajtó volt mögötte, ami nem lengett.

Úgy tűnt, hogy valami szívszorító visszajelzésre vár, még a karjait is széttárta kissé, mintha azt várná, hogy az emberek rögvest a keblére vetik magukat, és üdvözölni fogják. Éppen csak hogy senki nem tudta, ki is ő. Csak a takarítőnőnek, Debellának hullott ki a vizesvödör és a mosórongy a kezéből, jó nagy csörömpöléssel.

Ekkor odajött hozzá a tetovált sminkes, s először támogatni kezdte Debellát, majd megkérdezte, hogy jól van-e és mi történt, s Debella rámutatott a debil cowboyra, és annyit mondott: ez ő. Erre a sminkes felkapta a vizet, és már indult is volna valószínűleg megpofozni a cowboyt, vagy valami hasonlót tenni, mert Debellával felváltva üvöltöztek az apaszerep harmincéves hiányáról, és egy élethosszig tartó nyomorúságról.

Egyszóval olyan tűzijáték lett ott, hogy szevasz. A technikusok félelmükben visszahúzódtak a kabinjaikba, amire nem is volt szükség, hiszen kiderült, hogy Debella férje nem is halt meg, hanem visszatért a transzszibériai vasútról.

Az egyik olyan fiatal debil, aki egy hete dolgozott csak a színházban mint technikus, lusta volt egy emeletnyit fellépcsőzni, és az a gondolat támadt a debil fejében, hogy a színpad sarkában lévő teherhordó liftet fogja használni. És ez a debil valahogy bemontírozta a kezét oda, ahová nem kellett, és a lift egyszerűen leszakította a karját. És az a hülye kéz felrepült a levegőbe, és lepottyant egyenesen a színpad közepére, a világot jelentő deszkákra. Ezután ezt a kezet a debillel együtt elvitték a kórházba, de

ott már nem tudták neki rendesen visszavarrni. És még csak munkahelyi balesetként sem tudták neki elismerni, mert a debileknek nincs mit keresniük a teherhordó liftekben.

Az egyetlen hülye szerencséje annyi volt, hogy jól ismerte a kocsmából azt a debil rendezőt, amelyik szerette a péniszét poharakba dugdosni, így hát megengedték neki, hogy a színházban maradjon, pedig egy kézzel nem tudott semmilyen munkát elvégezni.

Na és az a debil, akinek ki volt tetoválva a hátára, hogy*: A gonosz a dzungelból érkezik*. Szóval ezt állítólag valami dilinó varrta oda neki Oroszországban, aki viszont nem orosz volt, hanem holland vagy mi. A lényeg, hogy van neki két fia, akik egypetéjű ikrek. És ezek ketten most valami autószalont készülnek nyitni, autószalont motoroknak, vagy valami hasonlót, ahol javításokat is fognak végezni meg ilyesmi. Na és ezek, az ő debil fiai, a megbocsátás jeleként egy halom pénzt kifizettek a tetkóművésznek azért, hogy a hátukra ugyanazt feltetoválja, ami a debil apjukon látható. De pont ugyanazt, azzal a randa börtönkék színnel.

Szóval most már van három debil, akinek az van a hátán, hogy: *A gonosz a dzungelból érkezik*.

És közülük ketten tök ugyanúgy néznek ki.

Szaniszló Tibor fordítása

SÁNTA MIRIÁM

PÁN SZÁLKÁT SZED KI EGY SZATÍR LÁBÁBÓL*

I.

Mióta lábamon tíz ujj van, rám talál
az ember csóré szenvedése. Segíts, Pán.
Leülök ide a rönkre, látod, két szép
férfi, meg egy pár kecskeláb, ami szent.
Patád sosem tiport még szúrós gyomot
így, s ha szőrös pofád nem vigyorogna,
akár azt is lelegelnéd. Fordul a kocka,
nem én tréfálok most veled. Alkonyodik.
Sós szél hozza a hűvöst, vigyázz, ne
serkedjen ki a vérem.

* http://ancientrome.ru/art/artworken/img.htm?id=7633

II.

Nehéz lehet úgy ülni, hogy közben
hiányzik az ember egyik füle,
másik lába sebes, látod, mégsem
olyan nagy szamár az, aki kecske.
Útifű van melletted, tépd le hát,
míg kipiszkálom, dörzsöld össze,
s majd mondd, ha a bokrok között
ismét elkap a vágy: az istenek adták!
Kár, hogy nem tudják, kit rejt e királyi többes.

III.

Nem tudhatjuk, mennyit mászhatott
fölfelé a szőlőhegyen. Néhány tuja közt
a hámló kéreg szilánkjaiba lépett egy
óvatlan pillanatban. Távolodó hangzavar
a szőlőtőkék között, halvány sípszó.
A csörgődob lassan szívveréssé alakul.
Fehér márványba merevedett testek,
szíjas inak és a kőbe zárt erő. A teljes,
fehér szemgolyó távolba révedése,
mintha orgazmus futna át gerincén,
s az elragadtatás pillanata újra
oly földi lenne, mint a kövön ülő Pán
hús-vér kezei. Valaki azt susogja most a szélből:
askion kataskion lix tetrax damnameneus aision,
valaki azt írja most pergamenre:
végy fokhagymát, tömjént, ó-olajat,
kend be a sebet vele, s ha megszáradt,
mosd le hideg vízzel azt.
Gyönyör és fájdalom ugyanott lakik,
az elme templomában, ahol
most áldoz éppen egy szatír magánya.

CÍM NÉLKÜL, A *WALKING THROUGH THE CITY* C. SOROZAT RÉSZE, RAJZ, PAPÍR, 2018

KOÓS ISTVÁN

NONENTITÁS ÉS ALLEGORIKUS IDENTITÁS

JÓKAI MÓR: *AHOL A PÉNZ NEM ISTEN*

Jókai 1875 utáni munkáit a szakirodalom sokáig a művészi alkotóerő kifulladásának dokumentumaiként értelmezte, olyan alkotói perióduskénti írva le ezt az időszakot, amelyben a szerző újat, lényegeset már nemigen produkált. Zsigmond Ferenc a következőképpen fogalmaz, mikor ennek a korszaknak a határához ér Jókai műveinek tárgyalása során: „Csodálattal hajlunk meg a roppant termékenység előtt, de a reá vonatkozó mondanivalónk alig volna egyéb: ismétlésnél. Volt elég alkalmunk részletesen megismerkedni Jókai írói egyéniségével, s ez lényegileg változatlan marad 1875 után is. Hanem a környezetéhez való viszonya kezd lassanként megváltozni, a korszellemmel való szerencsés összhang kezd bomladozni […].”[1] Az utóbbi időben azonban egyre inkább megkérdőjeleződni látszik ez az ítélet. A korszak újraértékelését Bori Imre kezdeményezte, éppen Zsigmond fentebbi szövegrészének idézésével kezdve monográfia terjedelmű tanulmányát.[2] Bori bőséges példaanyagon demonstrálta, mennyire különböznek a ’75 után keletkezett szövegek a korábbiaktól, és milyen erősen kötődnek a századforduló művészetének jellegzetes motívumaihoz, életérzéséhez, vagyis szó sincs arról, hogy Jókai eltávolodott volna a korszellemtől, és önmagát ismételte volna. Bori ezzel kapcsolatban többek között az olyan témák domináns jelenlétére hívja fel a figyelmet, mint a patologikus szerelmi élet; a szadizmus; a profán és a szent, az érzékiség és a szakralitás keveredése; a rút esztétikuma, a szörnyek iránti vonzalom; illetve az impresszionista és szecessziós stílusjegyek. Bori Imrét követően mindenekelőtt Fried István tanulmánykötetei szálltak harcba az említett hanyatlástörténeti narratívával: Fried igen nagy figyelmet szentelt ezeknek műveknek, amellett érvelve, hogy Jókai ekkoriban valójában nem annyira ismétli, mint inkább rekontextualizálja, újragondolja korábbi témáit.[3]

Az *Ahol a pénz nem isten* olyannyira kései alkotás, hogy ez Jókai utolsó regénye, amely még a szerző életében megjelent. A szöveg számos meglepetést tartogat, és úgy tűnik, mintha nagyon is tudatosan explikálná azokat a témákat, amik változó jelentéssel és folyamatosan módosuló értékszerkezetben, de mindvégig jelen vannak Jókai műveiben.

A regény olvasása során a befogadót már önmagában az is meglepheti, hogy menynyire könnyed hangnemben, milyen frissen és magával ragadóan képes mesélni a het-

1 Zsigmond Ferenc, *Jókai*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia, 1924, 278.
2 Bori Imre, *A magyar „fin de siécle” írója: Jókai Mór* = Uő, *Varázslók és mákvirágok,* Újvidék, Fórum Könyvkiadó, 1979, 5–121.
3 Fried István, *Jókai Mórról másképpen,* Bp., Lucidus, 2015.

venkilenc éves szerző. Először is rendkívül élvezetessé teszi a szöveget a számos gyönyörű, szuggesztív kép. Emlékezetes a légköri jelenségek ábrázolása, mint pl. a fehérségével mindent beborító köd, a tűzhányó lávájának ragyogása, vagy a vöröslő nap tüze. Maga a sziget is különleges és változatos hely, a varázslatos élővilág színpompás díszleteit plasztikus leírások sora jeleníti meg. Akadnak itt ezerszínű korallok, víz- és gőzforrások, napfényben fürdő mezők, csillámló tavak, ezerféle madár, mocsár, föld alatti barlangok, tele kincsekkel. A korallok, amik ezt a meg nem nevezett szárazföldet körbeveszik, eszünkbe juttathatnak egy másik szigetet is, amelyet ugyancsak ezek az élő ékszerek öveznek, ez pedig a Nepean-sziget, Jókai első novellájának színhelye. Bár a Nepean erősen eltér tárgyalt regényünk világától, amennyiben az a maga vadállataival és démoni lakosaival a poklot idézi, a regény pedig a paradicsomot, a civilizációtól való távolság és az emberi tevékenység által meg nem változtatott természet jelenléte (és persze az említett korallok) rokonítják a két helyszínt. Milyen különös, hogy Jókai első és utolsó műve is egy távoli és a civilizált világ által nem érintett szigetre kalauzol minket, mintha csak visszatértünk volna elbúcsúzni oda, ahol annak idején elkezdődött minden.

Ám a könnyednek tűnő történet mélyebb kérdéseket is felvet. A szöveg nyíltan beszél a pénzzel, a nemzettel, a nyelvvel és az identitással kapcsolatos problémákról. Jókai az évek során egyre inkább eltávolodott a szabadságharc témájától, illetve attól a moralizáló-népnevelő szereptől, ami a Kárpáthy Zoltán alapján még ráolvasható volt. A nemzet, illetve az egynyelvű, homogén kultúrájú nemzetállam gondolata egyre idegenebb lett a számára. Regényeinek szereplői mind kevésbé kötődnek egy-egy országhoz vagy néphez, szinte mindegyikük verbális zseni, aki tucatnyi nyelvet birtokol, és pillanatok alatt elsajátítja bármelyiket, identitásuk egyre inkább eloldódik a származási helytől vagy az anyanyelvtől. *A lőcsei fehér asszony* esetében pl. jól demonstrálható, hogy bár az események a Rákóczi-szabadságharc idején játszódnak, a hősök nem a nemzetek közötti ellentét két oldalán pozicionálódnak, a motivációik különböző értékrendszerek bonyolult hálózatában értelmezhetőek.[4] Fried már említett monográfiájának visszatérő gondolata, hogy Jókai regényeiben a szereplők folytonosan különböző nyelvek között fordítanak, különböző szövegeket idéznek és írnak át, nyelveken pedig itt nem pusztán nemzeti nyelvek, hanem nyelvi rétegek, regiszterek is értendőek, tágabb értelemben pedig a nyelvek a világképek, nézetrendszerek pluralizmusát is metaforizálják. Fábri Anna is úgy látja, Jókainál a nézőpontok váltakozása mellett a nyelvi

4 Gyimesi Emese, *Értékrendek és (rög)eszmék „boszorkánytánca". (A lőcsei fehér asszony) = „…író leszek, semmi más…" …" Irodalmi élet, irodalmiság és öntükröző eljárások a Jókai-szövegekben*, szerk. Hansági Ágnes – Hermann Zoltán, Balatonfüred, Tempevölgy, 2015, 170–185.

sokszólamúság is meghatározó, hiszen a szerző mestere annak, hogy egyszerre több, egymástól élesen elütő regisztert alkalmazzon.[5] Az *Ahol a pénz nem isten* mintha betetőzése lenne annak a folyamatnak, amelynek során Jókai eltávolodik a nemzeti eszmétől. A regény főszereplője szeretné kideríteni, melyik országból származnak a szigetlakók, ám nem jár sikerrel. Capitano tételesen ki is fejti, hogy mennyire helyteleníti a nemzetállam létét: „Ki az a haza? A dobszóra felvonuló hadcsapatok? A huzakodó pártok? A munkaképtelen parlamentek? A gyűlöletszítő nemzetiségek? Az elégedetlen munkástömegek? Vagy talán agráriusok és merkantilisták? Vagy talán az egymást elátkozó vallásfelekezetek? Akik alatt mind mélyen és következetesen ássa aknamunkáját az anarchia, a nihilizmus, a hontagadás és égtagadás hatalmas szelleme? Ez a haza?”[6] Az az ország, amivel Capitano leginkább szimpatizál, a többnyelvű Svájc, ám még az sem bizonyosodik be minden kétséget eloszlató módon, hogy ez az állam lenne a hősök eredeti hazája.

Hasonló a helyzet a vallással. Jókai regényeinek nagy részéből nemigen olvasható ki felekezeti vagy világnézeti elköteleződés: úgy tűnik, a különböző hitvilágokat, narratívákat olyan nyelveknek tekinti, amelyeknek nincs referenciájuk, puszta szabályrendszerek, amelyek között adott esetben pragmatikus szempontok alapján lehet választani. Számtalan példát lehetne hozni az ilyesfajta döntésekre. Jellegzetes karakter ebből a szempontból az *Egy hírhedett kalandor a XVII. századból* Hugója, aki lényegében úgy váltogatja a vallási hovatartozását, ahogy minden egyebet a kalandos élete során: ha éppen új feleséget szeretne a már meglevő helyére, áttér Siva hitére, ahol megengedett a többnejűség; ha a baklovagok közé keveredik, sátánimádóvá lesz stb. De más regényhősök is könnyedén igazolnak át egy rivális diskurzusba, ha úgy hozza az érdekük: nem ritka például, hogy katolikusból reformátusokká válnak, ha a házasságukat kívánják felbontani, ahogy pl. az *Eppur si muové*ban Dorothea protestánssá lesz, hogy elváljon Bálvándytól. Az *Egetvívó asszonyszív*ben Ungvári a görög ortodox hitről áttér protestánssá, Baranyi protestánsból pápistává. Az *Egy az isten* ugyan idilli vallásként mutatja be az erdélyi unitárius hitet, ám ez inkább csak kontrasztként szolgál a római katolikus vallás üres külsőségeinek leleplezéséhez. *A három márványfej* Dávid királya, a waráng nép vezetője megalapítja a dávidíták rendjét, akiknél megengedett a többnejűség, ezt pedig éppen bibliai névrokonára hivatkozva teszi, aki ugyancsak több asszony férje volt, sőt az is megfogalmazódik érvként, hogy a tízparancsolat sem tiltja a poligámiát.[7] Ennek a regénynek a cselekménye Szilasi László elemzése szerint is részben a Biblia hagyományos értelmezéseinek lebontása körül forog, az egymással küzdő eretnek felekezetek a különböző interpretációk megalkotásával harcolnak

5 Fábri, Anna, *Az értelmezés változatai. 1850 Jókai elbeszélései a szabadságharc és az összeomlás hónapjairól. = A magyar irodalom történetei,* szerk. Szegedy-Maszák Mihály, Veres András, Bp., Gondolat, 2007, 338.
6 JMÖM Reg, 7, 161–162.
7 JMÖM Reg, 50, 281.

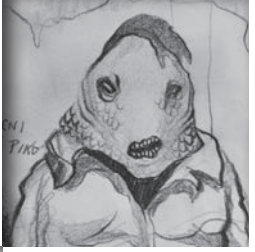

egymással.[8] A regény ezzel rámutat a Biblia önellentmondásosságára, így kétségbe vonva annak igazságtartalmát. Ugyancsak a Biblia többértelműségével játszik el a *Rákóczi fia* egyik fejezete, amelynek harmadik fejezetében a főszereplő a szent könyvnek a La Maistre de Stacy által készített francia kiadását olvassa, amelyet erotikus illusztrációk díszítenek, ezzel emelve ki a szakrálisnak tartott szövegben rejlő lehetséges profán értelmet. A példákat hosszan lehetne sorolni, egy utolsó idézetet érdemes még hozni *A mi lengyelünk*ből, ahol Negrotin explicit módon megfogalmazza azt az elképzelést, ami az említett példákból kirajzolódik: „Én vallási kérdésekbe nem avatkozom. Én minden vallást jónak tartok, csak a követői jók legyenek. […] Én mindenféle háborúnak meg tudom érteni a célját, csak a vallásháborúnak nem."[9] Margócsy István önálló tanulmányban foglalkozott Jókainak a valláshoz való viszonyával, részletesen demonstrálva, mennyire idegenkedett a szerző a tételes vallások dogmáitól. Jókai regényeiben a hősök morális döntéseit egyáltalán nem befolyásolják a hitbeli nézeteik, sőt a felekezeti megosztottság a társadalmi boldogság akadályaként értelmeződik. Egy szebb, boldogabb jövő utópikus képében nem is létezhet tételes vallás, az emberiséget fenyegető katasztrófákat (földrengés, árvíz) nem a hit, hanem csakis a tudomány győzheti le.[10]

Az *Ahol a pénz nem isten* szigetlakói is a saját igényeik szerint, a saját környezetükre szabva írják meg a saját vallási törvényeiket, rámutatva, hogy a vallási nézetek nem transzcendens eredetűek, nem az igazságot képezik le, hanem pusztán csak explicitté teszik egy adott közösség értékeit és céljait, megkísérelve a transzcendens eredet fikciójával igazolni azt.

Ám mindezeken túl a regény alapmotívuma, a távoli és meg nem nevezett szigeten élő titokzatos idegenek témája egy olyan további problémát is felvet, amelynek tárgyalása kissé messzebbre vezet, ez pedig az identitás kérdése. A kritikai kiadás jegyzetanyaga a sziget motívumának kapcsán Jókai életrajzi elszigeteltségéről beszél, ami részben az öregedésnek, részben a Nagy Bellával való, sokak által olyannyira helytelenített házasságnak az eredménye,[11] részben pedig Defoe művét és az azt továbbgondoló robinzonádokat tekinti át a jegyzet, mint irodalmi párhuzamokat, mintákat.[12] Ám úgy tűnik, itt nem annyira a Robinson Crusoe a megfelelő kontextus a regény vizsgálatához, mivel a történet elbeszélőjét nem igazán a szigetlakók életmódja, a szokatlan és elszigetelt környezethez

8 Szilasi László, *A selyemgubó és a „bonczoló kés"*, Bp., Osiris – Pompeji, 2000, 199–201.
9 Jókai Mór, *A mi lengyelünk*, Bp., Akadémiai, 1969, s. a. r. T. Hajós Éva, 389.
10 Margócsy István, *Bálványosvár – avagy Jókai és a vallás* = Uő, *Színes tinták: Tanulmányok, esszék a magyar irodalom különböző arcairól és nézeteiről*, Kalligram, Bp., 2020, 187–208.
11 JMÖM Reg, 71, 181–185.
12 JMÖM Reg, 71, 188–191.

való alkalmazkodása izgatja, hanem a *kilétük*. A titokzatos karakterekről nem derül ki, honnan, mely országból érkeztek, ahogy az sem, pontosan mi okból is szakítottak a civilizációval, így tehát az identitás kérdése központi szerepet játszik a regényben. A modern világtól megundorodott Capitano talán nem is annyira Robinsonra emlékeztet, mint inkább Jules Verne Nemo kapitányára. A magyarul *Nemo kapitány* c. regény eredeti címe egyébként *Vingt Mille Lieues sous les mers*, azaz *Húszezer mérföld a tenger alatt*, és valójában nem Nemora koncentrál, hanem egy utazás kalandos történetét meséli el; Nemo előtörténetét *A rejtelmes sziget (L'Île mystérieuse)* c. regényből ismerjük meg. A titokzatos férfiú eredetileg indiai herceg volt, aki konfliktusba került az angol gyarmatosítókkal, majd miután megcsömörlött a társadalmi igazságtalanságtól és erőszaktól, maga mögött hagyott mindent, ami az emberi világhoz tartozik. A kalandosság és az ismeretlen, rejtelmes szereplők tehát Verne-nel rokoníthatnák Jókai regényét (ahogy *A rejtelmes sziget* lakói, úgy Capitanoék is részben a modern technika és a tudományos ismeretek segítségével veszik birtokba élőhelyüket). Jókai, mint tudjuk, igencsak szimpatizált a francia kortárssal, legutóbb Eisemann György elemezte egyik regényét, amelyen Verne hatása érezhető.[13] Capitanoról azonban, meglepő módon, Nemo kapitánnyal ellentétben nem tudjuk meg, kicsoda is pontosan, ki volt azelőtt, és mi késztette a világból való menekülésre, ez pedig még inkább hangsúlyossá teszi az identitás kérdését. A szereplők kilétének rejtélye az, amelynek a kiderítése elsődlegesen foglalkoztatja az elbeszélőt, sokkal inkább, mint maga a sziget, amely hiába tündöklik az ezerszínű koralloktól, és őriz opált, kőszenet föld alatti barlangjaiban, mindez nem olyan izgató a narrátor számára, mint a lakók ködbe burkolózó múltja. Capitano titkára nem derül fény, ez pedig elviselhetetlennek tűnik az elbeszélő számára. Az identitás hiánya nyilvánul meg abban a különös tényben is, hogy a mesés sziget gyarmatosítóinak *nincs nevük*, nincsenek megkeresztelve,[14] így nem tartanak névnapot sem.[15] Ennek a hiánynak a tudatosítását és hangsúlyozását szolgálja az is, hogy a szigetlakók névtelenségéről szóló szövegrészek közvetlen közelében olvasható kontrasztként az az epizód, amelyben az elbeszélő hatalmas örömmel és megelégedettséggel sorolja fel a hajó

13 Eisemann György, *A* Genezis *mint technológia: Jókai Mór travesztiája Jules Verne modorában* = Uő, *Műfaj és közeg – hatás és jelentés: Jókai Mór és a későromantikus magyar próza*, Bp., Ráció, 2018, 91–105.

14 JMÖM Reg, 71, 25.

15 JMÖM Reg, 71, 30.

közelében burjánzó különleges növények neveit,[16] ezzel is tudatosítva, hogy a megnevezés aktusa egyben a dolgok identifikálásának, megismerésének eszköze.

A szereplőknek tehát nincs nevük, így nincs igazi identitásuk sem, nincs múltjuk, nincs történetük. Nincs olyan egyediségük, ami megkülönböztetné őket a környezetüktől. *Capitano a kapitány*, a szigetlakók vezetője: a személynév itt egybeesik azzal a funkcióval, amit a közösség életében és a sziget élővilágában betölt. A szereplők tehát nem egyéniségek, a nevük pusztán a környezetükhöz való viszonyukat fejezi ki. Ez azt jelenti, hogy nem különültek el a külvilágtól, amit másként úgy is mondhatunk, hogy nem idegenedtek el attól a közegtől, amiben léteznek. Nem más ez, mint a paradicsomi állapot felidézése. A sziget tehát nem annyira a szerző életrajzi elidegenedésének kifejeződéseként, és nem is a robinzonádok kontextusában olvasandó, hanem ennek az archetipikus képnek a felidézéseként; ezt a kapcsolódást pedig maga a regény szövege is explicitté teszi, több helyen is: először Negrito hasonlítja önmagát a paradicsomi Ádámhoz,[17] nem sokkal később az elbeszélő nevezi paradicsomnak újonnan megismert környezetét,[18] végül pedig maga Capitano azonosítja paradicsomként a szigetet.[19]

Mindez azért különös, mert ebben az egyszerűnek tűnő szituációban két különböző kontextust hív elő, amelyek azonban egyaránt összefüggnek az identitás témájával. Az első intertextuális kapcsolatot a paradicsomi lét és az elidegenedés archetipikus bibliai meséje adja, amely számtalan nagy filozófiai narratívában fogalmazódik újra az európai kulturális tradícióban, különböző terminusok és álarcok mögé rejtve, a második kontextus pedig Jókai saját jellegzetes motívumára utal, mégpedig az identitással nem rendelkező, vagy az identitást szabadon változtatgató hős karakterre, amely visszatérő hőse az író szövegeinek.[20]

Nézzük először az első témát. A felvilágosodás kritikusainál minduntalan ott kísért a látomás egy régmúlt világról, amikor az ember nem volt még szubjektum, amikor boldog harmóniában élt az őt körülvevő világgal, ám a civilizáció szubjektumot formált belőle, elidegenítve őt a léttől, a közösségtől, végül önmagától is, ahogy Ádámék is kiűzettek a paradicsomból, nem sokkal azután, hogy észrevették: meztelenek. Saját meztelenségük tudatosulása nem más, mint az önreflexió megjelenése, ami az embert szubjektummá tette. A kiűzetés és az önreflexió első aktusa belsőleg összetartozó események – olyannyira, hogy az Úr ebből (Ádámnak a meztelenségéről szóló szavaiból) érti meg, hogy teremtményei ettek a tiltott fáról. A bűn következménye tehát az öntudatra ébredés, ez szakítja ki az embert a paradicsomi boldogságból, de talán az sem kizárt, hogy maga a reflexió megjelenése volt az ősbűn, ami

16 JMÖM Reg, 7, 31.
17 JMÖM Reg, 7, 23.
18 JMÖM Reg, 30.
19 JMÖM Reg, 163.
20 Erről bővebben: Margócsy István, *Kalandorok és szirének: Jókai Mór jellemábrázolásáról* = Uő, *„…A férfikor nyarában…": Tanulmányok a XIX. és a XX. századi magyar irodalomról,* Pozsony, Kalligram, 2013, 305.

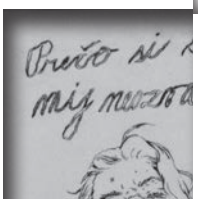

véget vetett az önfeledtség boldogságának. Rousseau, aki újramesélte ezt a mítoszt, úgy vélekedik, hogy a természeti ember fizikailag egészségesebb volt, mint civilizált utódai;[21] nem emlékezett a múltra és nem gondolt a jövővel; nem reflektált tudatosan az körülvevő természetre,[22] sem önmagára (az elmélkedés állapota természetellenes állapot, „a bölcselkedő ember megromlott állat," mondja Rousseau[23]), így nem is tekinthető igazán szubjektumnak, az énje nem különült el élesen a világtól. Lényegében ugyanezt a sémát ismétli Nietzsche, amikor leírja és elítéli saját korának emberét, aki a történelemmel foglalatoskodik, akit maga alá temet az emlékezet törmeléke, és aki valójában „az állatot irigyli, aki nyomban felejt, s minden pillanatot valóban meghalni, a ködbe és az éjszakába visszamerülni s örökre elhamvadni lát."[24] A modern ember emlékszik a múltra, az állat a tiszta jelenben él, vagyis nincs öntudata, feloldódik a cselekvésben. Nietzsche alapgondolata az emlékezés és neheztelés által megromlott emberről már olvasható Rousseau szövegében is, aki szerint a természeti ember gyorsan elfelejtette a sérelmeit, nem gondolt bosszúra.[25] Ugyancsak ez a séma ismétlődik pl. Heidegger léttörténeti víziójában, amely szerint az ógörög világnak valamikor a kezdetén az ember még közel állt a léthez, ám nem sokkal később elnyelte őt a létfeledés éjszakájának sötétsége, amikor a létező (így maga az ember is) eltárgyiasult. Különös egyértelműséggel mesélődik újra a történelem kezdetén szubjektummá vált és így elidegenedett ember bibliai elgondolása Adornonál. Híres kritikája szerint a felvilágosodás racionalizmusa, amely felszabadította a varázslat alól a világot és az embert, a sorsnak és a természeti hatalmaknak való alávetettség helyett egy újfajta elnyomáshoz vezetett, ahol az én előbb a világot, majd önmagát dologiasította el; az ember a hordaszerű kollektívum arctalan, egyéniség nélküli elemévé vált, az ipari technika pedig, amelyet létrehozott, őt magát is a gép alkatrészévé változtatta. Ennek a folyamatnak azonban maga a felvilágosodás csupán a második fázisát jelentette, amelyet egy első, elemibb változás alapozott meg. Az eldologiasodás felé tett kezdeti lépést ugyanis azok a mítoszok képezték, amelyek az animizmus, a varázslás helyébe léptek. Míg a mágikus igézés a hasonlóságokra alapult, addig a modern gondolkodás az okozatiságra épült, ennek pedig az a feltétele, hogy a dolgok határozott identitást kapjanak. A mágikus rituálé démonai, örökkön változó, megragadhatatlan és kiismerhetetlen természeti erői az eposzban, illetve az ógörög filozófiában ontológiai lényegiséggé lettek, a lét logosszá vált. A mítoszokban már nem a lét szólal meg: a mítosz magyaráz, tudatosít, néven nevez, itt tehát az én már nem része a világnak, hanem objektumok olyan összességeként tekint arra, amelyeket manipulálhat, megváltoztathat. „A mágikus igézés ezt éppúgy nem előfeltételez-

21 Jean-Jacques Rousseau, *Értekezés az emberek közötti egyenlőtlenség eredetéről és alapjairól.* = Uő, *Politikafilozófiai írások,* Atlantisz, 2017, 90–91.
22 *Uo.*, 97.
23 *Uo.*
24 Friedrich Nietzsche, *A történelem hasznáról és káráról,* ford. Tatár György, Bp., Akadémiai, 29.
25 Rousseau, *i. m.,* 112.

te, ahogy nem előfeltételezte a szubjektum egységét sem."[26] Az ember tehát az animizmus korában nem volt még identikus, a környezettől elkülönülő személyiség, hanem öntudatlan egységben létezett a természettel, ahogy Ádám és Éva élt a paradicsomban a bűnbeesés előtt. Adorno allegorikus interpretációjában a kiűzetésnek ezt a pillanatát jeleníti meg Odüsszeusz és a szirének története is. A szirének dalában a gyönyör és a tudás még nem vált külön, nincs még külön episztemológia és esztétika: a dal azzal fenyeget, hogy a „narkotikus kábulat"[27] szétzúzza az én egységét. Odüsszeusz azonban kérlelhetetlen eltökéltséggel őrzi identikus énjét e hatalommal szemben, ezt a kétségbeesett erőfeszítést jelenítik meg a kötelek, amelyek távol tartják a hőst a szirénektől. Hans Robert Jauss úgy fogalmaz, hogy Odüsszeusz „az instrumentális szellem, melynek az emberen kívüli természet felett megszerzett uralomért az emberben lévő természet megtagadásával kell fizetnie […]."[28] Odüsszeusz még közel áll ezekhez az erőkhöz, ám már kiszakadt belőlük, ahogy Ádámék öntudatra ébredtek, és kiűzettek a paradicsomból.[29]

26 Max Horkheimer – Theodor W. Adorno, *A felvilágosodás dialektikája,* Bp., Atlantisz, 2011, 25–26.

27 *Uo.*, 53.

28 Hans Robert Jauss, *Negativitás és esztétikai tapasztalat. (Adorno esztétikai elméletéről – mai szemmel)* = Uő, *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika,* Bp., Osiris, 1997, 191.

29 Érdemes megemlíteni, hogy Jauss, aki Adornonak a művészet kommunikatív funkcióját, az esztétikai élvezetet, az identifikációt és a katarzist száműző, az esztétikai objektum és az empirikus világ radikális megkülönböztetésére épülő negatív esztétikájával a mű és a befogadó dialogikus aktivitását és a megértés horizontszerkezetét hangsúlyozó hermeneutikai szemléletet állítja szembe, egészen másféle értelmezést ad a szóban forgó epizódról. Jauss utal arra a szövegrészre, amely szerint Odüsszeusz a dal meghallgatása után „elégedetten és bölcsebbé válva" távozhat. Eszerint tehát az eposzban reprezentált dal befogadása nem önelvesztésként, hanem műélvezetet és a műben való önmegértést jelent, a lekötözöttség általi távolságtartás pedig az esztétikai reflexiót lehetővé tevő distanciát vizualizálja. (Jauss, *i. m.*, 207–208.) Ugyancsak izgalmas Jaussnak az a gondolata, miszerint Adorno, aki, mint fentebb említettem, tagadja a művészet kommunikatív funkcióját és a horizontösszeolvadást, magában az epizód értelmezésben éppen egy olyan hermeneutikai aktust visz végbe, amelynek az elméletét Jauss dolgozta ki, amennyiben a klasszikus művet annak eredeti jelentésétől eltérően, a maga korához igazítva, annak kérdéseire adott válaszként tárgyalja. (*Uo.*, 204.) Ám, mint Kulcsár-Szabó Zoltán megjegyzi, Jauss interpretációja is vitatható, amennyiben figyelmen kívül hagyja, hogy az említett állítás nem az elsődleges szerző szájából hangzik el, és nem Odüsszeuszra vonatkozik, hanem a szirének dalának része, így olyan ígéret, amelyről tudjuk, hogy nem válik valóra, hiszen akik hallják az éneket, nem távoznak onnan élve. (Kulcsár-Szabó Zoltán, *Esztétikai identifikáció, szublimáció, katarzis* = Uő, *Metapoétika: Nyelvszemlélet és önreprezentáció a modern költészetben,* Bp., Kalligram, 2007, 68.)

Az önmagába zárt, termékeny szigeten élő név nélküli szereplők témája tehát felidézi a bűnbeesés előtti állapotot, aminek vágyképe egymástól látszólag különböző narratívák és filozófiai koncepciók álarca mögött állandóan ott kísért az európai kultúrában. A regény egyik epizódja teljes egyértelműséggel jeleníti meg ezt a víziót: a szüret idején az elbeszélő együtt dolgozik a szigetlakókkal, éjjel pedig leülnek, élvezik a pihenést és az együttlétet. Az identitás ekkor totálisan eltűnik, feloldódik a természeti erőkben: „Világ száműzöttei, vademberek, ősemberek voltak együtt. Velem kiegészítve. Én is közéjük illettem. Semmi sem kötött az elhagyott világhoz. Se hazám, se családom, se életpályám."[30] A haza és életpálya az, ami identifikálná az én, ezek hiányában a szubjektum teljesen felszámolódik. Az éjjel beköszöntével már nem látni semmit a külvilágból, csak a természet hangjai hallhatóak, amihez csatlakozik a regény szereplőinek éneke, illetve Ruffo dudájának hangja. „Az éjsötét beálltával megzendült az állatvilág kardala. A mocsarak lakói, a békák, teknöcök, a vándormadarak, a vízikutyák, a repülő mókusok brekegése, fütyülése, cincogása összevegyült a bölömbika mély kürtölésével.

Az embernek is kedve támad ilyenkor az éjt megeleveníteni.

A Ruffónak volt dudája."

A vizualitás, amely artikulálná a külvilágot, amely formát, szilárd körvonalat, identitást adna a létezőknek, elkülönítené őket egymástól, teljesen megszűnik, csak a hang marad. A világ hanggá válik, amivel a duda révén egybeolvad az emberi dal is: az én maradéktalanul feloldódik a létben, az elidegenedés mindenestül megszűnik. A szereplők visszakerülnek abba a természeti állapotba, ami a civilizált ember számára egyébként már elérhetetlen, és amelyben az ember „lelkét semmi sem dúlja föl, s e lélek teljesen átadja magát a jelenbeli létezés érzésének; a jövőről fogalma sincs, még a legközelebbi jövőről sem."[31] Ez a Nietzsche által vágyott tiszta jelen, amiben az állatok élnek, vagy a lét dionüszoszi oldala, amikor Apollón maszkja széthullik. Mintha Ádám és Éva megfeledkezett volna a meztelenségéről és visszatért volna a paradicsomba, vagy mintha Adorno Odüsszeusza ledobta volna a köteleit, engedve a csábításnak, hogy a szirének dala eltörölje énjének határait. Szilágyi Márton úgy véli, hogy mivel Capitanoék tudatosan használják ki azt a helyzetet, amivel a véletlen ajándékozta meg őket, a sziget sokkal inkább tekinthető alternatív világnak, mint a paradicsomi állapot megidézésének,[32] és ugyancsak ezt támasztja alá, hogy Capitano és családja „nem mondanak le a civilizáció technikai vívmányairól."[33] Ám a fenti szövegrész világosan bizonyítja, hogy a regényben központi szerepet kap az identitás elvesztésének képzete, illetve a (fikcionalizált), kezdeti, az elidegenedés előtti állapotba való visszatérés vágyának megfogalmazódása. Ha Verne regényével (*A rejtelmes sziget*) hasonlítjuk össze Jókai művét, az is láthatóvá válik, hogy a magyar szerző hősei jóval kevésbé támaszkodnak a techniká-

30 JMÖM Reg, 71., 103.

31 Rousseau, *i. m.*, 97.

32 Szilágyi Márton, *Az elhibázott teremtés = „Mester Jókai". A Jókai-olvasás lehetőségei az ezredfordulón,* szerk. Hansági Ágnes, Hermann Zoltán, Bp., Ráció, 2005, 141.

33 *Uo.*, 142.

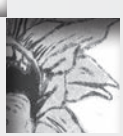

ra (pl. a puskapor fel nem használásának vagy a megműveletlenül hagyott mocsárnak az esetében), mint Verne szereplői, akik a saját koruk minden tudományos ismeretét mozgósítják, hogy komfortossá tegyék új otthonukat.

Ám az identitás elvesztésének témája ugyanilyen erősen kapcsolódik Jókai életművének egy domináns aspektusához is: a szereplők állandó szerepjátszása mögött egy olyan üres, nem körvonalazott, önazonosság nélküli karakter rejlik, amelyet Szilasi László Fatia Negra kapcsán ragad meg, és *nonentitásnak* nevez.[34] Jókai regénye tehát ebbe a kettős kontextusba íródik, és e két kontextus ironikus módon átértelmezi egymást. A nonentitás így egyszerre fejezi ki az önazonosság elvesztésétől való félelmet, illetve a vágyat, hogy az én megszabaduljon önnön korlátaitól, és mindattól a kontextustól, amely határok közé zárja, és amihez képest saját identitását kialakítja. Az elbeszélő a fentebb idézett szövegrészben egyértelműen a kimondhatatlan boldogság állapotaként írja le az identitás elvesztésének pillanatát, ám a regény végén mégis elhagyja a szigetet, ahol nincsenek államok, ahol nem létezik nemzet, sem identitás. Ez a kettősség rendkívül hangsúlyos a szövegben. A narrátor a történet egy pontján felsóhajt, hogy mennyire szeretne örökre a szigeten maradni,[35] és Capitano is a teljes boldogság állapotaként jellemzi a szigetlakók életét: „És most nézz szét magad körül, s tedd a szívedre a kezedet. Mit látsz? Boldog embereket, akik az életnek örülnek." Ám az elbeszélő számára ezzel egy időben elviselhetetlennek is tűnik a gondolat, hogy a szigetlakóknak nincs nevük, így végül el is menekül a szigetről. Jókai tehát megidéz egy olyan archetipikus képet, ami központi jelentőségű volt a modernséggel kapcsolatos filozófiai diskurzusban, ám felmutatja az ehhez való ambivalens viszonyt is, amennyiben hangsúlyozza, hogy ez a fikcionalizált állapot valójában elérhetetlen, illetve hosszabb távon elviselhetetlen az ember számára.

Az elbeszélő számára elfogadhatatlan, hogy újdonsült ismerőseinek nincs igazi neve, ezért el is határozza, hogy ráveszi őket a keresztelőre, ahol mindenki nevet kap. A nevek a Bibliából, illetve a bűnbeesés történetének egy alternatív, apokrif változatából kerülnek elő, ahol szó esik Káin és Ádám lánytestvéreiről is.[36] Innentől kezdve viszont az elbeszélőnek már az okoz fejtörést, miként azonosíthatná megkeresztelt társait a mítosz által megidézett szereplőkkel, illetve minduntalan azon gondolkodik, hogy a szigetlakók egymáshoz való viszonya miként értelmezhető, ha megpróbáljuk behelyettesíteni őket abba a mitikus, fikciós narratívába, aminek a sémáját az új nevük alapján szeretné rájuk illeszteni: „Erre egy még

34 Szilasi, *i. m.*, 124., 126.
35 JMÖM Reg, 71., 75.
36 JMÖM Reg, 71., 67.

eddig hangját nem hallható alak kapott bele a társalgásba, akiről azt hitte mindenki, hogy ő a senki. Dehogy senki! Hisz ő a Mestiza, a Ruffo húga. Ő az Owaen. Neki is jussa van a paradicsomhoz."[37] A névadás mint identifikáció tehát azt jelenti, hogy a szubjektum belép a szimbolikus jelölők rendjébe, ami az azonosítások bonyolult, uralhatatlan textuális játékaként írható le, hiszen a nevekhez jelentés tartozik, egy már meglévő narratíva elemeiként funkcionálnak. Ha nevet adunk a szereplőnek, akkor a név előhív egy kontextust, ami ettől kezdve elválaszthatatlan a jelölőtől, és ez a fikciós kontextus összezavarja, átírja az addig egyértelműnek tűnő struktúrákat. Ám az azonosítás nem stabil, hanem allegorikus jellegű, ahol a jelölők kapcsolata folyamatosan változik. Ez a mozgás szépen megmutatkozik abban, ahogy az ördög, akit a bibliai narratíva elkerülhetetlenül bevon a jelölők közé, mihelyt képbe került, sorra azonosítódik egymástól teljesen különböző elemekkel. Amikor Cava elutasítja, hogy részt vegyen e keresztelőn, és a hajó kormányosa megfenyegeti az ördöggel, Cava elneveti magát, mondván, a patás lény nem létezik, hiszen ő bejárta az egész szigetet, és soha nem találkozott ezzel a rémalakkal. Az ördög ebben az esetben még önálló identitásként tételeződik. Ekkor azonban a kormányos dühösen magát Cavát[38] azonosítja az ördöggel, amiért a lány nem hajlandó alávetni magát a keresztségnek. Később Cava újra viccelődik a fikciós lényen: „Te nyámnyila mersz ellentmondani az ördögnek? Szarva van, úgy felöklel, hogy a pokolba kerülsz!"[39] Amikor azonban Cavának a fóka által ejtett sebébe belefészkeli magát egy parazita, akkor már ez a visszataszító élőlény identifikálódik az ördöggel: „– Isten! Isten! – Szabadíts meg az ördögtől!", kiált fel.[40] Ez nem puszta kiszólás, Cava komolyan hisz abban, hogy a fúria nevű élőlény az ördög, hiszen ennek a gondolatnak a hatására a lány ezután valóban meg is tér. Capitano viszont a pénzzel azonosítja az ördögöt: „Van az én birtokomban ebből az elátkozott ércből annyi, amennyi elég volna egész sereg férfit, nőt kárhozatra vinni a nagyvilágban. De én nem engedem, hogy ez a bálvány napvilágra jöjjön, fogva tartom az ördögöt."[41] Ám nem csupán az ördög válik a helyettesítési lánc részévé, hanem pl. Jézus is. Cava delíriumában Capitanot látja Istennek, Ruffot pedig Jézusnak: „– Ott van! Ott van! – lihegé Cava. – Az ott, a hosszú, szürke szakálla. Ő az atya, aki meggyógyít. Az ott a fia. (A Ruffóra mutatott)."[42]

Mivel az elbeszélő ennyire kardoskodik a keresztelés mellett, azt gondolnánk, ragaszkodik a keresztény hitéhez, illetve egy adott felekezethez, ám ennek ellentmond a tény,

37 JMÖM Reg, 71., 70.
38 JMÖM Reg, 71., 81.
39 JMÖM Reg, 71., 89.
40 JMÖM Reg, 71., 93.
41 JMÖM Reg, 71., 84.
42 JMÖM Reg, 98., Reg, 71., 98.

hogy nem a Bibliát, hanem egy apokrif verziót tesz meg vonatkoztatási alapnak. Egy alkalommal pl. így szól: „Mikor a világot megteremtették (mert én a szamojédek hitét fogadom el: ketten teremtették, az Isten és az ördög), az ördög teremtette a poklot, az Isten az asszonyi szívet."[43] Ez persze olyan eretnekség, amiért a narrátort a középkorban megégették volna, és inkább a manicheusok juthatnak róla eszünkbe, akik szerint a világot nem egy, hanem két erő irányítja, és akik ellen Szent Ágoston olyan sokáig folytatta elkeseredett harcát (pl. a *Vallomások* harmadik könyvében). Bár az elbeszélő előzőleg nehezményezte, hogy a szigetlakók a maguk kénye-kedve szerint alakítgatják a keresztény hit olyan szövegeit, mint az imák és a tízparancsolat, úgy látszik, ő maga is válogat a különböző narratívák között aszerint, éppen melyik alkalmasabb arra, hogy az adott szituációt értelmezze vele. Ahogyan tehát a kései Jókainál a nyelvek és a vallási felekezetek dogmái olyan kódrendszerként funkcionálnak, amik között folyamatos lehet az átjárás, fordítás, úgy a mítoszok is szabadon kombinálhatóak – vagyis olyan kontextust képeznek az én identifikációs tevékenysége számára, ami nem lezárt és végleges, hanem sokkal inkább mozgékony. (Hogy az egymástól független nyelvek, kódrendszerek, regiszterek közötti mozgás mennyire meghatározó Jókainál, arra egyébként további példa lehet Hansági Ágnes tanulmánya is, ahol a szerző az *Egy ember, aki mindent tud* c. Jókai-regényt veti össze Flaubert kései művével, a *Bouvard és Pécuchet*-vel, rámutatva, hogy mindkét mű különálló jelenetek metonimikus sorából áll, illetve mindkét regény szövege egymással szerves egységben nem lévő szövegelemekből szerveződik, olyan módon, hogy nincs fölérendelt szerzői hang, és a szereplőknek sincs saját nyelve, „a regiszterek határai átjárhatóvá válnak." [44])

Mindez az identifikáció szerkezetének egy olyan modelljét rajzolja ki, amelyben az identitás megalkotásának aktivitása két ellentétes pólus között mozog: az egyik oldalon ott a nonentitás, a másikon pedig az identitásnak egy olyan allegorikus konstrukciója, amelyben az én azonosul egy már meglévő, de nem lezárt kontextus valamelyik elemével, ez az azonosulás azonban teljesen instabil, hiszen bármi bármikor bármivel kapcsolatba hozható. A nonentitás egyszerre vágyott és fenyegető lehetőség: egyszerre jelenti az elidegenedést megszüntető gyönyörteli feloldódást, de a megsemmisülést is, egy olyan elviselhetetlen állapotot, ahol megszűnnek azok a határok, amelyek tagolnák és artikulál-

43 JMÖM Reg, 71., 97.

44 Hansági Ágnes, *A magyar Bouvard és Pécuchet – egy ember, aki mindent tud? = „...író leszek és semmi más...*", 208–214.

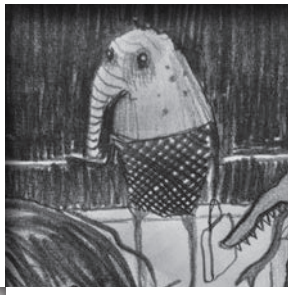

nák az én számára önmagát és a világ létezőit. Az én menekül ebből az utóbbi helyzetből, és igyekszik identifikálni az őt körülvevő dolgokat, személyeket, ezzel önmagát is – ám ezt csak egy olyan kontextusban teheti meg, amelynek elemei már meglévő jelentéseket aktualizálnak. Ez a kontextus lehet a nemzethez való tartozás, a nemzeti nyelv, a vallási felekezet vagy egyéb narratívák. Ám, mint láttuk, ezek mind olyan kódrendszerek, amelyek egymásba fordíthatóak, és folytonosan változtathatóak, így meggátolják egy igazi, végérvényes önazonosság megalkotásának lehetőségét. Amikor az én rádöbben, hogy foglya és kiszolgáltatottja ennek a kontextusnak, megpróbálja odahagyni azt – a nonidentitásnak az előbb még elviselhetetlennek érzett lehetősége ekkor már vágyott, gyönyörteli állapotnak tűnik számára, ám ettől is csakhamar megcsömörlik, hiszen a tiszta, határvonalak, kontúrok, színek nélküli lét (amikor csak az éjjeli hang hallatszik, amiben a sziget lakói feloldódnak) egyben a semmivel is összetéveszthető, az én tehát újra vágyakozni kezd a szilárd identitás után, és így tovább.

Felmerül egy különös kérdés, amikor az elbeszélő a szigetlakók és a saját narratívája közötti megfeleltetéseket próbálgatja: „Hát én ki vagyok?", fogalmazódik meg benne a probléma.[45] A kérdésnek az adott kontextusban elsődlegesen erotikus vonatkozása van: a szigeten két fiatal férfi és két fiatal lány él, akik egy-egy párt alkothatnak, az egyes szám első személyű narrátor pedig idősebb is náluk és idegen is a szigeten, így nemigen reménykedhet a szerelem boldogságában. De nem pusztán azért nem tudja beilleszteni önmagát az adott közösségbe, mert kívülálló, *hanem azért sem, mert nincs olyan fikciós szereplő a saját mitikus narratívájában, akivel azonosíthatná önmagát.* Azok a hősök, akik az apokrif bibliai történetben helyet kapnak, mind azonosítódnak valamelyik szigetlakóval, nem marad senki, akinek a szerepét az elbeszélő eljátszhatná.

Ám a kérdés egy tágabb kontextusban is működik. A regény kezdetén ugyanis a történet közreadója arról tudósít, hogy az elbeszélő, aki az események részese volt, és aki saját maga járt a szigeten, nevének elhallgatását kérte:

„A jegyzetei elé a fiatal tengerész egy rám nézve kötelező kikötést csatolt.

Hogy regényemben neveket ne említsek, se geográfiai helymeghatározást, miután őt becsületszava kötelezi, hogy se a történetben működő személyek kilétét, se a történet színhelyét senkinek elárulni nem fogja.

4 5 JMÖM Reg, 71., 107.

Annálfogva most olvasunk egy olyan regényt, melyben senkinek sincsen neve […]."

Az a különös helyzet áll elő tehát, hogy a narrátor ugyanúgy nem nevezi meg önmagát a történet közreadójának, ahogy ő sem ismerte meg a szigetlakók nevét. Az elbeszélőről megtudjuk, hogy magyar, amire a bevezető fejezeten túl elsősorban gasztronómiai attitűdje, nevezetesen a vöröshagyma iránti vonzalma utal, ám ennél több nem derül ki róla. Mivel a szigetbeli tevékenysége elsősorban az ott lakók kiléte utáni nyomozásra, illetve azok elnevezésére (megkeresztelésére) irányul, meglepő, hogy ő maga is névtelenségben marad, és semmit nem árul el a szigeten kívüli életéről, vagyis éppen az az attitűd határozza meg őt magát, amit a többiek esetében nem tud elfogadni, és ami végül is menekülésre készteti (mint a történet végén fogalmaz, nem akar olyan helyen élni, ahol nincsenek nemzetek, ahol nincs haza.) Az elbeszélő tehát elzárkózik attól, hogy identifikálja önmagát, miközben pontosan ezt várná a többiektől. Az elbeszélő meghiúsítja az olvasónak azt a törekvését, hogy megismerje őt, és azonosulni tudjon vele (a kalandos történetek, köztük a robinzonádok általában nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy bemutassák az utazók személyiségét, előéletét), az olvasót tehát éppen attól az értelmezési stratégiától fosztja meg, amely őt magát alapjaiban határozza meg. Az elbeszélő ezért alapvetően önellentmondásos eleme a szövegnek, hiszen két ellentétes irányú, egymást kizáró törekvés metszéspontjában pozicionálódik. A szerző nem uralja a művet, nem lehet olyan identikus pontnak tekinteni, ami értelmet adna a szövegnek.

Amikor pedig kilép a sziget világából, hogy visszatérjen abba a közegbe, ahol állítása szerint megteremthető az egységes identitás, lényegében megszűnik létezni, hiszen további életéről, illetve a világban betöltött pozíciójáról sem tudunk meg semmit. Az az identitás tehát, amely után tematikusan olyannyira vágyódik, lényegében nem létezik. Nincs más lehetőség, mint az oda-vissza mozgás a nonidentitás és az örökké változó, ideiglenes allegorikus konstrukciókra épülő, instabil identitás között, a szilárd önazonosság csupán ábránd marad.

N. TÓTH ANIKÓ

GÖRÖGBÍBOR, NÉMASZÜRKE

(A SELMECI KÜLÖNÖS HÖLGY LEGENDÁRIUMÁBÓL)

Lojzi bácsi délután szunyókál, ilyenkor egyedül vagyok a pult mögött. Négyig nemigen nyitja rám senki az ajtót, előveszem a kapcsos könyvem, elolvasom az utolsó oldalt. Lobogó sörényű felhőlovak nyargalnak a Frauenberg fölött, a legutolsó hátrafordítja a fejét. Látja a nyomában fújtató sárkányt, ormótlanul csapkodó szárnyait, az orrlikaiból kicsapó lángnyelvek már-már belekapnak a hófehér felhőfarokba, a paripa felnyerít ijedtében, a nyerítés nekipattan a sárkánynak, az ütéstől előbb a szárnya válik le, aztán a feje, lábai a nagy karmokkal, majd szertefoszlik a hasa is, pikkelyes háta is. A csatakos felhőló leereszkedik a főiskolai kör nagy házának két kövér kéménye közé, s nem mozdul, míg érte nem jön a gazdája. De nem látom, ki az, mert leszáll az este. Szomorúkék az utolsó szó. Kihagyok kétsornyit, felkanyarítom a dátumot, a görbülő vonalakat szeretem, a hármast, a hatost, a nyolcast, a kilencest, a szerdát, a csütörtököt, ezeket csak rövidítve. Az ablakpárkányra felugrik Milla, csak én látom, hátsó lábára ül, szemét lehunyja, összedorombol mindenféle kósza pletykát a szerelmi bánatban elkorhadt hársfáról, a zsalugáterekkel hadonászó dühös ablakokról, a pityókásan dülöngélő feketerigókról, a miatyánkot és ásrét összekeverő bazsarózsákról, a sárkányparipán vágtató aranybarna hajú hercegről. Az utolsó szó mályva. Megfordítom az apró kulcsot a parányi zárban, kötényem zsebébe csúsztatom a könyvecskét. Megigazgatom a harmadik polcon a dobozokat, zsákocskákat. Nyílik az ajtó. Milla besurran, de csak én látom, a három fiatalember nem, akik nem tudják eldönteni, milyen sorrendben lépjenek be. Szemlátomást először járnak itt, óvatosan körbenéznek, mintha nem lennének biztosak abban, hogy megtalálják, amit keresnek. Megilletődöttségükben köszönni is elfelejtenek, hát nem maradok csendben. Csak előzékenyen megkérdezem, mire volna szükségük. Az egyik, az aranybarna hajú rajtam felejti a szemét, majd megböki a kicsi bajuszos társát. Pont olyan a mosolya, mint a Katalin-szobornak, álmélkodik, úgy beszélve rólam, mintha süket lennék. S aztán kedves-e az a Katalin-mosoly? kérdezem fesztelenül, mire meglepve ocsúdik, hogy mégiscsak jelen van, akiről éppen fennhangon szól. Meglehetősen, mondja, s zavarában el is neveti magát. Ezzel el is múlik minden kezdeti hökkentség, rögtön a tárgyra térnek, szilvóriumot vennének, csak épp hónap vége van, elfogyott a pénzük, de úgy hallották, nálunk lehet hitelbe is. Hitelbe nem, esetleg zálogért, jelentem ki határozottan. Erre előhúz egy könyvecskét. Úgy hallotta, nálunk azt is lehet zálogba tenni. Hisz mi nagyobb értéke lehet egy diáknak. Bólintok, erre a másik kettő is előrántja a grubenjéből a magáét, én pedig nyitom Lojzi bácsi lila fedelű irkáját, s vezetem be a zálogba tett tárgyakat. Úgymint Liffa János, Trattner Emil, Szburovecz Albert indexét. Nemcsak a mosolya szép, hanem a betűi is, jegyzi meg az aranybarna hajú, akiről épp megtudom, hogy Liffa János a neve.

*

Üzentek a líceumból, hogy József kézírása nem kielégítő. Lojzi bácsi fontolgatja, hogy a felsőévesek közül felfogad valakit házitanítónak. Már kérdezősködik, Achátz Rezsőt és Szirotka Szilárdot javasolja Sulc Endre barátja. József a nevek hallatán erősen tiltakozik, s amikor az első tanításra egy esős szerda délután megjön Achátz, úgy elbújik, hogy estig nem is látjuk. Lojzi bácsi dühös, amikor szipogva előkerül a padlásról a legidősebb fia, de uralkodik magán. Szida nénivel (akit csak Lojzi bácsi jelenlétében nénizek) a körmünket rágjuk izgalmunkban a konyhában, de nem szűrődik ki sem halk, sem hangos beszélgetésfoszlány a szalonból. József azt szeretné, ha te tanítanád, mondja Lojzi bácsi, amikor a szinte éjfélig tartó atyai okítás után kijönnek hozzánk. Józsefnek lángol a füle, s az álmosságot messze űzi szeppentsége. Hogy ez miért nem jutott hamarabb eszünkbe? csapja össze a tenyerét Szidus. Hiszen nem szépírás, hanem egyenesen gyönyörírás, amit Netti művel, elég csak belepillantani a könyvelési naplóba. Lojzi bácsi egyetértőleg bólogat. A dicséret melegséggel tölt el. Ha a szüleid úgy gondolják, megbíznak bennem, szívesen vállalom, mosolygok Józsefre. Valamennyien megkönnyebbülünk a sok feszültségtől terhes estében. József alig bírja kivárni, hogy elkezdjük. Fogom a kezét, görcsös, sokáig tart, amíg felenged. A levegőbe rajzolunk nagy puha betűket. Aztán papír fölött vezetem a kézfejem bolthajtása alatt megbújó sovány kezét, bőre fokozatosan forrósodik át az igyekezetben és izgalomban, amit érintésem okoz, serceg a papír, néha elcsöppen az atrament, szaporodnak a sorok a mohazöld fedelű irkában, rója a nehezen szépülő betűket fáradhatatlanul. Ragaszkodik hozzá, hogy naponta, uzsonna után. Nincs a terhemre, addig sem kell a pult mögött ácsorognom. Lassan haladunk, de egyikünk sem veszti a türelmét. A kapcsos könyv féltékeny.

*

Az utolsó szó rózsaszín. Villámgyorsan a kötényzsebembe csúsztatom.

Hát a cimborái?

Liffa János egyedül jön kiváltani az indexét. Akkurátusan leszámolja a pénzt. Aztán ácsorog még, keresi a szavakat, a hanghordozást, vergődik. Bánja már, hogy nem társasággal érkezett. Teszek-veszek, kicsi létrára perdülök, nem könnyítem a dolgát. Végül kirak egy követ a pultra. A kicsi koppanásra odafordulok.

Rodokrozit, mondja, ma találtam. A professzor is rácsodálkozott, ritkán lát ilyet, teszi hozzá parányi dicsekvéssel, amit nem veszek rossznéven.

Két ujjammal összecsippentem a rózsaszín követ. Nézegetem minden oldalról. Szép, állapítom meg. Ezt hozta zálogba? Mit kíván érte?

Mosolyom zavarba hozza.

Csak meg akartam mutatni. Holnap tanulmányozzuk ásványtanon. A prof nagyon készül.

Kár, hogy nem hagyhatja itt. Legalább lejárati ideig gyönyörködhetnék benne.

Hiszen holnap visszahozom, villanyozódik fel, akár két hétig is itt maradhat.

Nem bánom.

Két hétig feltűnően vidám vagyok. Szidusra is ráragad, Józsefre is. Csak Lojzi bácsi les komor gyanakvással bennünket, különösen sáhrit után.

*

Üzentek a líceumból. Moesz Geyza tiszteletét tenné Lojzi bácsinál. József hozza a hírt ragyogó arccal. Még serényebben rajzolgatja a betűket egymás után. Már nem ide-oda dülöngő ákombákomok. Kezd hasonlítani kézírása az enyémhez.

*

Találkozik az es és a zé, egymásba karolnak, korzóznak a kapcsos könyv napverte trotuárján, csevegnek, esztelenségeket rebesgetnek, selymesen nevetnek, egybekel kellem és szellem, elegy-belegy kedvvel embertelen fellegfekete nesszel rettenthetetlen lepkekék kerevetre keveredve kerekedve keseredve esedezve ezerszeresre nevelve nyelve nyergelve befejezhetetlen gyerekes eszmerendszerre, permetkék az utolsó szó.

*

Lojzi bácsi a szalonba hívat. Vendége feláll az ablak melletti karosszékből, a bemutatás után rögtön a tárgyra tér, a József kézírásában beállt hirtelen változást taglalja. A dicséretre vörös kígyó kúszik a csipkegallér alól, összetekeredik az arcomon, látom a két ablak közti nagy tükörben, nem tudok megszólalni. Szidus érzi a zavarom, gyorsan átveszi a szót, a méltatásözön összemossa az örömet és a kínt bennem, nem tudom eldönteni, lesüssem-e a szemem, vagy mutassam-e a meglepett elégedettséget. Leültetnek, s aprólékosan el kell mesélnem, hogyan is jártam el Józseffel az uzsonna utáni órákban, mit tapasztaltam, mint értem el a látványos előrelépést. Szidusnak jut eszébe, hogy talán mutassam meg az írásomat. Nem győzök szabadkozni. A köténye zsebében megmoccan a kapcsos könyv, de azt mégse lehet elővenni. Lojzi bácsi végül behozza a könyvelési naplót. A vendég hosszan tanulmányozza, lapozgatja, olykor egészen közel hajol egy-egy bejegyzéshez, néha elismerően hümment. Bámulatos, ezek az essek, motyogja, az ó íve

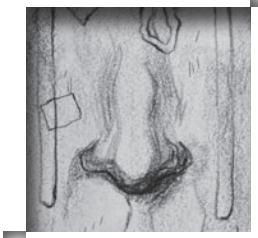

káprázatos, suttogja. Eszményi, jelenti ki végül, s óvatosan ráhajtja a fedelet a lapokra. Kár elpazarolni egy könyvelési naplóra, teszi hozzá élcelődő felhangon, amivel Lojzi bácsit hozza kicsit kellemetlen helyzetbe. Egyenesen riválisom, néz rám jelentőségteljesen, tudván tudva persze, hogy a líceumban csak férfiak taníthatnak. De hogy valamit forgat a fejében, azt mindannyian érezzük. A második stampedli szilvórium után meg is tudjuk. Ajánlatot tesz, lennék segítségére a bizonyítványok kitöltésében. Szidus arca felragyog, Lojzi bácsié elfelhősödik. Az enyémen a nagy tükörben lángot fúj a kígyó. Nem kell azonnal választ adnom, hiszen még csak május eleje van. Hogy miről beszélnek tovább, már nem követhetem, Lojzi bácsi visszaküld a bolthelyiségbe a könyvelési naplóval. Nem sokkal később az ablakon át nézem, ahogy Moesz Geyza elégedetten távozik, botjával vidám ütemet koppint a macskaköveken. Görögbíborral zárom a mai mondataimat.

*

Simon és Albertina érkezik Szklenóból jorcájtra. Míg a többiek kimennek Mihály nagyapa sírjához, Simon javaslatára Bertivel otthon maradunk a hűvös szél miatt. Finom kezét szépen domborodó hasán tartja, állandó mosolyt hord az arcán, mintha folyton egy másik tájba pillantana, amit derű aranyoz. Mégis elmesélem Moesz Geyza ajánlatát, s azt is, Lojzi bácsi mennyire helyteleníti, s azon van, ne fogadjam el. Nahát, milyen szőrösszívű apa ez az Alajos! háborodik fel Berti, aztán szájára kapja a kezét, mint aki valami titkot kotyogott ki. Nézek rá elhűlve. Apa? Hiszen bácsikám. Még ha vállalta is, hogy felnevel, miután a szüleim meghaltak, béke lengjen poraik fölött, sose kérte, hogy apának szólítsam vagy higgyem. Berti kis szabadkozás után a családi múlt legmélyebb tárójába vezet, amit neki is csak nemrég mutatott meg a férje. Mihály nagyapának nyolc gyermeke született, öt leány és három fiú, de csak a fiúk érték meg a felnőttkort, amint azt én is jól tudom: Mátyás, Simon és Alajos. Lojzi vitte tovább a szatócsboltot, Simon orvos lett, Mátyás pedig bőrműves. Mátyás Dorn Auréliát vette feleségül, Simon Weiss Albertinával házasodott össze. Mátyás egy szerencsétlen baleset következtében (amiről nem lehet pontosabbat tudni) elvesztette a nemzőképességét, ezért az öccsét, Lojzit kérte meg, hogy segítsen rajtuk. Azért Lojzit, mert sok hasonlóság volt kettejükben, Simon ellenben inkább az édesanyja vonásait és természetét örökölte. Lojzi mindössze 16 éves volt, két esztendővel fiatalabb Auréliánál. Két egymást követő szombaton háltak együtt, aztán Mátyás nem engedett senkit a felesége közelébe, az asszony jóformán a házuk udvarára sem mehetett ki. Kilenc hónap múlva leányt hozott a világra, aztán elvitte a gyermekágyi láz. De a rossz nyelvek szerint inkább az elzártság miatti bánat okozta korai halálát. Mátyás bár nagyon és hosszan küzdött, nem tudta megemészteni az

asszony elvesztését, bűntudata is lehetett, a gyermek sem tudta megvigasztalni, magába fordult, s egy zúzmarás reggelen nem ébredt fel többé. Az alig kétéves kislányt Lojzi fogadta be, aki akkor már nős volt Mandl Szidóniával, aki éppen egy vetélés után lábadozott. A kislányra úgy tekintett, mint kárpótlásra az elvesztettért. Voltaképpen megmentette az életét, zárja le a családtörténeti feltárást Berti. Most már értem Szidus hozzám való különleges viszonyulását. De azért két kérdés erősen mocorog bennem, ki is kívánkozik: vajon tudja-e Szidus, hogy a férje a nagybátyám és a vér szerinti apám is egyben? Most, hogy tudom a titkot, hogyan nézzek erre az utóbbi időben irányomban szigorúvá váló komor tekintetű férfira? Berti azonban erre már nem válaszol, mert megjönnek a többiek a temetőből. Az utolsó szó jajvörös.

*

Liffa János a rodokrozit helyett fénykövet hoz. De azt csak egy napig hagyhatja nálam, mert ha a prof észreveszi, hogy hiányzik az ásványtárból, gutaütést kap, s ha kitudódik, ki vitte el, bizony Jánost rögvest kicsapják az akadémiáról. A fénykövet a párnám alá rejtem. Egész éjjel nem alszom, attól félek, elgurul, s nem találom meg. Attól még jobban félek, hogy Liffa János nem nyit be többé a boltba, s nem szólít mókásan Szent Katalinnak.

*

Jeles, jeles, kitűnő, kitűnő, kitűnő, dicséretes, jó, jó, kellő, változó, csinos, elégséges, elégséges, elégséges, hanyag, tűrhető, rendetlen, példás, jeles, ernyedetlen, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, kitűnő, kitűnő, elégséges, jó, jó, jó, dicséretes, jeles, kitűnő, kitűnő, elégséges, elégséges, jó, elégséges, elégtelen jó, jó, elégséges, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, jeles, felsőbb osztályba léphet.

Csodálatos a keze, Nettike. Fáradhatatlan, sose ront, nem ejt pacát, s a betűi… ezekben a kecses, finom vonalakban órákig gyönyörködöm. S nemcsak a betűiben… Moesz Geyza kezet csókol, de nem engedi el a kezem. Mohó arca az arcomhoz közelít. Szemében furcsa vallomás. Nem tudom, hagyhatom-e. Fellegfekete.

*

Annyit mondja Liffa János a Katalin-mosolyt, hogy látni kívánom. De bemehetek-e más felekezet templomába? Liffa bátorít. Megegyezünk, hogy vasárnap tizenegy előtt a mafla-sarkon talál-

kozunk. Még nem tudom, hogyan surranok ki észrevétlenül a házból. Beavathatom-e Szidust, aki esetleg eltereli Lojzi bácsi, vagyis apám figyelmét, vagy inkább tartsam titokban?

*

Liffa János aranybarna haja Moesz Geyza arcát keretezi álmomban. Súrolja egymást a hangjuk, ahogy egyszerre megszólítanak. Fény. Gyöngy. Jeles férfiak, mosolyog Katalin. Jobb kezem Moesz Geyzának, bal kezem Liffa Jánosnak nyújtom. Megcsókolják, nem engedik, magukhoz vonják, húzzák, egyre erőteljesebben húzzák, hasad a mellénykém, az ingem, szakad a bőröm, reped a szívem, a szívem, a szívem, nem érzek fájdalmat, mégis felriadok, jéghideg kézzel tapogatom a nyakam, a mellem, a hasam. Csatakos, iszamós, lucskos az éjszaka.

*

Dicséretes, hogy érdeklődöm a szobrászati remekművek iránt. Jó, hogy kíváncsiságomat kielégítendő nem félek belépni az egyébiránt számomra kerülendő szent helyre. Kitűnő, hogy szerényen bár, de adakozom is. Tudok-e azonban legalább elégséges magyarázatot adni arra, miért pont egy nyikhaj kíséretében teszem mindezt, mikor akadna alkalmasabb jeles személy is. A toll megáll a kezemben.

*

Örül Lojzi bácsi, nem tudom megszokni, hogy apám, amikor megtudja, nem leszek többé Moesz Geyza segítségére. Én viszont nem örülök annak, hogy Liffa János napok óta nem mutatkozik. Nincs kire mosolyognom. Szidus szóvá is teszi kedélyem hirtelen romlását. Aminek következtében József, aki egyszerre unokaöcsém és öcsém is, minden harmadik sorban elront egy betűt. Bámulom a Frauenberg fölött nyargaló felhőlovakat. Nem hallom, hogy nyílik az ajtó. Rácsodálkozom a pult előtt egyszeriben megjelenő Trottner Emilre, hiszen nem őt vártam. Egy kopertát hoz, Fénykövi Nettinek címezve. Mire rászánom magam, hogy kinyissam, Trottner Emil tapintatosan beteszi maga mögött az ajtót. Gondosan hajtogatott papírlapon zaklatott, alig olvasható betűkkel forró szavak. Búcsúzó vallomás, fájdalom, csalódás, hogy másnak adom kezem. A Szent Katalin-mosolyom. Hát nem adom másnak. De a levelet jegyző L. J.-nak sem. Rosszindulatú pletyka, fenyegetés, zsarolás nem szüntetheti meg a mély vonzalmat. Ha mégis, akkor némaszürke az utolsó szó.

CÍM NÉLKÜL, A *WALKING THROUGH TROUGH THE CITY* C. SOROZAT RÉSZE, RAJZ, PAPÍR, 2018

BARTALOS TÓTH IVETA

BALI

Nem így képzeltem. Rohadtul nem így képzeltem. Azt hittem, minden zajos lesz és gyors. Vagy esetleg néma, nyugodt és tökéletes. Furák lettek a szagok. A szivarom illata egyszer csak szaggá változott. Néztem, ahogy lassan elégett a hamutartó szélén. A jobb karom egyre jobban zsibbadt, majd leesett. Gyorsan utánakaptam, igyekeztem a helyén tartani, amíg elmúlik ez az egész. Öt percig reméltem ezt. Vagy fél óráig. Egy. Aztán az is lehet, hogy csak másodpercek teltek el. Kiáltani akartam a titkárnőnek, hogy Kata, gyere be, de nem volt hangom. Csurgott a nyálam a sötétkék pulóveremre. Egy teherautó fordult be a kapun. Tompa csattanás visszhangzott. Madárcsicsergés visszhangzott. Odakinn a titkárnő hangja visszhangzott. Hová az istenbe kerültem? ... A víz alatt vagyok! Igen, a víz alatt vagyok! Ez Bali! Túl sokat dolgoztam, ez nem is az irodám, a finom meleg óceánban úszom. Lebegek a vízfelszín alatt, ezért tompák a hangok, az nem is teherautó, hanem hajó, nem titkárnő, pincér, a madár az madár, éles a hangja, még ebben a túlfáradt állapotomban is felismerem. Arccal felfelé fekszem a vízben. Így szoktam, széttárt karokkal. Buborékok százai csiklandozzák a bal fülemet. Mennyire jó ez! Kinyitom a szemem, de csak a bal szememmel látom a napot a víz alól. A jobb karom magatehetetlenül süllyedni kezd. Bassza meg, ez nem Bali! Hol van a Lackó?! Hol a francban van a Lackó?!

...

Még mindig nem érzem az időt. Néha felnézek, csak a bal szememmel látok. Zsuzsa és az orvos az ágyam mellett állnak. Azt mondják, hogy minden rendben lesz, a károsodás nem olyan nagy, fel fogok épülni lassan. Lassan. Ennyi marad meg bennem. Meg a nem olyan nagy. Magamban felnevetek. Évtizedekig hazudtam ezt akkor, amikor igazán nagy volt a gáz. Zsuzsa pirosra festette a körmeit. Nevetséges az ő korában. Megfogja a kezem. Nem érzem, csak látom. Simogatja, mintha ettől térne vissza belé az élet. Elfordítom a fejem és arra gondolok, ehhez drágám a Katica is kevés lenne, pedig ő tényleg bármit képes életre kelteni. Lackó még nem volt itt. Átvette a vezetést, mindent kézben tart, nem lesz gond. Most csak magamra figyeljek, a gyógyulásra, és értelmezzem a Jóisten üzenetét, aki intett, hogy ejnye-bejnye, Jóska, túltoltad ezt már, hetvenéves vagy, elég volt a munkából, ideje átadni a stafétát a fiadnak, itt van neked a Zsuzsa, járjatok együtt nordic walkingozni, gyógyfürdőbe, és egyetek mostantól csak és kizárólag biot. Abszurd ez az egész. A Zsuzsa is. Pedig kivirult. Látom rajta. Hiszi, hogy mostantól csak magunkra figyelünk. Meg különben is, végre már a Lackó vezeti a céget. Mennyit könyörgött ezért!

Negyvenéves az a gyerek! Negyven. ... Gyerek!

...

Nehezen kapok levegőt. Úgy nyelem, mint a vizet. Próbálok felülni, kitépni, letépni mindent. Homályos foltok a szobában. Homályos foltok a falon. Zsuzsa kiabál, befut a nővér, majd az orvos.

A víz alá akarok merülni! Nem látni semmit, a foltokat se a falon. Zsuzsa körmeit se. A Lackó arcát se, pedig azt csak odaképzelem, nem jön be, „cégvezet". Az irodám falára kirakja a Németországban szerzett diplomáját. Behozza az irodai golfkészletét. Lecseréli az art decot minimalistára. A fikuszt anyósnyelvre. Az új ülőgarnitúrán elférnek a haverok. Van bárpult. Whiskey. Koccintanak az együttműködésre. Egészségükre! Milyen szerencse, hogy mindegyik beszállító, alvállalkozó. Egyre több a megmagyarázhatatlan tétel a számlakivonaton. Úszom tovább. Túl sok itt a bohóchal.

...

Felrántanak a víz alól. Nem tudom, meddig voltam odalenn. Az idő szétfolyik, csak a Zsuzsa konstans. Még mindig hordja a jegygyűrűjét. Vasárnap délutánonként megtisztogatja, újra felveszi, rámosolyog, majd megcsókolja. Negyvenkét éve.

Kérdezi az orvost, miben lehet bízni, hiszen hetek teltek már el. Ő azt mondja, lelkileg kell megérkeznem, akarnom a gyógyulást. Hallod ezt, Jóska? Csak akarnod kell!

Hallom, Zsuzsa. Újra merülök. A víz alatt elmosódnak a szavak. Még lejjebb úszom, már nem hallok semmit, nem látom a foltokat a falon, nem a Lackót az anyósnyelv és a német diploma közt az irodában, nem a számlakivonatot, nincsenek rajta többé értelmezhetetlen tételek, még lejjebb merülök, elúszom a németek ajánlata mellett, amelyet a cégemre adtak öt éve, nem aktuális Thomas, aber danke schön, a fiamé lesz egyszer, mondom büszkén, majd megveregetem a Lackó vállát, a szemébe nézek, de nem látok benne semmit, aztán Thomasra, akinél gyakorlaton volt Németországban, mire ő lehajtja a fejét, tehát mind tudjuk, hogy a Lackó ehhez kevés, hogy sose szabad átadnom neki ezt az egészet, ezért gyorsan tovább is úszom, öt évig úszom, a mai napig úszom, helyette úszom, igen, a Lackó helyett. Elfogy a levegőm. Fel kellene jönni. Csak egy pillanatra. Nem akarok. Lebegek. Ami odafenn történik, így nem az én felelősségem. Nem én neveztem ki. Nem én adtam át neki. Segítsek? Hogyan segíthetnék neki, Zsuzsa?! Tehetek arról, hogy a németek nem vették át a szállítmányt, mert minőségileg nem felelt meg? Tehetek? Egyre kevesebb a buborék. Lassan ereszkednek felfelé. Kinyitom a szemem. Megint egy csapat bohóchal úszik el előttem. Itt élnek gondtalanul a tutiban. Ki nem állhatom őket! De hát ez ugye Bali, ahhoz meg ez a sok semmirekellő színes hal is hozzátartozik.

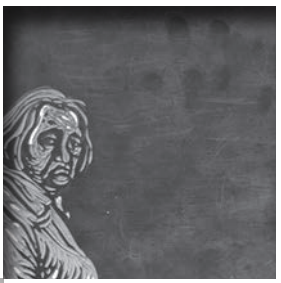

PAVLOVICS ZSÓFIA

SARTRE *A LEGYEK* CÍMŰ DRÁMÁJÁNAK PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATA

Jean-Paul Sartre egyik legismertebb irodalmi alkotása *A legyek* című dráma, mely egy ókori görög mítoszra, Oresztész és Elektra történetére épül. A művet számos alkalommal elemezték különböző szempontok alapján, magyar és nemzetközi szakirodalmat is találhatunk a témával kapcsolatban.[1] Tanulmányomban Sartre drámáját pszichológiai szempontból vizsgálom. A dráma cselekményét, a szereplők tetteit pszichológiai szempontból fogom megközelíteni, kiemelve bizonyos fogalmakat és a mű egyes mozzanatait.

A FÉLELEM ÉS BÁTORSÁG

A félelem és bátorság több alkalommal is megjelenik a műben, először is Klütaimnésztra és Aigisztos meggyilkolása kapcsán szeretnék kitérni a két jelenségre. A félelem és bátorság valójában nem is annyira elkülöníthető és egyszerűen megfogalmazható, mint ahogy azt talán elsőre gondolnánk. A bátorság definíciónak áttekintését Kézdy Anikó *A bátorság – pszichológiai nézőpontból* című tanulmányában az alábbi módon végzi el: a pozitív pszichológia a bátorságot érzelmi erőforrásnak tekinti, mely az akaraterő gyakorlásának köszönhetően lehetővé teszi a célok elérését amennyiben külső vagy belső akadályok állnak fenn. Az egzisztenciális pszichológia irányzata szerint a bátorság nem a kétségbeesés hiányát jelenti, hanem sokkal inkább egy olyan képességről van szó, mely lehetővé teszi, hogy továbbhaladjunk a kétségbeesés ellenére is. A különböző pszichológiai nézetek alapján Kézdy megállapítja, hogy „bátorság és félelem nemcsak hogy nem zárják ki egymást, hanem éppenséggel azt az embert nevezhetjük bátornak, aki a félelmei ellenére mer lépni, illetve a félelem ellenére mer benne maradni egy adott helyzetben."[2]

Talán meglepőnek tűnhet az a feltételezés, hogy félelem és bátorság összekapcsolódik és nincsen egyik a másik nélkül. Kézdy szerint a félelem jelenségét jobban megvizsgálva megérthetjük, miért is van ez így. Létezik egy meghatározás, mely szerint a félelem három összetevője a következő: szubjektív félelemérzet, fiziológiás reakciók a félelemre, különböző viselkedéses válaszok a félelemre. A fiziológiás, testi reakciók közé sorolhatjuk a szívdobogást és a remegést, a viselkedéses válaszok közé a menekülést.[3] A műben több alkalommal is megjelenik a félelem és az arra adott reakciók. Az egyik példája ennek a halottak ünnepe, mely Argosz népe számára fontos esemény, erről Elektra beszél Oresztésznek, aki eleinte nem fedi fel előtte kilétét, hanem idegen utazóként mutatkozik be, Philebosz néven. A város

1 Lásd például, a teljesség igénye nélkül: Alain Beretta, *Étude sur Les Mouches*, Paris, Ellipses, 2020, Andrew Ryder, *Sartre's Theater of Resistance. Les Mouches and the Deadlock of Collective Responsibility*. Sartre Studies International, Vol. 15, No. 2 (2009), 78–95, Дружинина Е.С.: *ТРАНСФОРМАЦИЯ ГРЕЧЕСКИХ МИФОВ У ЭКЗИСТЕНЦИАЛИСТОВ (НА ПРИМЕРЕ ДРАМЫ Ж. П. САРТРА «МУХИ»)*. Культура народов Причерноморья. 2009. № 171., С. 48–50.

2 Kézdy Anikó, *A bátorság – pszichológiai nézőponból,* Vigilia, 76. évf., 2011/1., 18.

3 *Uo*.

végében található egy üreg, melynek még senki sem érte el a mélyét, egyesek szerint a pokolba nyílik, ezért torlaszolta el a főpap egy nagy kővel. Évente egyszer viszont odacsődül a nép, a katonák elhengergetik a követ, a lyukból pedig előjönnek a halottak, visszatérnek az alvilágból, majd szétözönlenek a városban. Az élők befogadják őket éjszakára, megterítenek nekik, szállást adnak nekik, közben pedig siránkoznak, hogy nem akarták őket megbántani és a bocsánatukat kérik. A dráma második felvonásában olvashatjuk ennek az eseménynek részletes leírását, amikor a nép ismét a halottakat várja. Az egész légkört félelem lengi be, a gyermekeket is félelemre nevelik:

> EGY ASSZONY: (*kisfia előtt térdel*) Muti a nyakkendődet! Már harmadszor kötöm meg. *(Ruháját adjusztálja.)* Így ni! Csinos vagy. Viselkedj majd illedelmesen, és amikor szólnak, sírjál te is együtt a többiekkel.
> A GYEREK: Ott fognak kijönni?
> AZ ASSZONY: Ott, ott bizony.
> A GYEREK: Én félek.
> AZ ASSZONY: Muszáj is félni, kis bogaram. Nagyon-nagyon félni. Így lesz belőled tisztességes ember. (Sartre 1966: 479)[4]

Ahogyan korábban említettem, a félelem három összetevője közé tartoznak a fiziológiás, testi reakciók. Ennek jelét mutatják az argoszi emberek, akik rettegnek a halottaik visszatérésétől:

> A PEDAGÓGUS: Hej, be rondák! Nézze csak, kisuram, viasz-sárga színüket, beesett szemüket. Úgy félnek, hogy már csak hálni jár beléjük a lélek. (Sartre 1966, 489)[5]

Ezenkívül viselkedéses reakciók is jellemzik őket, tetteikben is megnyilvánul a félelem, Oresztész megdöbben a történtek láttán. Az egyik férfi például mindenféle szitokszavakkal illeti saját magát, korábban elkövetett vétkeit emlegeti, felajánlja magát a legyeknek:

> EGY FÉRFI: *(térdre veti magát)* Bűzlök, rothadok! Micsoda dögletes fertelem vagyok! Nézzétek, a legyek úgy szállnak rám, mint a varjak! Csípjetek, szúrjatok, szívjatok, marjatok, bosszúálló legyek! Rágjátok át a húsomat, egész a szemétbödön szívemig! Én vétkem, én vétkem, százezernyi vétkem, én egy moslékosdézsa vagyok, én egy pöcegödör vagyok…[6]

4 Jean-Paul Sartre, *A legyek = Az örök Elektra: Három évezred drámái*, szerk. P. Csanak Dóra, ford. Hubay Miklós, Bp., Magyar Helikon, 1966, 479.
5 *Uo.*, 489.
6 *Uo.*, 481.

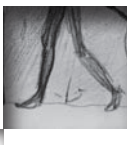

A város lakói tehát a félelem fiziológiás és viselkedéses reakcióit egyaránt mutatják, mindeközben szubjektív félelemérzet is jellemzi őket. Félelmük gyakran egy bizonyos személyhez köthető, akinek halála előtt ártottak, illetve bizonyos konkrét cselekedetekhez kapcsolódik, melyek miatt a halottak bosszújától tartanak. Egy fiatalasszony például a halott férjétől tart, ugyanis rendszeresen megcsalta őt:

> A FIATALASSZONY: „Jól van, bevallom, csaltam, ahogy tudtam. De azért szerettem én a férjemet, s boldoggá tettem az életét. Nem gyanakodott egy szikrát se a drága, a halálos ágyán is, utoljára úgy pislantott felém, mint egy hálás kiskutya. Azóta tud mindent, beleköptek az ő hitvesi boldogságába, most persze gyűlöl, s eszi a fene. És pár perc múlva jön, rám borul, szélfújta teste magáévá teszi az én testemet, szorosabban kulcsol magához, mint az élő szeretőim."[7]

A fent leírt jelenet egyike azoknak, melyekben leginkább nyilvánvaló a szereplők félelme, enyhébb formájában ugyan, de már a dráma legelején is megjelenik, ez is mutatja, hogy a félelem jelensége teljesen áthatja a művet. Az első felvonás első jelenetében azt látjuk, ahogyan Oresztész és az őt kísérő pedagógus, tanítója megérkeznek Argoszba. Először járnak a városban, a palotát keresik és útbaigazítást kérnek, de senki sem felel kérdéseikre. A város meglehetősen komor és ijesztő benyomást kelt: „Mindenütt mindig csak rémült sikolyok, riadalom, elillanó sötét alakok a vakító utcákon. Hű! Hogy pörkölődnek ezek a kopár terek, tikkadtan remeg bennük a levegő, és ez a nap…"[8] Ahogy haladnak a városban, a tanító egyre jobban fél és egyre inkább rossz előérzete támad, kérleli Oresztészt, hogy távozzanak onnan, de az nem hallgat rá. Jupiterrel is találkoznak, bár álnéven mutatkozik be, tőle tudják meg, hogy a legyek már tizenöt éve a városban vannak és egy éktelen dögszag csábította őket oda. Eközben a palotából szörnyű kiáltozás hallatszik. A tanító egyre nyugtalanabb, el akarja hagyni a várost: „Ejha! Mi lesz itt? Nem sok jóval biztatnak itt minket a dolgok. Én amondó volnék, uram, hogy szedjük a sátorfánkat mihamarább."[9] Kézdy Anikó már idézett tanulmányában Elisabeth Kübler-Ross alapján azt állítja, hogy minden félelem alapja a haláltól való félelem. A félelem, hogy „nem fogom túlélni" és a többi erre épül rá.[10] Oresztész tanítómesterét is a haláltól való félelem vezérli, amikor el akarja hagyni a várost. Attól tart, ha ott maradnak, akkor bekövetkezik valamilyen tragédia, akár meg is halhatnak.

A pedagógussal ellentétben Oresztész megőrzi higgadtságát, nem fél. Mi lehet ennek az oka? Kézdy tanulmánya szerint a bátor magatartás elérésében nagy szerepet játszanak a célok.

7 *Uo.*, 480.
8 *Uo.*, 457.
9 *Uo.*, 459.
10 Kézdy, *i. m.*, 19.

A mesehősök példáját hozza, akik azért tudnak bátran küzdeni, mert világos cél van előttük. Oresztész esetében is ez történik. Mindenképpen meg akarja ismerni azt a várost, ahol élete első három évét töltötte, látni akarta a palotát, ahol addig szüleivel élt, az embereket, akik felett az édesapja uralkodott. Egy ponton meggondolta magát és arra gondolt, eljuthatnának Spártáig, ahol várják a barátai, de ekkor sem a félelem beszélt belőle, hanem a lemondás. Elektra érkezésének hatására változott meg döntése. Phileboszként mutatkozik be neki, azt állítja magáról, hogy Korinthoszból jött. Elektra elmondta neki, hogy az anyja, a királynő hogyan bánik vele: neki kell a munkákat elvégezni, a királyi pár szennyesét mosni, a konyhán mosogatni, minden reggel kihordani a szemetesládát. Oresztész kérdésére elmondja, az anyját alig tudja elviselni, őt sem szereti senki a városban, de megszökni nem mer, hisz félne egyedül az utakon. Közben megérkezik Klütaimnésztra királynő, aki leszidja Elektrát, amiért nem akar részt venni a halottak ünnepén. Oresztész maga is részt vesz az ünnepségen, tanítómesterével együtt. Elektra feldühíti a főpapot és a tömeget, mert gyászruha helyett fehér ruhában jelenik meg és a tömeggel ellentétben nem hajlandó szomorúságba, félelembe, sírásba hajszolni magát. Az ünnepség után ismét találkozik Oresztésszel, aki kis idő elteltével felfedi előtte valódi kilétét. Elektra örül érkezésének, de nem erre számított: „Amíg nem ismertelek, kevésbé éreztem magam elhagyatva. Másfajta férfit vártam. Mindig csak az erejére gondoltam, soha a magam gyengeségére. És most itt vagy, és kiderül, hogy Oresztész te voltál. És ahogy elnézlek, azt látom, két árva gyerek vagyunk mi ketten. *(Csend.)* De azért szeretlek, tudod. Jobban, mint ahogy azt a másik Oresztészt tudtam volna szeretni."[11] Elektra szeretné, ha testvére elhagyná a várost, ha máshol boldog lenne, ha elkerülné a veszélyt, de Oresztész kijelenti neki, hogy nem hajlandó erre, ragaszkodik emlékeihez, a földhöz, ami megilleti, helyet akar Argosz férfiai között. Beszélgetésük közben Oresztész arra az elhatározásra jut, hogy megöli a királyi párt. Bosszút akar állni apja haláláért, és fel akarja szabadítani a város népét. Elektra először le akarja beszélni erről, sikertelenül. Oresztész nem fél, tulajdonképpen reménykedik is, reméli, hogy ha végrehajtja a gyilkosságot, akkor minden jóra fordul. A pozitív pszichológia szerint a remény három tényezőből áll: „tudom, hogy mi a célom; ismerem az oda vezető utat; valamint tudom, hogy képes is leszek ezen az úton végigmenni."[12] Oresztész tudja, mi a célja, tudja, hogyan érheti el, és azt is, hogy képes lesz megküzdeni érte.

11 Sartre, *i. m.*, 492.
12 Kézdy, *i. m.*, 19.

BŰNTUDAT ÉS BŰNBÁNAT

A félelem és bátorság mellett a bűntudat és bűnbánat is kiemelt szerephez jut Sartre drámájában. Horváth-Szabó Katalin *Bűntudat – bűnbánat* című tanulmánya alapján szeretném értelmezni az említett fogalmakat és interpretációikat. Írásában Horváth-Szabó betekintést nyújt a két fogalom történetébe, a köztük lévő különbségekbe, a különböző pszichológiai irányzatok álláspontjaiba. A szerző szerint „ahhoz, hogy a fejlődő ember bűntudatot éljen át, a személyiség olyan összetevőinek bizonyos szintű fejlettségére van szükség, mint az én kialakulása, önreflexió, kötődés, a társas szabályok belsővé válása, a lelkiismeret, az értelmi működések magasabb szintje."[13] A bűntudatnak többféle típusával találkozhatunk, ezek elkülönítése viszont nem célja tanulmányomnak.[14] Szeretném viszont kiemelni, hogy – ahogy az Horváth-Szabó tanulmányából is kiderül – először Freud foglalkozott a bűntudat kérdésével pszichológiai szempontból, összemosta a bűntudat és a szégyen fogalmakat. Az általam alapul vett tanulmányban olvasható, miben rejlik a kettő közötti különbség. Horváth-Szabó állítása szerint szégyen akkor merül fel, amikor az ember viselkedése nem felel meg az ideális, másoknak bemutatott képnek, az ún. én-ideálnak. Ezzel szemben a bűntudat akkor keletkezik, amikor megszegi az együttélésre vonatkozó valamely szabályt, például testi vagy lelki fájdalmat okoz valakinek.[15]

Az elemzett Sartre-drámában valójában mindkettőnek tanúi lehetünk. Az argoszi nép fél halottaitól, mivel korábban fájdalmat okoztak nekik, nem megfelelően bántak velük, ebben az esetben tehát az együttélés szabályait szegték meg, így az előbbiek alapján a bűntudat jellemző rájuk. A szégyenérzet kapcsán azt jegyeztük meg, hogy akkor lép fel, amikor a szégyent érző személy viselkedése nem felel meg a saját magáról kialakított képnek. A műből nem derül ki egyértelműen, hogy egyébként az argoszi lakosok a bűneik elkövetése előtt milyen képet alakítottak ki magukról, milyen embernek tartották magukat, de elmondhatjuk, hogy a szégyen jelenléte is kirajzolódik a műben. Horváth-Szabó szerint a szégyen kiváltódásában nagy szerepe van a nézőközönségnek, ellenben a bűntudathoz a másik szenvedésének tudata is elég. Az Argoszban megrendezett halottak ünnepében nagy tömeg gyűlik össze, a királyi pár, katonák, a halott lelke-

13 Horváth-Szabó Katalin, *Bűntudat – bűnbánat*, Vigilia, 67. évf., 2002/3., 184.

14 A bűntudat különböző típusaival kapcsolatban lásd Horváth-Szabó tanulmányának alábbi részletét: „[…] a bűntudattal különböző szempontból foglalkozó szerzők egymáshoz nagyon hasonló bűntudati formákat határoznak meg. Tringer pszichológiai/pszichopatológiai, etikai és teológiai bűntudatról beszél, Szentmártoni pszichológiai, irracionális, reflexív és egzisztenciális bűntudati formákat ír le. Az elnevezésben mutatkozó különbségek azonban nem vagy csak kis mértékben jelentenek tartalmi különbségeket. A reflexív és az etikai, illetve az egzisztenciális és a teológiai bűntudati formákról az említett szerzők lényegében azonos kijelentéseket fogalmaznak meg. Az egzisztenciális pszichológia képviselői (R. May) az egzisztenciális bűntudati formára helyezi a hangsúlyt, az erkölcspszichológia a morális bűntudat fogalmát gazdagította (Nucci), míg a pszichoanalitikus orientáltságú szerzők főként a pszichológiai bűntudattal, illetve annak kóros formáival foglalkoznak." (Horváth-Szabó, i. m., 181–182.)

15 *Uo.*, 182–183.

ket váró polgárok. A jelenlévők tudják egymásról, hogy korábban megsértették a halottakkal, hogy bűnt követtek el, akár több alkalommal is, és még nyilvánvalóbbá válik ez akkor, amikor a király nyilvánosan szembesíti őket tetteikkel:

> AIGISZTHOSZ: „Itt vannak. *(Csend.)* Látod, Aricia, itt a férjed, akivel olyan rosszul bántál. Itt van, itt melletted, már meg is ölelt. Hogy szorít magához, micsoda szeretkezésben, micsoda gyűlöletben! Niciasz, itt az anyád, aki belehalt abba, hogy nem törődtél vele. És te, Szegesztesz, te piszkos uzsorás, most találkozhatsz a szerencsétlen adósaiddal, akik miattad végezték nyomorban az életüket, vagy kötötték fel magukat. Itt vannak, és ma ők fognak téged végrehajtani. S ti pedig, akik apák és anyák voltatok, ti derék szülők, nézzetek csak le a földre, még lejjebb: ni csak, itt vannak előttetek a holt magzataitok, ni, hogy nyújtogatják felétek kis kacsóikat, keserű-haragos lelkeikre pedig ólomsúllyal nehezedik mindaz a kín, amit tőletek kaptak, és mindaz a boldogság, amit nem kaptak meg."[16]

Horváth-Szabó arra is rávilágít, hogy nem elhanyagolható a bűntudat felismerése kapcsán a bűnös személy morális törvényekhez fűződő viszonya sem, ugyanis a törvényszegés ténye önmagában véve még nem elegendő ahhoz, hogy bűntudatról beszéljünk. Amennyiben az illető nem ismeri el a törvényeket, csak ismeri, érzései nem tekinthetőek bűntudatnak, mivel inkább a törvényszegés következményei és a büntetés miatti félelmet érzi.[17] A drámában olvasottak alapján arra következtethetünk, hogy Argosz lakói esetében inkább ennek esete áll fenn, erősebbnek tűnik a következményektől, a büntetéstől való félelmük, mint a lelkiismeretfurdalás. Ez az egyik jelenlévő kijelentéséből is feltételezhető:

> HARMADIK FÉRFI: „Majd azután, ha visszabújnak megint a föld alá, s magunkra hagynak minket, én odakúszok ahhoz a kőhöz, s ahogy elnézem, mondogatom majd magamban: »Na, most hát megleszünk megint egy esztendeig.«"[18]

Az idézett megszólalás azért feltételezi, hogy valójában inkább a büntetéstől félnek, és nem saját lelkiismertük kínozza őket, mert ha úgy lenne, nem lenne nyugalom bennük egy éven át, nem egy ünnep és egyetlen nap határozná meg érzéseiket, hanem állandóan ugyanúgy éreznének és viselkednének.

16 Sartre, *i. m.*, 483.
17 Horváth-Szabó, *i. m.*, 184.
18 Sartre, *i. m.*, 479.

ELEKTRA ÁLMA PSZICHOANALITIKUS SZEMPONTBÓL

A pszichológia gyakran foglalkozik az álmokkal, azok lehetséges okaival, működésével, jelentésével.[19] Ebben a fejezetben Elektra álmát szeretném értelmezni, magyarázni pszichológiai szempontból. Sartre *Legyek* című drámájában az álom jelensége csak egy alkalommal bukkan fel. Aigiszthosz és Klütaimnésztra meggyilkolása után Elektra és Oresztész Apollón szentélyében tartózkodik, csak ott érzik biztonságban magukat. Elektra egy kis időre elalszik és ijedten ébred fel. Oresztésznek elmondja, mit is álmodott:

> ORESZTÉSZ: *(ébredve)* Elektra!
> ELEKTRA: Ki vagy te? Ja? Te vagy Oresztész. Eredj innét!
> ORESZTÉSZ: Mi van veled?
> ELEKTRA: Félek tőled. Azt álmodtam, hogy az anyám a hátán feküdt, jött a vér belőle, s patakokban csorgott ki a palota minden kapuhasadékán. Nézd a kezem, milyen hideg. Nem, hagyj! Ne nyúlj hozzám! Nagyon vérzett, mondd?[20]

Mint láthatjuk, Elektra anyja meggyilkolásáról álmodott. Nyilvánvalóan az elkövetett bűncselekmény nagy hatást gyakorolt rá, annak ellenére, hogy ő maga régen álmodozott róla és ő maga is beleegyezését adta. Elektra nem volt jelen Klütaimnésztra meggyilkolásakor, és Oresztész nem is számol be neki róla részletesen, szinte semmit sem közöl, következésképpen az álom, mely részletesen bemutatja a gyilkosságot, nem alapulhat valóságon, látott eseményen. A következő idézet alátámasztani látszik, hogy Elektra álma nem a valóságot mutatja, legalábbis nem lehet pontos mása a történteknek: „Egészében véve az álmok nem reprodukálnak, hanem maszatolnak. Freud szerint az álmok a vágyteljesítések, a belső konfliktusokból származó torzítások, »egyfajta belső őszintétlenség« álcázott kifejezései."[21]

Érdemes kitérnünk arra, hogy milyen forrásai lehetnek az álomnak, mely Freud szerint valamilyen vágyat valósít meg. Freud három típust különböztet meg a vágy forrását illetően: 1. egy olyan vágy, mely nappal támadt az emberben, de külső körülmények hatására nem elégülhetett ki, tehát egy bevallott, nem tagadott, viszont elintézetlen vágy

19 Az álom pszichológiája kapcsán lásd többek között: Verena Kast, *Álmok: A tudattalan titokzatos nyelve*. Bp., Európa Könyvkiadó, 2011; Dr. Varjas Sándor, *Az álomról: Sigmund Freud álomelmélete*, Bp., Belső Egészség Kiadó, 2011; C. G. Jung, *Emlékek, álmok, gondolatok*, Bp., Európa Könyvkiadó, 1987.

20 Sartre, *i. m.*, 514.

21 Phil Mollon, *Freud és a „téves emlékezés" tünetcsoportja,* Pécs, Alexandra Kiadó, 2003.

2. nappal felmerülő, kielégítetlen, eközben elfojtott vágy 3. olyan vágy, mely kívül áll a nappali élet összefüggésein, ezért csak éjjel szabadulhat fel az elnyomás alól.[22]

Freud megállapítása szerint az elintézetlen problémák, a kínzó gondolatok, a nappal észlelt benyomások megjelennek álmainkban, gondolkodási tevékenységet folytatunk éjszaka is, ennek helyszínét Freud tudatelőttesnek nevezi. Freud úgy véli, nem szabad leértékelnünk a nappal észlelt benyomásokat, mivel minden álomban találhatunk utalást valamely friss, nem régen bekövetkezett, nappali benyomásra, akár akkor is, ha az eredetileg közömbösnek tűnt.[23] Feltehetjük a kérdést, hogy Elektra esetében milyen forrása van az álomnak (és korábban a valóságban is) kielégített vágynak? Elektra álmát az első kategóriába sorolhatjuk, mert egy olyan vágyról van szó, melyet Elektra nem tagad, ugyanakkor ez a vágy nem volt kielégített egészen addig, amíg Oresztész nem követte el a gyilkosságot és bosszulta meg apja halálát. A második kategóriába azért nem sorolnám, mert bár itt is kielégítetlen vágyról van szó, közben elfojtottról is. Igaz, Elektra nem mindenkinek vallja be, milyen vágyai vannak, és – hogy a királyi pár halálát kívánja – Oresztész előtt nem rejtegeti ezt a vágyat és saját magának is bevallja. A többi szereplőnek nem mondja ilyen egyértelműen, hogy mit szeretne, de mindenki számára nyilvánvaló a gyűlölet, amit érez a király és a királyné iránt. A harmadik típusba tartozna egy olyan álom, mely nem függ össze a nappali élettel, ide semmiképp sem kapcsolható Elektra álma, hiszen egy régi vágya jelenik meg az álomban, valós helyszínen és valós szereplőkkel.

A továbbiakban Freud és Jung álom-koncepcióit szeretném összehasonlítani Andrei Plesu *Mit bizonyítanak az álmok? Carl Gustav Jung és az álomfejtés hagyománya* című tanulmánya alapján. Freud kapcsán a szerző azt mondja: Freud szerint az álom a lelki élet lényegi, de mellőzött megnyilvánulása és valamely elfojtott vágy képzeletbeli kielégítésének szükségletéből fakad. Ezen kívül azt is véli, hogy az álom a tudatküszöb alatt található és feladata a tudat szintjén megjelenő szokások, feltevések, előítéletek védelme.[24] Ezzel szemben Jung teljesen máshogy vélekedik. Plesu tanulmányában az alábbi idézet szerepel: „Sohasem tudtam igazat adni Freudnak abban – írja Jung –, hogy az álom amolyan 'homlokzat', amely eltakarja a jelentést. Azt a már eleve ismert jelentést, amelytől a tudat –, hogy úgy mondjam – kajánul meg van óva. Számomra az álom természet (kiemelés tőlem – A. P.), és nélkülöz bármiféle csalárd szándékot. Az álmok ugyanúgy a lehető

22 Sigmund Freud, *Álomfejtés,* Bp., Helikon Kiadó, 1996, 384.
23 *Uo.*, 386.
24 Andrei Plesu, *Mit bizonyítanak az álmok? Carl Gustav Jung és az álomfejtés hagyománya*, Lettre 36. sz., 2000/tavasz [online] http://scripta.c3.hu/lettre/lettre36/plesu.htm (A letöltés ideje: 2021. 07. 21.)

legvilágosabban előadják a maguk mondanivalóját […].”[25] Az imént leírt két álomelmélet alapján tehát kétféleképpen értelmezhetjük Elektra álmát. Freud elgondolását alapul véve azt feltételezhetnénk, hogy az álomban megjelenő gyilkosság-jelenet valójában nem igazi oka az álomnak, hanem csak elrejt valamit, ami a tudat szintjén jelenik meg. Jung értelmezése szerint nem kell mögöttes tartalmat keresni, hanem úgy értelmezhető az álom, ahogyan az van. Utóbbi koncepció annyiban mindenképpen relevánsnak tekinthető, hogy az álomban megjelenő esemény, vagyis Klütaimnésztra meggyilkolása, valóban megtörtént a műben, nem sokkal az álom előtt. Jung interpretációja pedig azt fejezi ki, hogy Elektrát foglalkoztatja a gyilkosság kérdése, hatással volt rá, még mindig érez némi félelmet, ijedtséget, aggodalmat miatta, akkor is, ha már időközben úgy tűnt, megszűntek ezen érzései.

Jung *Az álmok jelentősége* című írásában a következő magyarázatot nyújtja a témával kapcsolatban: „De ha valaki az álmokat szabályszerű eseményeknek tekinti – mint ahogyan tagadhatatlanul az álmok ilyenek is –, akkor kötelessége figyelembe venni, hogy azok vagy okszerűek – azaz létezésüknek racionális oka van –, vagy célszerűek, esetleg egyszerre okszerűek és célszerűek.”[26] Az álmok okszerűsége, célszerűsége is arra utal, hogy nem véletlen az álom tartalma, összefüggésben kell lennie az aktuális történésekkel. Ez a megállapítás megerősíti a fent leírtakat.

SZÜLŐ-GYERMEK KAPCSOLAT, AZ ANYA- ÉS APAARCHETÍPUS REPREZENTÁCIÓJA

Tanulmányom zárásaként a műben ábrázolt és általam már korábban említett szülő-gyermek kapcsolatra szeretnék bővebben kitérni, Jung koncepcióit felhasználva. Először is a szülők gyermekre gyakorolt hatását szeretném vizsgálni, a drámával kapcsolatban pedig azt, hogy Elektrára milyen hatással voltak szülei, anyja, a királyné, az édesapja, Agamemnón és anyja új férje, az új király.

Jung szerint a gyermekekre főként a szülők lelkiállapota, cselekedetei, az otthoni légkör van hatással, a gyermeknek megmaradó sérüléseket is okozhatnak, a róluk szó-

25 Idézi Plesu, *uo*.
26 C. G. Jung, *Az ember és szimbólumai,* Bp., Göncöl Kiadó, 1996.

ló emlékeket nem felejtik. Jung ezt az alábbi módon fogalmazza meg: „A gyermek tehetetlenül ki van szolgáltatva a szülők lelki hatásának, és lelkében elkerülhetetlenül olyan mély nyomot hagy a szülők önámítása, őszintetlensége, alakoskodása, képmutatása, gyáva aggodalmaskodása és önző kényelmessége meg önteltsége, mint a viaszban a rányomott pecsét."[27] Jung hozzáteszi, hogy leginkább az eltitkolt vagy tudattalanban maradt problémák kapcsán valósul meg ez a hatás. Elektra esetében teljesen egyértelműen látszik, hogy édesapja, Agamemnón meggyilkolása, illetve az a tény, hogy anyja új házasságot kötött korábbi szeretőjével, aki király lett, mind örök hatással volt rá és nagyon sokáig várta testvére visszatérését, abban bízva, hogy visszaveszi a királyi hatalmat és bosszút áll apjuk gyilkosain. Ki volt szolgáltatva a körülötte lévőknek, hiába szerette édesapját, gyermekként nem tudta megakadályozni halálát, azt követően szintén ki volt szolgáltatva anyja és a király parancsainak, lelkiállapotának, viselkedésének, a lelkiismeretfurdalásnak, ami az egész várost ellepte. Régi sérelmeit és bosszúvágyát a műben több alkalommal is említi Oresztésznek:

> ELEKTRA: „[…] Tegnap még olyan szerények voltak a vágyaim: amikor az asztalnál felszolgáltam, lesütött szemmel, azért a pillám alól szemmel tartottam a királyi párt, a hullaképű öregedő szépasszonyt és a puffadt, sápadt felséges urat, puhán pittyedő ajkát, az ezernyi póklábbal fülétől füléig futó szakállát, és közben arról álmodoztam, hogy egy szép napon látni fogom, hogy egy csöpp kis füst mint hideg reggelen a szájból a pára, úgy fog felszállni egy csöpp kis egyenes füst az ő felhasított ölükből."[28]

Beszél arról is, hogy mennyire megveti a királyi párt, hogy mennyi utálat van benne irántuk. Ekkor Oresztész még álnéven mutatkozik be neki, de Elektra elmondja, milyen helyzetben van és milyen gyűlöletet érez anyja és a király iránt. Haragja nagy részét főként az okozza, hogy édesapját megölették, trónját elvették, hogy a királyné megcsalta. Természetesen tovább fokozza benne ezt az érzést anyja viselkedése és a király parancsai, ahogyan vele bánnak:

27 C. G. Jung, *Gondolatok az apáról, az anyáról és a gyermekről*, Bp., Kossuth Kiadó, [1995] 2005, 21.
28 Sartre, *i. m.*, 489–490.

ELEKTRA: „Az itteniek nekem nem mondanak ilyesmit. Nem akarják, hogy tudjam, nem tudhatom: szép vagyok-e? Különben is, mi hasznom belőle, cseléd vagyok."
ORESZTÉSZ: „Cseléd? Te?"
ELEKTRA: „A cselédek közt is a legutolsó. Én mosom a királyi pár szennyesét. De milyen piszkos az a szennyes, tele ocsmánysággal. Én mosom az alsó ruhájukat, pállott testükről az inget, Klütaimnésztra hálóréklijét, amivel a király ágyában hempereg. Összeszorított szemmel vakarom ki belőlük a piszkot. A konyhán is én mosogatok ám. […] Ja, igen, minden reggel nekem kell kihordanom a szemetesládát. […]"[29]

Sartre drámájában is erőteljesen megmutatkozik tehát az, hogy a szülők problémái, viselkedése milyen nagy mértékben befolyásolhatja a gyermeket, milyen mély hatást gyakorol rá. Jung munkásságában az anyát archetípusként[30] tartja számon és így nyilatkozik róla: „A legközvetlenebb őskép éppen az anya, mert minden vonatkozásban ő a legközelebbi és leghatásosabb élmény, amely ezenfelül éppen a legképlékenyebb életkorában válik az embernek osztályrészéül. Mivel a tudat a gyermekkorban még rendkívül gyengén fejlett, következőleg individuális élményről ekkor még egyáltalán szó sem lehet; ellenkezőleg az *anya* egy archetipikus élmény; […] az élet további folyamán az őskép elhalványul, és egy tudatos, viszonylag individuális kép kerül a helyébe […]."[31]A műben Elektra anyja képében nem egy gondoskodó, szerető anya jelenik meg, inkább egy önző, hatalomvágyó, kegyetlen személy. Ha már az anyaarchetípusról beszélünk, említést kell tennünk az apaarchetípusról is, aki Jung szerint az anyaarchetípusnak sok tekintetben ellentéte. Ezt vehetjük észre Elektra esetében is, mert bár anyját gyűlöli és anyját kizárólag negatív tulajdonságokkal jellemzi, addig édesapja halálát meg akarja bosszulni, és testvé-

29 *Uo.*, 470.
30 „Elég egy pillantást vetnünk a vallásos jelenségek történetére, hogy lássuk, az archetípusnak sajátja egyfajta numinózus hatás, mely az alanyt az ösztönhöz hasonló módon ragadja meg, sőt az ösztönt le is győzheti, amire példákat hoznunk szükségtelen." C.G. Jung, *Az átalakulás szimbólumai*, Bp., Scolar Kiadó, 2018.
31 Jung, *Gondolatok…*, 35.

rében is éppen azt szereti, hogy édesapjukra hasonlít. Jung az apaarchetípusnak más szerepet szán, mint az anyának, ugyanis ez határozza meg a gyermek hozzáállását a férfival, törvénnyel, állammal, értelemmel, szellemmel és a természet dinamizmusával kapcsolatosan. A drámában is ennek lehetünk tanúi, hiszen Elektra és Oresztész is édesapjuk örökségét szeretnék továbbvinni, hozzá hasonlóan vélekednek az uralkodásról, véget akarnak vetni Aigiszthosz kegyetlen, bűntudattal terhelő királyságának.

*

Összességében véve megállapíthatjuk, hogy Sartre *A legyek* című drámája megfelelő tárgya lehet pszichológiai és szűkebb értelemben pszichoanalitikus szempontú vizsgálatoknak. Tanulmányomban a félelem és bátorság, a bűntudat és bűnbánat kérdését, illetve Elektra álmának pszichológiai megközelítését fejtettem ki, majd a szülők gyermekre gyakorolt hatása, a jungi anya- és apaarchetípus került figyelmem középpontjába. Elemzésemmel arra szerettem volna rávilágítani, hogy a mű a megszokott szempontokon kívül egyéb aspektusból is megközelíthető és ezáltal új interpretációs lehetőségeket is nyújthat.

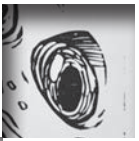

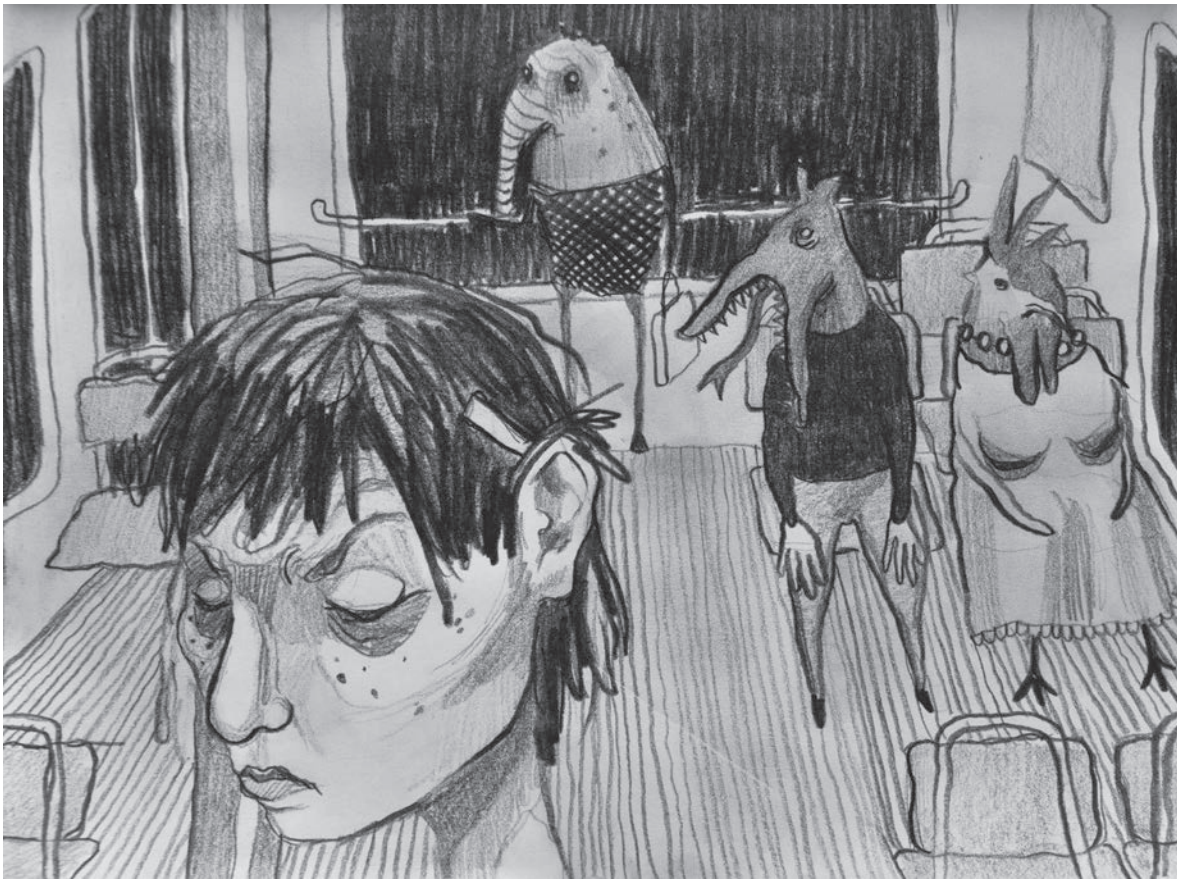

CÍM NÉLKÜL, A *WALKING THROUGH THE CITY* C. SOROZAT RÉSZE, RAJZ, PAPÍR, 2018

BÍRÓ JÓZSEF

. I . A . O . O . . O

EGYFELVONÁSOS (RENDHAGYÓ) – MINI – OPERA /
HÁROM SZÍNBEN / MÁSODIK ÉS HARMADIK SZÍN

(– *Pilinszky János emlékére* –)

MÁSODIK SZÍN

PARLANDO

(**1**)

gondol elhagy esküvő
felhő kivérez dallam
: ***jut alapos agymosás***
simul messze alatta
hamar szeret komolyan
: ***méretre kezd mélyíteni***
olyan mosoly néha
ragad nyirkos arany
: ***rács sodrása folytonos***
nyomban három követés
frissen érkező dráma
: ***ingyenes párát nyeldekel***
néz kétségbe naponta
ünnep dúdol tenger
: ***meglepő viszont tűnik***
lobog zongorás virágút
rothad kottázó káposzta
: ***szakadék sikít szélén***
sétatávolság zsírt kerül
révedve múltat szemponthoz
: ***szabvány boronát fészkel***

PARLANDO

(**2**)

jut alapos agymosás
gondol elhagy esküvő
: ***felhő kivérez dallam***
méretre kezd mélyíteni
simul messze alatta
: ***hamar szeret komolyan***
rács sodrása folytonos
olyan mosoly néha
: ***ragad nyirkos arany***
ingyenes párát nyeldekel
nyomban három követés
: ***frissen érkező dráma***
meglepő viszont tűnik
néz kétségbe naponta
: ***ünnep dúdol tenger***
szakadék sikít szélén
lobog zongorás virágút
: ***rothad kottázó káposzta***
szabvány boronát fészkel
sétatávolság zsírt kerül
: ***révedve múltat szemponthoz***

PARLANDO

(**3**)

felhő kivérez dallam
jut alapos agymosás
: ***gondol elhagy esküvő***
hamar szeret komolyan
méretre kezd mélyíteni
: ***simul messze alatta***
ragad nyirkos arany
rács sodrása folytonos
: ***olyan mosoly néha***
frissen érkező dráma
ingyenes párát nyeldekel
: ***nyomban három követés***
ünnep dúdol tenger
meglepő viszont tűnik
: ***néz kétségbe naponta***
rothad kottázó káposzta
szakadék sikít szélén
: ***lobog zongorás virágút***
révedve múltat szemponthoz
szabvány boronát fészkel
: ***sétatávolság zsírt kerül***

(**furioso**)

ikravert festmény ismét
híján áttörés füstcsík
: ***fekete ellenpont alkalom***
vágyszárny nevel időcél
kerítve felmondó értelem
: ***akasztás rendel tömeges***
bőrkötés ellen szappan
kimenet illatos koponya
: ***gáznemű nyomon mellett***

RUBATO

(1)

gondol elhagy esküvő
simul messze alatta
olyan mosoly néha
nyomban három követés
néz kétségbe naponta
lobog zongorás virágút
sétatávolság zsírt kerül
felhő kivérez dallam
hamar szeret komolyan
ragad nyirkos arany
frissen érkező dráma
ünnep dúdol tenger
rothad kottázó káposzta
révedve múltat szemponthoz
jut alapos agymosás
méretre kezd mélyíteni
rács sodrása folytonos
ingyenes párát nyeldekel
meglepő viszont tűnik
szakadék sikít szélén
szabvány boronát fészkel

RUBATO

(2)

felhő kivérez dallam
hamar szeret komolyan
ragad nyirkos arany
frissen érkező dráma
ünnep dúdol tenger
rothad kottázó káposzta
révedve múltat szemponthoz
jut alapos agymosás
méretre kezd mélyíteni
rács sodrása folytonos
ingyenes párát nyeldekel
meglepő viszont tűnik
szakadék sikít szélén
szabvány boronát fészkel
gondol elhagy esküvő
simul messze alatta
olyan mosoly néha
nyomban három követés
néz kétségbe naponta
lobog zongorás virágút
sétatávolság zsírt kerül

RUBATO

(**3**)

révedve múltat szemponthoz
rothad kottázó káposzta
ünnep dúdol tenger
frissen érkező dráma
ragad nyirkos arany
hamar szeret komolyan
felhő kivérez dallam
sétatávolság zsírt kerül
lobog zongorás virágút
néz kétségbe naponta
nyomban három követés
olyan mosoly néha
simul messze alatta
gondol elhagy esküvő
szabvány boronát fészkel
szakadék sikít szélén
meglepő viszont tűnik
ingyenes párát nyeldekel
rács sodrása folytonos
méretre kezd mélyíteni
jut alapos agymosás

(**furioso**)

ikravert festmény ismét
híján áttörés füstcsík
: ***fekete ellenpont alkalom***
vágyszárny nevel időcél
kerítve felmondó értelem
: ***akasztás rendel tömeges***
bőrkötés ellen szappan
kimenet illatos koponya
: ***gáznemű nyomon mellett***

GOTHÁR TAMÁS

A HOMOKRÓL

„Lehetséges volna, hogy benne is egy démon van?”
(Uzumaki Naruto)

a homok jut eszembe ahogy ellepi gaara testét.
ahogy simogatja és ringatja a homok.
és a homok vájta jel a homlokán – a szeretet jele is homok.
hogy a halottak teste homok és a lélek is homok
ami a szélben. homok a kísértet
aki pajzsként védi a gyermeke testét. az a homok
ami még így sem tudja megvédeni.
hogy a szeretet is csupa fájdalom félelem és magány
de a magány a félelem és a fájdalom is szeretet.
a homoké és a homokban skorpiók fészkelődnek.
mert a fájdalom csupa harag
mert a harag csupa fájdalom.
és fából készített bábukat lep el a homok.
és lerakódik az ő faízületeik közé a homok
ami megtartja az utókornak őket.
de a bábukészítő se lesz több se kevesebb
akármennyit telt is közben az idő.
mert az idő is homok ami pereg az órában
és néha fennakadnak a szemek.
mert akinek a bölcsője annak sírja is a homok.
és homok szivárog azoknak ereibe
és homok rakódik le azoknak szívébe
és azok tüdejét feszíti legszorongatóbban a homok
akiknek el kell magyarázni a fájdalom jelentését.
azoknak fájdalma homok
ami megvédi és gyilkossá teszi őket.
a homok ami a gaaraé a homok ami az enyém:
a digitálisból a valóságba vágyakozó és fordítva.

a homok porzó dűnéi és a felperzselt föld
a szélnek kopár földje amin égő lábakkal araszolsz sehova.
az a föld. a homoknak földje ahol az oázis a célod
és ha tudod az irányt vagy ha megérkezel
ugyanaz a homok vesz körbe.
ami minden zugba összegyűl. benned az a homok.
az a homok. ami nem hagyja hogy elaludj sosem
mert ha elalszol elönti az agyadat a homok.
hisz ez a démon ami beléd ébred ilyenkor
a homoknak démona. akiben megfeszül a szél.
a megszállottság az éhség és a bűnbánat démona.
akinek könnyeit és vérét már felitta a homok.
és ezeket a dűnéket együtt mocskoljuk be a vér szagával
de a vér is csak homok. és áldozat vagy te is –
a homoké – mégsem vagy ártatlan.
bűnhődés és bűn. és homok csak homok ez a tűző
nap szárította szemcsés csillogó.
ami a gaaraé homok ami a miénk.

ROBERT GABRIEL ELEKES

VALAHOL ABORTÁLT MAGZATOK

valahol abortált magzatok a mosógépekben
elnyelt zoknikba takaróznak éjszakánként
gondolod
amíg várod a taxit
és azzal védekezel hogy te sosem használsz
ruhaöblítőt

ahogy beszállsz elfog
a kényszer hogy megkérd a taxist
vigyen valami szép helyre
talán oda ahol abortált magzatok
nézik a dűne adaptációt amit
jodorovszki nem fejezett be
és kieszik a maradék kukoricaszemeket
a popcornos tasak aljáról
de meglátod savanyú pofáját a visszapillantóban
megcsap hónaljszaga ami majdnem
olyan mint a lejárt crenvuştilă mustár
kopasz tarkójából kiesik a szabadkőműves szó
és rájössz hogy
kiskorában szerette őt egy pap
szóval hagyod szerepelni ott elöl közben
úgy teszel mintha a telefont matatnád

valahol abortált magzatok élik át helyettünk
az összes szerencsétlen próféta által jósolt apokalipszist
de itt legalább vannak még
buszmegálllók sorok az útlevélnél
várótermek hamuzók a kocsmák előtt
ahol nyugodtan megállhatsz és perceken át
bámulhatsz a semmibe
anélkül hogy valaki sürgősen beutalna az eminescuba

valahol abortált magzatok részegednek le
a fancy borkóstolókon kiköpött kortyoktól
és fergetegesen szavalják az összes verset
amit bemagoltak a suliban majd elfelejtettek
fizetsz meggyőződsz hogy nem hagytál semmit magad után
próbálod nem becsapni az ajtót
és arra gondolsz hogy a halál
egy szép napon eljön
mint a bluescreen amikor
épp a cipőfűződet kötöd
és egyetlen többdimenziós lény
sem fogja venni
a fáradtságot
hogy újra indítson

valahol abortált magzatok
simogatnak minden kismacskát
amiket zsákokba fojtottak
és az összes szégyenből törölt
közösségimédia-posztból
egy borzasztó
hatalmas költeményt alkotnak

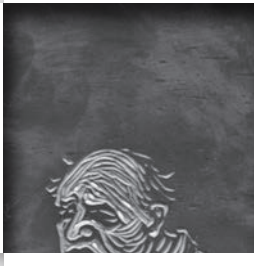

ANYAJEGYEK

csak crângași-nál tűnik fel,
hogy a metró tele van kötelekkel,
amikbe testek kapaszkodnak,
hogy ne zuhanjanak
egymásra.
leszállok, pedig még nem vagyok ott, ahol kéne.
reggel a csigák a parkban
recsegve sülnek rá az aszfaltra.
bánják már, hogy naivitásukban elhitték,
hogy az éjjeli eső volt a legkirályabb csúszda *ever.*
fejben számolom bőrödön az anyajegyeket,
pedig tudom, hogy 2-esre érettségiztem matekből
és a legegyszerűbb egyenletet sem tudom megoldani.
mégis érzem, mintha felgyűlne bennem valami,
talán magányom szisztolikus lehelete,
talán a nap malterébe ragadt emberek brekegése.
a galambok zen nyugalommal szarnak a bukaresti szélvédőkre,
rakják bele a szárnyukat,
én meg nyomorgok, mert csak úgy tudok rád gondolni,
ha kulturális placebókon trippelek.
érzelmi fantáziám egy b-movie költségvetésével dolgozik,
olcsó filmeket gyárt, szar special effektekkel,
tehetségtelen színészekkel és túltolt referenciákkal.
de rendben van,
valahol egy taxiban megcsiklandoztam a tenyered, és szeretted,
valahol egy hotelszobában arcon
fejeltelek, pedig csak jó akartam lenni az ágyban,
te azt mondtad „au”, és megcsókoltál.

órák telnek el, de én még mindig sehol.
most jövök rá, hogy azóta egy szót se szóltam,
amióta ott hagytál az úton és hazamentél,
és ez a gondolat valahogy
boldoggá tesz.
az angyalok szigetére érek,
nézem, ahogy a nap öngyilkos lesz,
derekára kötözi Bukarestet
és a Lacul Morii vizébe veti magát.
az emberek eltünedeznek köröttem,
csak a kutyák és a szúnyogok maradnak,
adok a szendvicsemből,
hozzám szegődnek.

együtt keresgéljük
az égen anyajegyeid csillagképét,
mint hülyegyerekek a pokémonokat.
langyos szél fúj,
és a gondolat, hogy nem akarok mást
ettől az éjszakától,
csak azt, hogy te
rám gondolj maszturbálás közben,
ott reszket,
mint kiszáradt fán az utolsó levél.

FERNWEH

több mint egy hete úton vagyok.
tanítottam marosvásárhelyen, felolvastam szebenben,
majd két, alvás és bárminemű jóérzéstől mentes
éjszaka után brassóban nițivel, raduval és roxival,
vasárnap bukarestben claudiuval, anaval, blecherrel,
hétfőn izzadt tenyérrel, kiszáradt szájjal
és ablakon át a távolba vetett tekintettel regensburg felé,
ahol 3 napig drágán adtam magam,
megvettem az első fancy nadrágom a zaraban,
majd megint bukarest, megint claudiuval és most mitoș-sal is,
aki visszahozta a carrascot, amit
vasárnap lopott el tőlem,
ma egy autóban találom magam szeben felé, megint
menekülök brassótól, otthontól, vagy amit még
sok képzelőerővel otthonnak nevezhetek, menekülök a rokonaimtól és attól a néhány embertől,
akinek még van merszük közéjük valónak tartani engem,
és menekülök magamtól vagy attól, ami maradt belőlem.
claudiuval levest eszünk egy olt menti, koszos vendéglőben,
megiszunk egy sört és elosztunk gyorsan még egyet, mert elmegy nélkülünk az autó,
a szavak nehezen jönnek,
de nem hiszem, hogy claudiu elítél ezért,
nem esnek jól a gondolatok,
ő megérti és elalszik mellettem,
húsáig vágott, hobbit körmei csillognak a napfényben,
amíg alszik,
és az én lerágott körmeim hol véreznek,
hol nem.

André Ferenc fordításai

CÍM NÉLKÜL, RAJZ, PAPÍR, 2021

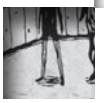

CLAUDIU KOMARTIN

CSALÁDI CIRKUSZ

Éjjel írok könyörtelen káoszban
egy katasztrófa előszele hajt hogy ne hagyjam abba
szelíd hangom mint malomkerék
üresen őrli a szavakat
mindig a kezem előtt

most hogy szemem előtt fogy a papír
kezem apróban ír írásjelek nélkül
független a testtől vagy a gégére rakódott homoktól

lesben állok
nincs értelme az életemnek
ha erős tekintetem átugrik valami felett
apám hadnagy volt
még ma is megrémülök ha reggel
katonás árnyéka a falakra vetül

most apám majdnem öregember
még jól tartja magát
ritkábban szól rám mint régebb
hogy ügyetlen vagyok
és neveletlen
megőrjítette hogy nem termelek semmit
és olyasmibe öntöm a lelkem amelyeket ő nem ért

éjjel írok és ez felbátorít
arcom felizzik
mintha hosszasan hevernék a hóban
az Alkotmány téren

és nézném ahogy lángol a parlament.

BLACK BUTTERFLY

nem akarok az emberekre gondolni
szerelmük kitárt szárnyú
fekete pillangó
rászáll egy lebénult tornász homlokára

ott ül napokon át
szelíden néz a szemedbe
pöndörnyelvét a legpuhább szövetekbe fúrja
jól szórakozik akár egy gyerek

befúrja pöndörnyelvét és nevet
befúrja pöndörnelyvét és nevet

a szédítő napfényben.

EMILY SZEMEI AMHERST FELETT

Ez az éjszaka nem ismeri a bevezető szavakat

Ez az éjszaka, robotokkal és lézerekkel, távirányítós kisautókkal

Ez az éjszaka, aminek lúgtól mocskos a keze

Ez az éjszaka, ami mindent eléd dob

Ez az éjszaka elrabolja a stopposokat és egy plüssökkel és bohócokkal teli padlásszobába zárja őket

Ez az éjszaka egy költő papírjait lesi akiben nincs többé hit

Ez az éjszaka hosszú mint egy allegória

Ez az éjszaka, amikor elcsitulnak a régi viszályok, lehúzzák a redőnyöket, lezárják a házat

Ez az éjszaka áhitattal figyeli a tömegből a pápaválasztást

Ez az éjszaka, amikor fehértigrisek álmodnak a kurblimadárról

Ez az éjszaka egy nyelv és szem nélküli koponya, amiből valami szivárog

Ez az éjszaka a sminklemosójával, az átkozott harisnyatartójával

Ez az éjszaka elringat, mézesen dorobomol melletted, a lelkedbe bújik

Ez az éjszaka szépen játszik veled és végül otthagy egy vértócsában

Ez az éjszaka a tűzveszély jelzés ellenére is rágyújt

Ez az éjszaka fuldokol az izgalomtól, mint egy elsőkötetes

Ez az éjszaka ki fog húzni a konnektorból néhány lelket

Ez az éjszaka, ami előjön a Gép kapujából és kész feláldozni magát egy nemes célért

Ez az éjszaka Csipke és Mészárlás

Ez az éjszaka, amit egy fába faragtak

Ez az éjszaka, a szoba és a távolság, a néma testek körötted

Ez az éjszaka tészta- és friss festékillattal

Ez az éjszaka, a kenyér és a hús fekete, mint egy Antonio Gamoneda-versben

Ez az éjszaka nem ismer viccet, amikor a szerelemről van szó

Ez az éjszaka egy kommunista lány feszes mellekkel és elérhetetlen ideálokkal

Ez az éjszaka hatástalanítja a nukleáris gyújtózsinórokat

Ez az éjszaka felborítja a fúróállomásokat és hatalmas mélységekbe temeti őket

Ez az éjszaka félelmet ver azok mellébe, akik elhitték, hogy a képzelőerő nem

Ez az éjszaka, hatalmas, kihunyt csillagokkal, mint Emily szemei Amherst felett

André Ferenc fordításai

NAGY HAJNAL CSILLA

NOVEMBER

NYELVED HELYÉN A SZAVAK

– Tegnap eszembe jutott valami, és azt akartam mondani, hogy nem fest valami jól a szénád.

– Az enyém? Miért?

– November van.

– ...nem értem.

– Rengeteg mindent ígértél nekem erre az évre, új gyümölcsök feltalálását, meg ilyesmiket, persze tudom, emlékszem, mi volt annak az egész beszélgetésnek a lényege, de egy valami nagyon megmaradt bennem. Azt ígérted, Brendan Dassey a családjával fogja tölteni a hálaadást.

– Ó. Sajnálom, vagyis... nem hazudni akartam, na. Tudod.

Felnevetek.

– Persze, igen. Nem is ezért volt érdekes egyébként, hogy ez az eszembe jutott. Hanem azért, mert ekkor jöttem rá, hogy akkoriban azt hittem, sosem fog már úgy eltelni mondjuk egy hét, hogy ne jusson eszembe Brenday Dassey. Írtam neki egy levelet is. Sosem küldtem el, de még mindig megvan. És akkoriban tényleg minden nap összeszorult a szívem miatta. És észre se vettem, hogy most viszont valószínűleg már hónapok óta nem gondolok rá. Szóval csak erről akartam beszélni veled. Hogy vannak ezek az elmaradt gyümölcsök meg zöldségek, és van a saját összeszoruló szívünk, és néha olyan biztosnak tűnik, ahogyan alakulni fognak a dolgok, aztán meg azon is elfelejtünk meglepődni, amikor ugyanezzel a bizonyossággal egy teljesen ellentétes irányban kötünk ki végül.

– Hisz ez csak természetes.

– Az, persze. Eszem ágában sem volt fennakadni rajta.

– Mintha mostanában amúgy is kevésbé foglalna le minket, hogy mi történik a világban, egyébként. Így vettem észre. Emlékszel, hogy volt pár hónapja egy rövid időszak, amikor halálra szórakoztatott téged az aktuálpolitika?

– Á, tényleg. A sok hülye. Mi lehet velük mostanában?

– Hát ez az. Én sem tudom. Pedig én szoktam tudni.

– Van benned egy karakteridegen apátia mostanában a közélettel szemben, most hogy mondod, valóban.

– Talán egyszerűen csak túl sok Dave Chappelle-t néztem. Mármint, teljesen másféle az én apátiám, de mégis.

– Igen, igen. Azt nem meséltem egyébként, ugye, hogy múltkor vele álmodtam?

– Chappelle-lel?

– Aha.

– Nem mesélted, mit álmodtál vele?

– Hogy el akartunk költözni, Chappelle, én, meg még sokan mások, egy másik országba, de mivel a határátlépés álmomban szinte lehetetlen volt, alternatív megoldást kellett választanunk. Tulajdonképpen menekültünk együtt, de egy olyan hajón, amelyiknek egy medence volt a közepe. Abban úszkáltunk mindannyian, órákon át, megállás nélkül. A víz egy kicsit hideg volt, de nem volt kényelmetlen. És már rég kikötöttünk, de mivel túl sokan láttak ott minket éppen, még mindig csak a medencében úszkáltunk, hogy ne keltsen feltűnést. Másra nem nagyon emlékszem.

– Ez olyan... pont elég szépen értelmetlen. Talán így fogjuk élni az életünket mostantól. Néha megjelenik az álmainkban Dave Chappelle vagy Pete Davidson, néha eszünkbe jut, hogy nem jut elégszer eszünkbe Brendan Dassey, és összességében nem aggódunk különösen semmi miatt. Talán így ér véget a szorongás. Hogy észre sem vettük.

– Nem minden döntéshez van szükség elhatározásra. Néhány döntés meghozza magát helyettünk. Mint a valóság állkapcsa.

– Én veled álmodtam tegnap egyébként. Vagyis, nem volt teljesen egyértelmű, hogy te vagy az, mert kicsit mindenki benned volt, akit valaha bármennyire is szerettem. Nem is nagyon emlékszem, hogy mi történt az álomban, annyi rémlik, hogy ültél, égett a kezedben egy cigi, nem is vagyok biztos benne, hogy beleszívtál. Egy faágon ülő madarat néztél, a fa egy tó partján nőtt, az ág a víz fölé lógott. Én pedig kicsit arrébb álltam, egy sziklának dőlve, és néztelek téged. És nem történt semmi. Nem tudom, láttál-e, nem is gondolkoztam rajta. Nem számított. Mindegy volt az is, hol vagyunk, hogy tényleg egy helyen vagyunk-e. Semmi sem számított. Gyönyörű volt.

– Tényleg nagyon szép. És nagyon pontos.

– Igen.

– Egyébként csak azért hívtalak fel, mert rájöttem, hogy otthon hagytam a kulcsomat, de lassan indulnék haza, szóval hogy otthon vagy-e?

– Hú, nem, de nem vagyok messze, lejöttem meginni egy kávét ebbe a kis kávézóba, amit a hétvégén találtunk, emlékszel, hol van?

– Igen, persze, akkor odamegyek, ha megvársz, olyan fél óra. Jól is esne egy finom kávé! Úgy érzem, megtaláltuk az első törzshelyünket.

– Gyere, gyere, itt leszek.

– Rendben, akkor nemsokára én is. Na, hát szia addig is!

– Jól van, szia, szeretlek.

– Én is szeretlek.

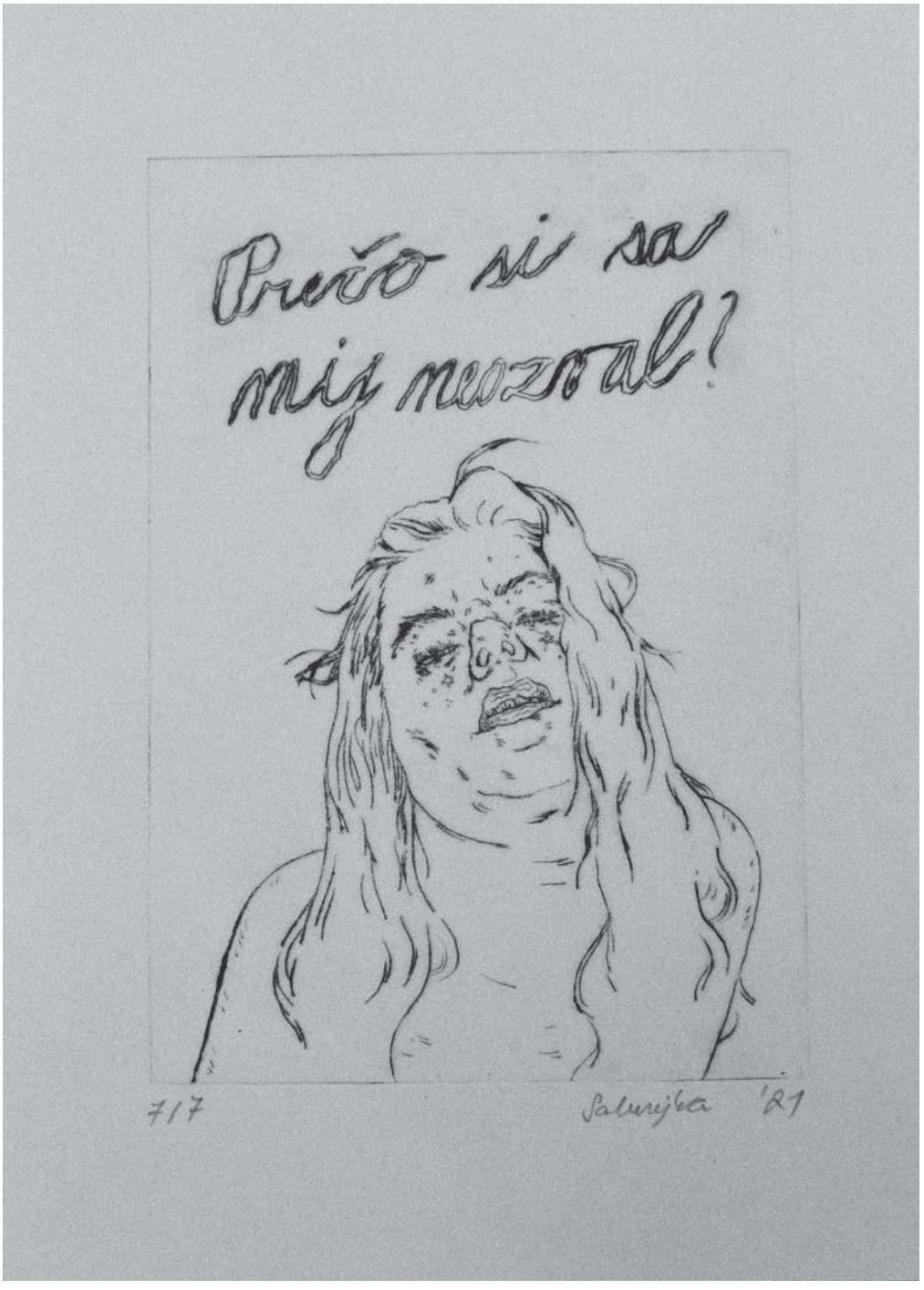

WHY DIDN'T YOU CALL ME, HIDEGTŰ, 2021

MIZSER ATTILA

2122

„Vannak hosszú szünetek."
Schein Gábor

Nem tudom, mit jelentenek, jelezhetnek ezek a számok, csak azt, hogy mostanában rendkívül sok mindent nem írok meg. Kellene pár történet, esemény, amihez talán lenne kedvem, de aztán azt sem írnám / írom meg. Azt kiváltképp. Egyszerűen nincs az a mondat, amelyet még biztonsággal, jókedvvel, bőséggel leírhatnék. Amely kifogna rajtam, hogy leírjam. Bekéredzkedne. Esetleg tájékozódna előtte arról, hogy van-e épp itt valamiféle kanapé, társaság, történetesen kellene-e valamihez csatlakoznia és mennie. Érdek. Be lehetne-e valahogy ezekre az oldalakra kullogni. Világosan, egy kétségbevonhatatlan predikatív szerkezettel, metaforával és / vagy névtelen zsarolólevéllel. A keresztrím persze nézőpont kérdése marad.

Nem.

Mondanám, nagyot sóhajtva, ellenben mégis határozottan. Nem (nyomatékosan, heherészve, hümmögve…stb.). De semmiképp nem írnám le. Nem, itt még uralkodik valami mindenekfölötti elszántság. Fityegés, dogma vagy demokrácia, hogy nem. Ez egy nem. A jobb időkből talált, előkotort darab. Minőséginek tűnő. Amikor még volt súlya a nemnek. Ezt sem írom le. Tekintélye van. Talált tárgy. December. Rosszkedvünk tele.

Most lettünk így. Csordultig. Nem választható le róla jellemző részlet. Még olyan sem, amely gyanúba keveredne. Keverné. Feltehetőleg lezárjuk. A lanka eléggé örök. Van vég. Van eredet. Van zárlat. Van meredély. Alany meg állítmány. Határozók, jelzők, kuka. Legyen így. Így van.

De elég egy átaludt éjszaka. Aztán ködös tekintettel előrenézni. Mire ébredünk. Minden megtörtént. Minden megtörténik. Ebben megannyi év

közös. Az irodalom, az mindig valami. Legalább álmodtunk róla. Akár az újévi menü, babona és folklór. Onnan tudom, hogy többször kipróbáltam. Része voltam így vagy úgy. Ennyi év, ennyi tapasztalás biztos, hogy maradandó. Nem kapható el, és nem felejthető. Esetleg tünet.

Nem tudok ellene védekezni. Ennyi haladék letét. Akár a lap, akár az év, akár a megszokás. Ennyire, nosza, lehet lapot húzni. A tizenkilencre soká kitelik. Számok, számok, számok.

Számok és sora.

Nem tudom, mit akartam még nem írni. Ebben élünk, és nem a Révaiban. Fordítva tarthatatlan lenne. Elképzelhetetlen. Erre kéne törekednem. A többieknek meg köszönöm.

És akkor egy új évfolyam…

ILLUSZTRÁCIÓ A *ŽENY BEZ ROKOKMEŇOV* C. KÖNYVHÖZ, SZÁMÍTÓGÉPES RAJZ, 2021

SZERZŐINK

ANDRÉ FERENC (1992, CSÍKSZEREDA) KÖLTŐ, SLAMMER, SZERKESZTŐ ▮ **BARTALOS TÓTH IVETA** (1980, DUNASZERDAHELY) ÍRÓ ▮ **BÍRÓ JÓZSEF** (1951, BUDAPEST) KÖLTŐ, PERFORMER ▮ **ELEKES, ROBERT GABRIEL** (1985, BRASSÓ) KÖLTŐ ▮ **GOTHÁR TAMÁS** (1995, CSÍKSZEREDA) KÖLTŐ ▮ **GYÖRGY NORBERT** (1972, LOSONC) ÍRÓ, MŰFORDÍTÓ ▮ **HAJTMAN KORNÉL** (1985, PÁRKÁNY) KÖLTŐ, TANÁR ▮ **KOMARTIN, CLAUDIU** (1983, BUKAREST) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ ▮ **KOÓS ISTVÁN** (1975, MISKOLC) IRODALOMTÖRTÉNÉSZ, KRITIKUS ▮ **KRIŠTOFOVIČOVÁ, DAŠA** (1988, NYITRA) ÍRÓ, RENDEZŐ ▮ **KUKORELLY ENDRE** (1951, BUDAPEST) ÍRÓ, KÖLTŐ ▮ **MIZSER ATTILA** (1975, LOSONC) KÖLTŐ, EGYETEMI OKTATÓ (ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM) ▮ **N. TÓTH ANIKÓ** (1967, ZSELÍZ) ÍRÓ, EGYETEMI OKTATÓ (KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM) ▮ **NAGY HAJNAL CSILLA** (1992, LOSONC) KÖLTŐ, ÍRÓ, SZERKESZTŐ ▮ **PAVLOVICS ZSÓFIA** (1997, DEBRECEN) PHD-HALLGATÓ (DEBRECENI EGYETEM) ▮ **R. NAGY KRISZTIÁN** (1991, DUNASZERDAHELY) ÍRÓ ▮ **SÁNTA MIRIÁM** (1993, KOLOZSVÁR) KÖLTŐ, ÍRÓ, MŰFORDÍTÓ ▮ **SZANISZLÓ TIBOR** (1982, KASSA) MŰFORDÍTÓ, SZERKESZTŐ ▮ **VIDA GERGELY** (1973, KOMÁROM) MŰFORDÍTÓ, SZERKESZTŐ

AZ IRODALMI SZEMLE MEGVÁSÁROLHATÓ

SZLOVÁKIÁBAN

DUNASZERDAHELY – MOLNÁR-KÖNYV (GALÁNTAI ÚT [HYPERNOVA])
KOMÁROM – DIDEROT KÖNYVESBOLT (LÚDPIAC TÉR 4810. / TRŽNÉ NÁMESTIE 4810.)
ÉRSEKÚJVÁR – KULTÚRA KÖNYVESBOLT (MIHÁLY BÁSTYA 4. / MICHALSKÁ BAŠTA 4.)
GALÁNTA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ UTCA 918/2. / HLAVNÁ 918/2. [UNIVERZÁL])
KIRÁLYHELMEC – GERENYI KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 49. / HLAVNÁ 49.)
NAGYKAPOS – MAGYAR KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 21. / HLAVNÁ 21.)
NYITRA – MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANSZÉK – KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA. KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM (DRÁŽOVSKÁ 4.)
POZSONY – „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET", MADACH.ASIST@GMAIL.COM
SOMORJA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ ÚT 62. / HLAVNÁ 62. [VÚB MELLETT])
TORNALJA – TOMPA MIHÁLY KÖNYVESBOLT (BÉKE UTCA 17. / MIEROVÁ 17.)

MAGYARORSZÁGON

BUDAPEST – ÍRÓK BOLTJA (ANDRÁSSY ÚT 45., 1061)

TARTALOM

AZ IRODALMI SZEMLE LXIV. (2021-ES) ÉVFOLYAMÁHOZ

A 2021-ES LAPSZÁMOK TEMATIKÁI ÉS TEMATIKUS BLOKKJAI

Ártér (4. sz.)

Biopoétika (10. sz.)

Erdélyi metamodern (3. sz.)

Hašek (4. sz.)

Lengyel (1. sz.)

Macsovszky (7. sz.)

Mészöly 100 (2. sz.)

Transzkulturalizmus és bilingvizmus (11. sz.)

Tsúszó (5. sz.)

VERS

Áfra János: Valaki topog az ajtóban (7–8. sz., 3.)
André Ferenc: kepler horoszkópírás közben letér a pályájáról (3. sz., 18–22.)
Bajtala Ferenc [Macsovszky Péter]: KRUZENDENK; KRÖZÖNDÖK; KORMADALBA; RIBUZON 1 (7–8. sz., 25–29.)
Bíró József: Szól a jazz; Végig – Barátság; Visszatekintvén; India messze van; Titkok titka; Rögvalóság; Teljes univerzum; Egyszerűen; Örökségfény (7–8. sz., 128–132.)
Čuso, Alex [Közreadja: Csanda Gábor]: A kék boríték Tsúszó-versei 1945–1949-ből (Az újvári állomáson; A párkányi állomáson; Básník jenž...; Holla-hó; Hát ádió, Aranykor...; Pár bagatell; Napjaim) (5. sz., 26–29.)
Csobánka Zsuzsa Emese: Próféciák (9. sz., 3–6.)
Ellen Dadus virológja (H. Nagy Péter gyűjtése, 7–8. sz., 106.)
Farkas Arnold Levente: A valóság (9. sz., 7–8.)
Fellinger Károly: Hogy kilásson; Szomjúságom; Visszaút (11. sz., 84–85.)
Fellinger Károly: Ketten (7–8. sz., 107.)
Fellinger Károly: Rés; Stigma (1. sz., 16.)
Forgács Miklós: Pozdorjaregény (2. sz., 17–20.)
Galda Gábor Attila: Idén nem lesz hóesés (10. sz., 41.)
Géczi János: Az érzékelhetetlenek (6. sz., 3.)
Gothár Tamás: a homokról (12. sz., 78–79.)
Gužák Klaudia: ZASTAVA-Í / Első ének: A teremtés; Második ének: Élet a fejeden; Harmadik ének: A világ pusztulása; Negyedik ének: Másvilág; Ha voltak is itt lovak, az már nagyon régen lehetett; Dolgok értelme (4. sz., 15–22.)
Gyurász Marianna: A felfúvódás után; Átnyaraló (4. sz., 13–14.)
Hajtman Kornél: Tamás; orgia; csoda; én; délibáb; szeplő (12. sz., 16–22.)
Horváth Benji: stockholm-szindróma; netflix nosztradamusz (3. sz., 50–51.)

Horváth Eve: apám két fotójára; szabadulási kísérlet; légifolyosó (3. sz., 9–13.)
Kántor Zsolt: Hérakleitosz és Empedoklész sétál; A szekvencia megakasztása; A mámor szeplőtelen szabadsága; Empíriokriticizmus (10. sz., 46–50.)
Kántor Zsolt: Világlét. Részlet (3. sz., 79–80.)
Kollár Dávid: A lista mámora (6. sz., 43.)
Kozma Szabolcs: Magamat is Megrémítem (6. sz., 81–83.)
Mărcuțiu-Rácz Dóra: a kivétel erősíti a másikat (3. sz., 52–57.)
Molnár Illés: Tengelyferdülés; Föld (6. sz., 14–16.)
Nagy Magdolna: Átváltozás; Hal (6. sz., 76–77.)
Petőcz András: Talán emlékként; Ha majd (3. sz., 77–78.)
Sánta Miriám: Pán szálkát szed ki egy szatír lábából (12. sz., 34–37.)
Sánta Miriám: Via Dolorosa I.; Via Dolorosa II.; Kraníon/Golgotha; Pietà I.; Pietà II. (3. sz., 23–25.)
Sidis, William James [Közreadja: Balla D. Károj]: Amit még elcserélnék; Amikor fordul a törvény (5. sz., 24–25.)
Sirokai Mátyás: Vissza; A természeti; Zöld tér (10. sz., 54–55.)
Sopotnik Zoltán: Bűnbak ének; Második bűnbak ének (1. sz., 3–4.)
Székely Örs: Sötét, tiszta; Fraktálok – arbor; repülős diptichon (3. sz., 58–62.)
Szijj Ferenc: Ritka események / Az elefánt; Ritka események / Sötét hajó; Ritka események / Szomorúság; Ritka események / Ébrenlét; Ritka események / Fújtató gépek; Ritka események / Fordított zűrzavar (1. sz., 5–9.)
Tatár Sándor: „Nincsen remény!” (11. sz., 3–4.)
Tóth Kinga: nyelőcetli (10. sz., 56.)
Tóth Lilith Viktória: Hullám; Resonator; Kvantumfizika (11. sz., 88–91.)
Tóth Réka Ágnes: Már; In perpetuum (10. sz., 57–60.)
Tőzsér Árpád: A Mindenség nyálkás törzsén; Europé földje. Nem-versek Európa múltjáról-jelenéről (10. sz., 3–10.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Csillag Lajos]: Nyeherák – töredékversek – (5. sz., 60–62.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Gyurász Marianna]: Eláh-kozott völgye árnyékba borul (5. sz., 21.)

Tsúszó Sándor [Közreadja: Kazsimér Soma]: [szavakkal fordulok…]; [az esztétikai élvezet…]; [én szólítottam…] (5. sz., 87–89.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Macsovszky Péter]: Jóslat (5. sz., 4–6.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Mellár Dávid]: egy fagyiárus tüll szoknyában a firstladyt dugja, a zsiráf meg csak legel (5. sz., 59.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Nagy Hajnal Csilla]: A pusztulás eleganciája; Visszahúzni (5. sz., 44–45.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Pénzes Tímea]: Tsúszda; Tsúszdás játszóterek (5. sz., 32–34.)
Uraky Noémi: (h)Ars poetica (10. sz., 42.)
Veres Erika: Palesztin szorzó; Csakracsók (4. sz., 23–26.)
Vida Gergely: Turistaszem; Balaton. Dalí Alsóörsön; Balaton. Változékony idő a strandon; Balaton. Utolsó kóla (12. sz., 3–6.)
Villant József: alkaioszi húszasok (6. sz., 78–79.)
Vörös Gergely: A répaföldön keresztül; Az ismeretlen rokonokról; Misén (4. sz., 27–29.)

VERSFORDÍTÁS

Adamowicz, Anna: rendszerek. csontváz; nyersanyag (Sipos Tamás, 1. sz., 79–80.)
Best, Crispin: engedd hogy megváltoztassam az életed; vers amelynek utolsó pillanatában szóba hozok egy naprendszermodellt; intel (André Ferenc, 3. sz., 66–72.)
Bowen, James, [Macsovszky Péter]: Hajatok cirókálja; Az utolsó palló; Néha még fáj; Szuvenír (Mészáros Tünde, 7–8. sz., 30–34.)
Elekes, Robert Gabriel: valahol abortált magzatok; anyajegyek; fernweh (André Ferenc, 12. sz., 80–85.)
Gavrilovici, Anastasia: 3D; csigaház; Natural Born Digitals (André Ferenc, 11. sz., 13–16.)
Glück, Louise: A hódolat mítosza (Szili József, 4. sz., 3–4.)

Glück, Louise: Éjfél; Szirén (Gyukics Gábor, 4. sz., 5–7.)
Glück, Louise: Télemakhosz kedvessége (Gyukics Gábor, 2. sz., 3–4.)
Hartwig, Julia: A felolvasásomon valaki azt mondta, hogy a verseim kétségbeeséssel teliek; Közlemény (Sipos Tamás, 1. sz. 38–39.)
Jarosz, Łukasz: Kikötők; Messzi tájak (Sipos Tamás, 1. sz., 52–53.)
Jarrell, Randall: Amerika legyen Amerika megint; A hátsó lövegfülkés halála (Szili József, 3. sz., 3–8.)
Komartin, Claudiu: Családi cirkusz; Black Butterfly; Emily szemei Amherst felett (André Ferenc, 12. sz., 86–89.)
Kószei Harugumi [Macsovszky Péter]: Indulás előtt; Allegro assai; Ilyenkor; Fenyő az esőben (Mészáros Tünde, 7–8. sz., 35–39.)
Miłosz, Czesław: Egy kilencvenéves költő dedikál; És hogyha?; Konstantin császár (Gömöri György, 1. sz. 20–23.)
Petrusová, Mira [Macsovszky Péter]: Évszázadok; A laboránsnő; A tengerész; Garniszálló; Táplálék; Titkos ajkak szállodája; Sportolás után; Anno: 2012 (Mészáros Tünde, 7–8. sz., 40–45.)
Riviére, Sam: Temetőbarátok; Az új normális; Tudatosság; Tudatos leválasztás (André Ferenc, 73–76.)
Smetal, Pavel [Macsovszky Péter]: Frankón (nem hazudok); Frankón II; Frankón III (Mészáros Tünde, 7–8. sz., 46–49.)
Tanpınar, Ahmet Hamdi: Reggel; Napjaink; Mindig ugyanaz a rózsa; Bursában az idő (Veres Erika, 7–8. sz., 4–8.)

ELBESZÉLÉS, NOVELLA, TÁRCA

Bartalos Tóth Iveta: Bali (12. sz., 59–60.)
Borcsa Imola: Születésnap (3. sz., 87–91.)
Gubis Éva: 1 Móz. 30 (9. sz., 22–28.)

Kazal P. Jenő [Közreadja: R. Nagy Krisztián]: A Magyar Tsillag válasza [Tsúszó Sándornak] (5. sz., 22–23.)
Körndl Sarolta [Közreadja: N. Tóth Anikó]: (A csók ára) (5. sz., 7–19.)
Lakatos-Fleisz Katalin: Karamellpillangó (7–8. sz., 108–112.)
Lakatos-Ramirez Szandokán [Közreadja: Hizsnyai András]: Tsúszó és Sándor fia vagyok én (5. sz., 35–43.)
Mátyás Győző: Egy régi film fogságában (2. sz., 5–13.)
Mohai V. Lajos: Aki él, látja ezt (3. sz., 81–83.)
Murányi Sándor Olivér: Rókafogta rókamentő (3. sz., 84–86.)
N. Tóth Anikó: S-térkép, repedésekkel (2. sz., 36–43.)
Nagy Hajnal Csilla: Április. Nyelved helyén a szavak (5. sz., 93–95.)
Nagy Hajnal Csilla: December. Nyelved helyén a szavak (1. sz., 17–19.)
Nagy Hajnal Csilla: Február. Nyelved helyén a szavak (3. sz., 14–17.)
Nagy Hajnal Csilla: Január. Nyelved helyén a szavak (2. sz., 14–16.)
Nagy Hajnal Csilla: Június. Nyelved helyén a szavak (7–8. sz., 133–135.)
Nagy Hajnal Csilla: Május. Nyelved helyén a szavak (6. sz., 84–85.)
Nagy Hajnal Csilla: Március. Nyelved helyén a szavak (4. sz., 8–9.)
Nagy Hajnal Csilla: November. Nyelved helyén a szavak (12. sz., 90–92.)
Nagy Hajnal Csilla: Nyár. Nyelved helyén a szavak (9. sz., 89–90.)
Nagy Hajnal Csilla: Október. Nyelved helyén a szavak (11. sz., 82–83.)
Nagy Hajnal Csilla: Szeptember. Nyelved helyén a szavak (10. sz., 51–53.)
Németh Béres Csilla: Mielőtt (10. sz., 43–45.)
Oláh Péter: pad; húsleves (6. sz., 17–20.)
Plonicky Tamás: Banzáj (2. sz., 53–67.)
R. Nagy Krisztián: Délibáb (12. sz., 23–25.)
Szalay Zoltán: Ufók; Vadkan (9. sz., 9–21.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Gyurász Marianna] közlésre ajánlott verse a Magyar Tsillag fennsőirodalmi folyóiratba (5. sz., 20.)

Tsúszó Sándor [Közreadja: Hizsnyai Zoltán]: Levele a halhatatlanságból (5 sz., 90–92.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Plonicky Tamás]: Kínai (5. sz., 63–70.)
Tsúszó Sándor [Közreadja: Szászi Zoltán]: A Fanyarok kimenetele – azaz kép a jövőből (5. sz., 73–82.)
Tsúszó Sándorné [Közreadja: Pénzes Tímea]: Tsúszó Sándor borotválkozási szokásai (5. sz., 30–31.)

REGÉNY- ÉS NAPLÓRÉSZLET

György Norbert: Kacsuka éppen eldurrantja (12. sz., 13–15.)
Kukorelly Endre: Ó, alt, öreg, ős, régies (12. sz., 7–12.)
Mátyás Győző: Szökevények (7–8. sz., 12–19.)
Mészáros András: Kételkedők breviáriuma (1. sz., 10–15.)
N. Tóth Anikó: Görögbíbor, némaszürke (A selmeci különös hölgy legendáriumából) (12. sz., 52–58.)
Plonicky Tamás: Nullanegatív (7–8. sz., 20–24.)
Rácz Boglárka: Fölfeslik valami a kéken át (6. sz., 21–25.)
Tőzsér Árpád: Az irodalom láthatatlan szíve (Naplójegyzetek 2019-ből) (6. sz., 4–13.)

PRÓZAFORDÍTÁS

Balko, Peter: Akkor, Lošoncon (Mészáros Tünde, 10. sz., 11–23.)
Brežná, Irena: A világok legjobbika (Vályi Horváth Erika, 9. sz., 29–34.)

Farkašová, Etela: A repülés órái (Vályi Horváth Erika, 11. sz., 5–12.)
Hašek, Jaroslav: Bárány zsincsicában / Királyhegyi emlék; Szerencsétlenség a Tátrában; Hogyan lett Jura Ogárko magyarrá; Csernova (Száz Pál, 4. sz., 56–70.)
Iwasiów, Inga: Az utolsó út (próza, Danyi Gábor fordítása, 1. sz., 40–51.)
Juráňová, Jana: A semmirekellő (Vályi Horváth Erika, 11. sz., 17–23.)
Krištofovičová, Daša: Debilek nagykönyve (Szaniszló Tibor, 12. sz., 26–33.)
Pečonka, Peter: A somorjai szent mészáros és más történetek. Hogyan változtatta meg a GPS a gerillák életét? (első interjú a Fekete Farkassal) (Vályi Horváth Erika, 6. sz., 66–75.)
Wicha, Marcin: Nevetni a megfelelő pillanatokban (Danyi Gábor, 1. sz., 24–37.)

DRÁMA, DRÁMARÉSZLET

Bíró József: I . A . O . O . . O / egyfelvonásos (rendhagyó) – mini – opera / első szín (Pilinszky János emlékére) (11. sz., 86–87.)
Bíró József: I . A . O . O . . O / egyfelvonásos (rendhagyó) – mini – opera / második és harmadik szín (Pilinszky János emlékére) (12. sz., 74–77.)
Nagy Hajnal Csilla: Harmadnap (kamaradarab)

BESZÉLGETÉS, INTERJÚ, JEGYZET, ALKALMI ÍRÁS

„A kontextusváltás képessége". Nagy Csilla beszélgetése Szolláth Dávid irodalomtörténésszel a Mészöly-monográfia kapcsán (2. sz., 79–92.)
A meg nem valósított tervek kísértetként visszajárnak. N. Tóth Anikó beszélgetése Macsovszky Péterrel (7–8. sz., 74–105.)
Veres István: „Ilyenkor adok hálát annak, hogy nem nádasnak születtem" [Interjú Tsúszó Sándor kapcsán] (5. sz., 71–72.)

TANULMÁNY, ESSZÉ

Baka L. Patrik: Oligarchikus városállamok kora. Zágoni Balázs: A Gömb & Odaát (Fekete fény-duológia) (6. sz., 44–65.)
Csehy Zoltán: Az anya mint növény. Juhász Ferenc anyaverseinek botanikája (10. sz., 61–70.)
Darabos Enikő: Pastiche és test – az Emlékiratok könyve hagyományviszonyai (6. sz., 26–42.)
Deczki Sarolta: Az egyes szám első személyű történelem. A kortárs memoáriroda-lomról (9. sz., 35–42.)
Dobsony Erzsébet: „Nem emlékszem, de igyekszem erősen elképzelni." Mészöly Miklós Öregek, halottak című novellájában elmesélt valóság képei (2. sz., 68–78.)
Előszó a Tsúszó-számhoz (5. sz., 3.)
Fried István: Kassa irodalma – az irodalmi Kassa Márai Sándor írásaiban (4. sz., 71–95.)
Grad, Marcin: Főnixmadár. Varsó képe Ruffy Péter Varsói hajnal című lengyelor-szági útleírásában (1. sz., 54–78.)
Gregor Lilla: / A törtvonal Tóth Kinga Írmag / Offspring című művében (10. sz., 83–90.)
Hubert Ildikó: Adalék az alkalmi költészetről egy szövegjavítás ürügyén (9. sz., 80–88.)
Kellermann Viktória: Történetek és történelmek. Korrajz és hangulatjelentés a 2010 utáni lengyel képregényben (1. sz., 81–90.)
Koós István: Az én mint önmaga ellentéte. A személyiség és környezet paradoxonjai Jókainál (10. sz., 24–41.)
Koós István: Nonentitás és allegorikus identitás (Jókai Mór: Ahol a pénz nem isten) (12. sz., 38–51.)

Kosztrabszky Réka: A bibliai szöveghelyek szerepe Mészöly Miklós Saulus című regényében (2. sz., 44–52.)
Kosztrabszky Réka: Az én-elbeszélés sajátosságai Kaffka Margit és Németh László regényeiben (7–8. sz., 113–127.)
Kurucz Anikó: A látás kalandjai: retinaizgalom és imaginatív szem. Művészet, tudomány és teória összefonódásai a magyarországi absztrakcióvitában, 1947-ben (9. sz., 43–79.)
Mizser Attila: 2122 (12. sz., 93–95.)
Mizser Attila: Teresülés (4. sz., 10–11.)
Nemes Z. Márió: „Egy a Sarlós Isten, de ezer Szeretőm vagyon." [Tsúszó Sándorról] (5. sz., 83–86.)
Németh Zoltán: Az interpunkció és a nyom poétikája (Tsúszó Sándor – Aleksander Śliski varsói évei) (5. sz., 46–58.)
Pavlovics Zsófia: Sartre Legyek című drámájának pszichológiai vizsgálata (12. sz., 61–73.)
Pénzes Tímea: A szlovák expat szerzők műveiben előforduló kultúraspecifikus kifejezések és vendégszavak fordítása (Svetlana Žuchová, Ivana Dobrakovová, Zuska Kepplová, Mária Modrovich) (11. sz., 55–81.)
Polgár Anikó: „Én voltam a föld, én voltam a mennybolt". Az axis mundi motívuma Lesznai Anna Eltévedt litániák című kötetében (11. sz., 24–38.)
Šrank, Jaroslav: Individualizált irodalom. A 20. század végi és a 21. század eleji szlovák líra az új generáció perspektívájából (részlet, Dobry Judit fordítása, 7–8. sz., 50–73.)
Száz Pál: Jaroslav Hašek elbeszélései elé (4. sz., 50–55.)
Tanos Márton: Határsértés és térfoglalás. Hatalomreprezentációk Mészöly Miklós Az ablakmosó és Páskándi Géza A vigéc című drámáiban (2. sz., 21–35.)
Veres Erika: Száz év hüzün – Ahmet Hâşim 1921-ben megjelent kötetéről (11. sz., 39–54.)
Veres Erika: Tanpınar verseinek értelmezéséhez (7–8. sz., 9–11.)
Vigh Levente: Archivált tájak Oravecz Imre Távozó fa című kötetében (10. sz., 71–82.)

KÖNYV- ÉS SZÍNHÁZKRITIKA
(AZ ISMERTETÉS SZERZŐJÉNEK NEVE SZERINT)

Ács-Győrfi Anna: A beszélő ember színháza. Bogusław Schaeffer Színpadi kompozíciók című művéről (10. sz., 91–95.)
Balázs Imre József: Address: Earth. A Címtelen föld. Fiatal erdélyi metamodern líra című antológiáról (3. sz., 26–34.)
Csehy Zoltán: A marsi naplemente kékje. Székely Örs: ostinato című kötetéről (3. sz., 63–65.)
Jakab Júlia: A kisvárosi pletyka természetéről. Borcsa Imola Magnebéhat című kötetéről (3. sz., 92–95.)
Mizser Attila: Kontúrok. Szolláth Dávid Mészöly Miklós-monográfiájáról (2. sz., 93–95.)
Oziembłowska, Michalina: A befőttesüveg szilánkjai. Juhász Tibor Amire telik című kötetéről (7–8. sz., 144–147.)
Pápay Szandra: „Nem lesz könnyebb, se nehezebb". Géczi János Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy szamárral című könyvéről (6. sz., 92–95.)
Pápay Szandra: A posztmodern metamorfózisa. A Címtelen föld. Fiatal erdélyi metamodern líra című antológiáról (3. sz., 35–41.)
Pápay Szandra: Művészet(s)értések. Áfra János és Szegedi-Varga Zsuzsanna Termékeny félreértés – Productive misreadings című könyvéről (7–8. sz., 136–139.)
Pápay Szandra: Túl sok (szöveg)világ. Tóth Lilith Viktória Túl sok világ című kötetéről (11. sz., 92–95.)
Petneki Noémi: „Szerelem vagy van, vagy nincs". Sylwia Chwedorczuk Kowalska Ta od Dąbrowskiej című könyvéről (1. sz., 91–95.)

Petneki Noémi: A homogén identitás illúziója. Jegyzetek Tompa Andrea Haza című könyvéhez (9. sz., 91–95.)
Szászi Zoltán: A világ nem vacakol. Futamok Plonicky Tamás Hugyos malac című kötetéről (7–8. sz., 148–151.)
Vida Gergely: A valóság bűvöletében. Megjegyzések egy metamodern antológiához (3. sz., 42–49.)
Vida Gergely: Járványon innen, karanténon túl. Megjegyzések H. Nagy Péter karantén-könyvéhez (7–8. sz., 104–143.)
Vincze Richárd: Az interpretáció eticitása. Molnár Gábor Tamás Visszacsatolások című kötetéről (6. sz., 86–91.)

KÖNYV- ÉS SZÍNHÁZKRITIKA (AZ ISMERTETETT MŰ ALAPJÁN)

Áfra János – Szegedi-Varga Zsuzsanna: Termékeny félreértés – Productive misreadings (Pápay Szandra: Művészet(s)értések, 7–8. sz., 136–139.)
Bogusław Schaeffer: Színpadi kompozíciók (Ács-Győrfi Anna: A beszélő ember színháza, 10. sz., 91–95.)
Borcsa Imola Magnebéhat (Jakab Júlia: A kisvárosi pletyka természetéről, 3. sz., 92–95.)
Címtelen föld. Fiatal erdélyi metamodern líra (Balázs Imre József: Address: Earth, 3. sz., 26–34.)
Címtelen föld. Fiatal erdélyi metamodern líra (Pápay Szandra: A posztmodern metamorfózisa, 3. sz., 35–41.)
Címtelen föld. Fiatal erdélyi metamodern líra (Vida Gergely: A valóság bűvöletében. Megjegyzések egy metamodern antológiához, 3. sz., 42–49.)

Géczi János: Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy szamárral (Pápay Szandra: „Nem lesz könnyebb, se nehezebb”, 6. sz., 92–95.)
H. Nagy Péter: Karanténkultúra és járványvilág. Feljegyzések a korona idején (Vida Gergely: Járványon innen, karanténon túl. Megjegyzések H. Nagy Péter karantén-könyvéhez (7–8. sz., 104–143.)
Juhász Tibor: Amire telik (Oziembłowska, Michalina: A befőttesüveg szilánkjai, 7–8. sz., 144–147.)
Kowalska, Sylwia Chwedorczuk: Ta od Dąbrowskiej (Petneki Noémi: „Szerelem vagy van, vagy nincs”, 1. sz., 91–95.)
Molnár Gábor Tamás: Visszacsatolások (Vincze Richárd: Az interpretáció eticitása, 6. sz., 86–91.)
Plonicky Tamás Hugyos malac (Szászi Zoltán: A világ nem vacakol. Futamok, 7–8. sz., 148–151.)
Székely Örs: ostinato (Csehy Zoltán: A marsi naplemente kékje, 3. sz., 63–65.)
Szolláth Dávid: Mészöly Miklós (Mizser Attila: Kontúrok, 2. sz., 93–95.)
Tompa Andrea: Haza (Petneki Noémi: A homogén identitás illúziója, 9. sz., 91–95.)
Tóth Lilith Viktória: Túl sok világ (Pápay Szandra: Túl sok (szöveg)világ, 11. sz., 92–95.)

ILLUSZTRÁCIÓK

Burián Norbert (10. sz.)
Čarnoká, Eva [Eva Tkáčiková alias E.T.] (1. sz.)
Farkas Roland (7–8. sz.)
Fürjesi Csaba (3. sz.)
Gužák Klaudia (4. sz.)
IN SITU V. (9. sz.)
Nagy Hajnal Csilla (4. sz.)
Péter Ágnes (2. sz.)
Poroszlai Eszter (11. sz.)
Ševčík, Patrik (5. sz.)
Sládečková, Mária [Saturejka] (12. sz.)
Trnečková, Veronika (6. sz.)

AZ IRODALMI SZEMLE SZERKESZTŐSÉGE

Főszerkesztő: Mizser Attila
Szerkesztők: Nagy Csilla, Németh Zoltán
Lapterv, tördelés:
Gyenes Gábor, Václav Kinga
Képszerkesztő: Gyenes Gábor
Korrektúra: Szaniszló Tibor

Kiadja a Madách Egyesület (Pozsony).

A REPERTÓRIUM

Összeállította:
Mizser Attila, Nagy Csilla
Tördelés,
nyomdai előkészítés:
Gyenes Gábor, Václav Kinga
Korrektúra: Szaniszló Tibor

A 2021-ES ÉVFOLYAM CÍMLAPJAI

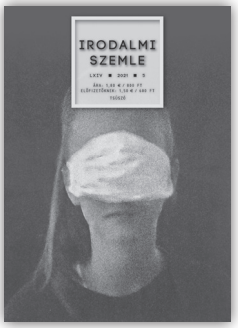

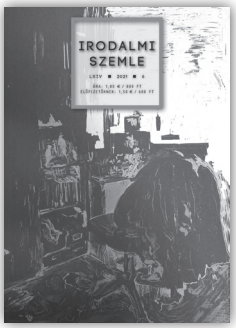

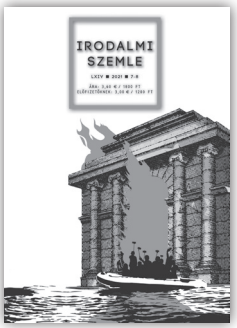

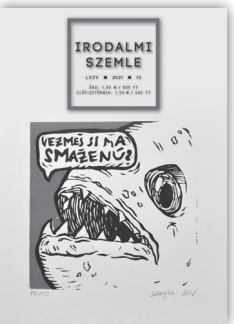

MEGRENDELŐLAP

☐ fél évre: 12,- €

☐ egész évre: 23,50,- €;
Magyarországon 10.500,-Ft

Alulírott megrendelem az IRODALMI SZEMLÉT a 2022. évre

A megrendelő neve

.....

Címe (postai irányítószáma és helység)

.....

.....

Dátum ..... Aláírás.....

A KITÖLTÖTT ÉS ALÁÍRT MEGRENDELŐLAPOT
AZ ALÁBBI CÍMRE KÉRJÜK VISSZAKÜLDENI:

Madách Egyesület,
P.O.BOX 7
820 11 Bratislava
E-mail:
madach.asist@gmail.com

CÍM NÉLKÜL, A *TRAM* C. SOROZAT RÉSZE, LINÓMETSZET, 2017

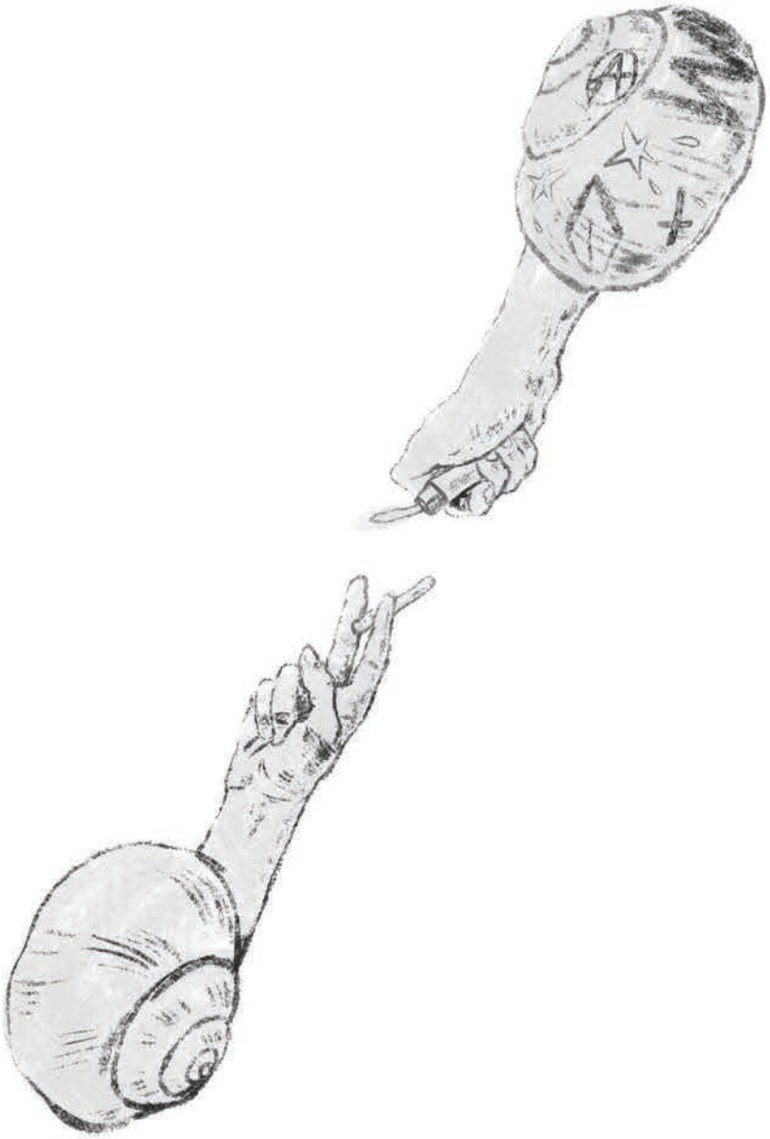

ILLUSZTRÁCIÓ A *ŽENY BEZ ROKOKMEŇOV* C. KÖNYVHÖZ,
SZÁMÍTÓGÉPES RAJZ, 2021

WHAT DOESN'T KILL YOU... YOU WILL DIE ANYWAY,
LINÓMETSZET, 2021

9 771336 150800 3 12